Finanční gramotnost

obsah a příklady z praxe škol

Finanční gramotnost

obsah a příklady z praxe škol

Petr Klínský, Danuše Chromá, Svatava Tesařová, Michal Janák

Národní ústav odborného vzdělávání
Praha
2008

Tato publikace vznikla v rámci resortního projektu MŠMT „Finanční gramotnost – metodická příručka pro učitele“.

Finanční gramotnost – obsah a příklady z praxe škol

Zpracovali: Ing. Petr Klínský
Ing. Danuše Chromá
Ing. Svatava Tesařová, CSc.
Ing. Michal Janák

Oponenti: Mgr. Ivana Brožová, ZŠ Chrudim
Ing. Dušan Hradil, Ministerstvo financí ČR
Ing. Martin Ježek, AISIS, o. s.
Mgr. Petra Machalová, ZŠ Táborská, Praha 4
Mgr. Pavel Těšák, Česká spořitelna, a. s.
PhDr. Milena Tichá, CSc., Pedagogická fakulta UK v Praze

Obálka, grafická úprava a zlom: Strike Unity, David Weil

Vydal Národní ústav odborného vzdělávání

Praha 2008

ISBN 978-80-87063-13-2

Úvod

Cíl a pojetí publikace

Právě otevíráte publikaci, jejímž posláním je zprostředkovat učitelům základních a středních škol, co se problematikou finanční gramotnosti rozumí.

Cílem této publikace je posílit úroveň finanční gramotnosti nastíněné ve Strategii finančního vzdělávání. Tato Strategie byla připravena zejména Ministerstvem financí ČR a Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR. V jejím rámci by měly být občanům poskytnuty potřebné informace, aby se mohli lépe orientovat ve finančních produktech či službách a aby mohli efektivně nakládat se svými finančními prostředky.
Tyto informace budou šířeny dvěma základními cestami:
a) v rámci počátečního vzdělávání, tedy v základních a středních školách;
b) v rámci celoživotního vzdělávání.
Podrobné informace o celém projektu můžete nalézt na webových stránkách **http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/fintrh_fin_vzdelavani.html**.

Tato publikace je určena učitelům, aby se mohli seznámit s příslušnými poznatky. Je prvním krokem k tomu, aby finanční gramotnost mohla být promítnuta do výuky na základních a středních školách.

Publikace se **zabývá především obsahovými otázkami**. Jejím posláním není být učebnicí. Proto je text pojat jako vysvětlení problematiky včetně potřebných příkladů. Může být ale východiskem pro metodické zpracování učiva, tvorbu učebnic a dalších metodických pomůcek.

Učitelům základních škol by měla poskytnout představu o tom, co finanční gramotnost znamená, k čemu by měly být vytvořeny základy, na nichž se bude stavět na střední škole. Její obsah je proto širší než předpokládaný rozsah výuky na základní škole.
Učitelům středních škol by pak měla poskytnout celkovou představu o tom, co by měli jejich žáci zvládnout.

Finanční gramotnost a RVP

Zpracování publikace souvisí se schválením společného dokumentu MF ČR, MŠMT ČR a MPO ČR „Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách“ vypracovaného na základě usnesení vlády č. 1594 ze dne 7. prosince 2005 a v souladu s dokumentem „Strategie finančního vzdělávání“.

V roce 2006 byly vytvořeny Meziresortní skupinou pro finanční vzdělávání tzv. standardy finanční gramotnosti. Standardy jsou součástí dokumentu Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách aktualizovaného v prosinci 2007.

Tyto standardy jsou zapracovány do schválených RVP pro gymnázia, gymnázia se sportovní přípravou a postupně jsou zapracovávány do schvalovaných RVP pro střední odborné školy s úrovní vzdělání E, H, M.

Zapracování do RVP pro základní vzdělávání se předpokládá v nejbližším termínu jeho úprav, kdy je již připraven návrh se zapracovanými standardy finanční gramotnosti. V ročnících, v nichž se vyučuje podle současného RVP ZV (do doby jeho úpravy) nebo podle dosavadních učebních dokumentů příslušných oborů SOV, se doporučuje zapracovat standardy FG do vzdělávání na dobrovolné bázi. Standardy FG pro základní a střední vzdělání svým obsahem stanovují ideální úroveň finanční gramotnosti pro daný stupeň vzdělávání.

Uspořádání publikace

Publikaci můžeme rozdělit na tyto základní okruhy:

a) **výkladový text** – text úmyslně neodděluje problematiku, která je vhodná pro úroveň základní školy a pro úroveň střední školy. Protože je určena učitelům, klade si za cíl výklad celé problematiky. Pro lepší představu je však dále vloženo schéma, které rámcově vymezuje celky, jež by mohly být předmětem výuky na základní škole. Je zřejmé, že část těchto poznatků získají žáci například v matematice, některé ve vlastivědě atd. Je rovněž zřejmé, že řada těchto poznatků bude vyučována v jednodušší podobě, přístupné věkové vyspělosti žáků;
b) **ukázky metodického zpracování** – tyto ukázky sestavili učitelé základních a středních škol jako příklady dobré praxe a slouží jako doplněk publikace a náměty pro metodické zpracování;
c) **doplňkové podklady** – standard finanční gramotnosti, odkazy na další prameny atd.

Věříme, že tato publikace pro vás bude dobrým průvodcem prvními kroky ve finanční gramotnosti.

Autoři

Doporučená problematika pro úroveň základního vzdělávání

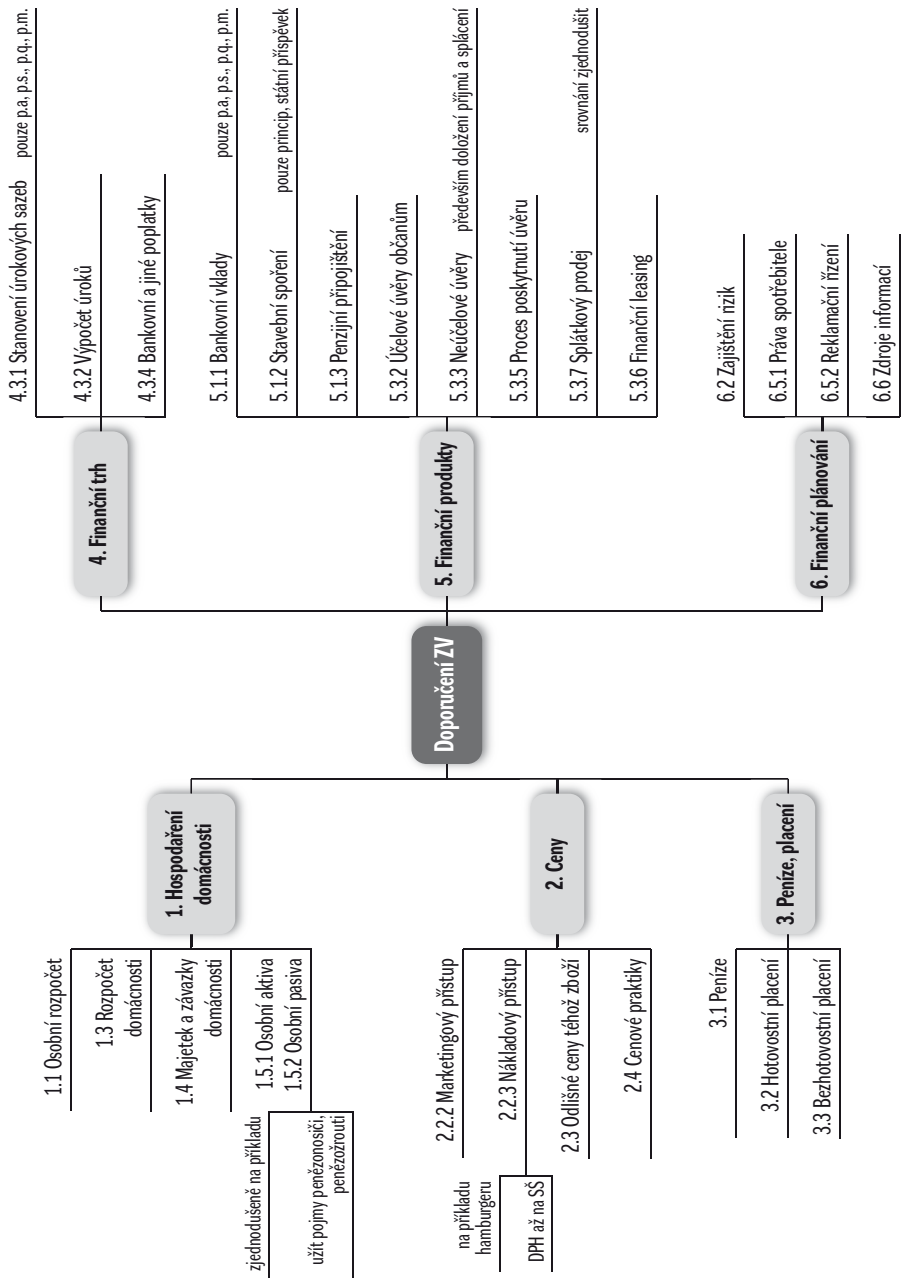

1 Hospodaření domácnosti

1.1 Osobní rozpočet

Každý z nás má nějaké příjmy a výdaje. Protože tato příručka je určena pro školní účely, ukážeme si osobní rozpočet na příkladu 15letého Jirky.

Příklad: Jirka má kapesné od rodičů – 200 Kč na týden. Jednou měsíčně dostává od babičky 200 Kč. Peníze vydává na mobilní telefon – 120 Kč měsíčně, na kino a obdobné kulturní akce 450 Kč měsíčně, občas si zajde na hamburger, což měsíčně představuje 130 Kč.
Ostatní výdaje (doprava, škola atd.) mu platí rodiče.

Příjmy		Výdaje	
kapesné od rodičů	800	mobilní telefon	120
kapesné od babičky	200	kino, kultura	450
		hamburgery, cola	130
Celkem	**1 000**	**Celkem**	**700**

Měsíčně mu tedy zbude 300 Kč.

Obdobný rozpočet samozřejmě můžeme sestavit i sami. Nicméně o osobním rozpočtu stále platí, že:
- příjmy mohou být větší než výdaje – vzniká **přebytek** osobního rozpočtu,
- příjmy mohou být menší než výdaje – vzniká schodek – **deficit** osobního rozpočtu.

Příklad: Pokud by Jirka chtěl jít na koncert, kde jeden lístek stojí 700 Kč, pak by mu 400 Kč scházelo. Musel by buď použít své předchozí úspory, nebo brigádou vydělat 400 Kč, nebo si 400 Kč vypůjčit a např. do dvou měsíců splatit.

1.2 Vzácnost a obětovaná příležitost

Příjmy osobního rozpočtu jsou **omezené**. Proto si nikdo z nás nemůže pořídit vše, co by si přál. Pokud by si Jirka z předchozího příkladu přál motorku, která stojí 15 000 Kč, ze svých prostředků si ji zřejmě nepořídí.
To, zač peníze vydáváme, závisí na našich potřebách. Budeme-li uvažovat o tom, zač peníze vydávat, měli bychom tedy nejprve o potřebách něco vědět.

1.2.1 Potřeby

Každý člověk má určité potřeby (potřebu jíst, pít, obléci se, sledovat film atd.), tedy pocit nedostatku, který chce odstranit.
Potřeby jsou velmi **rozmanité**, neboť:
- každý člověk může mít jiné potřeby,
- potřeby člověka se vyvíjejí a rostou.

Je tomu tak proto, že potřeby jsou ovlivňovány:
- člověkem samým – potřeby se liší zejména podle věku, fyzického a psychického založení,
- okolím, společností – vyspělostí ekonomiky, techniky atd.

1.2.2 Vzácnost

Pro množství nebo druh výrobků a služeb, které lidé chtějí, neexistuje hranice – říkáme, že **potřeby** jsou **neomezené**.

Na druhé straně **zdroje** pro uspokojení potřeb jsou omezené – **vzácné:**
- domácnosti jsou omezeny svými příjmy,
- podniky jsou omezeny svými zisky.

Příjmy lze jednorázově zvýšit půjčkami. Je však třeba počítat s jejich splácením.

Příklad: Jestliže budeme měsíčně vydělávat 10 000 Kč, je zřejmé, že nebudeme jezdit na dovolenou do exotických zemí, která by stála 80 000 Kč.
Podnik, který má roční zisk 200 000 Kč, si nepořídí 4 služební auta za celkem 1 600 000 Kč. Může si je samozřejmě pořídit na úvěr, avšak splácel by ho 8 let.

Na okraj poznamenejme, že to platí i v měřítku celé společnosti. Společnost (stát) má také k dispozici omezené množství výrobních faktorů (např. počet práceschopných lidí). Proto v daném období je možno vyprodukovat jen určité množství výrobků a služeb.

Příklad: Představme si, že stát pěstuje pšenici a kukuřici. Má k dispozici 2 000 hektarů půdy. Jestliže na 1 500 hektarech bude pěstovat pšenici, vyprodukuje jí 6 000 t a na zbylých 500 hektarech vypěstuje 1 000 t kukuřice.
Pokud by chtěl zvýšit produkci kukuřice, zaseje ji na 700 hektarech, čímž se produkce zvýší na 1 400 t. Pšenici ovšem může pěstovat jen na 1 300 hektarech, čímž její produkce poklesne na 5 200 t.

1.2.3 Obětovaná příležitost

Protože není dostatek výrobků a služeb pro všechny (existuje vzácnost) a navíc má každý omezené zdroje k jejich pořízení, musí vybírat mezi těmi výrobky a službami, které si musí pořídit, a mezi těmi, jejichž pořízení může odložit. Takový výběr provádíme často.

Příklad: Ušetřili jsme na přehrávač MP3. Zatímco jsme šetřili, objevili jsme perfektní sportovní boty. Můžeme si však koupit buď přehrávač, nebo boty.

Jakmile ale jednou učiníme rozhodnutí a vybereme si jednu možnost, ztratíme příležitost vybrat si možnost jinou. Tuto „skutečnost“ nazýváme **náklady obětované příležitosti.** Nákladem obětované příležitosti nějaké věci je to, čeho se musíme vzdát, abychom jinou věc mohli získat.

Příklad: Nákladem obětované příležitosti přehrávače jsou zmíněné sportovní boty. Jiným případem může být pan Petrák, který je zaměstnán a má mzdu 16 000 Kč. Rozhoduje-li se, zda začít podnikat, nebo zůstat ve stávajícím zaměstnání, nákladem obětované příležitosti bude jeho mzda 16 000 Kč, které se vzdá odchodem ze zaměstnání.

1.3 Rozpočet domácnosti

V našem dalším textu budeme vycházet z rodiny Petrákových, kde otec je zaměstnán a zároveň drobně podniká a matka je na rodičovské dovolené s dvouletou Nikolou. Kromě ní mají patnáctiletého Jirku. V domácnosti s nimi žije ještě babička.

1.3.1 Domácí výdaje

Při provozu domácnosti vznikají **výdaje.** Jsou to prostředky vynakládané na uspokojování potřeb členů domácnosti: výdaje na stravování, bydlení, otop a osvětlení, oblečení a obutí, zábavu, vzdělávání, cestování, sport.
Výdaje mohou být pevné – opakují se a je obtížné je snížit. Jako typický příklad můžeme uvést nájemné, zahrneme sem i splátky půjček, hypotéky, leasingu.
Jiné jsou kontrolovatelné co do výše. Můžeme si je snadněji či méně snadno odepřít nebo je alespoň bezprostředně omezit. Mezi ty, jejichž výši můžeme částečně ovlivnit, zahrneme náklady na jídlo, telefon, oblečení, údržbu a opravy, benzín. Mezi ty, které si můžeme případně odepřít, můžeme zahrnout náklady na zábavu, cestování...
Lze sem zařadit i spoření.
Jednorázové výdaje se vynakládají za delší dobu a jde většinou o větší částky (například koupě domácích spotřebičů, auta, dovolená). U nich rovněž můžeme ovlivnit jejich výši.

1.3.2 Domácí příjmy

Pravidelné příjmy – mezi nejdůležitější patří odměny za práci, kterou členové domácnosti vykonávají pro podniky a jiné organizace, tedy **příjmy ze zaměstnání**. Někteří členové domácnosti nejsou zaměstnáni, ale **podnikají** (mají tedy příjmy z podnikání). Můžeme sem případně zařadit i příjmy za pronajatou nemovitost.
Ti členové domácnosti, kteří nejsou zaměstnáni ani nepodnikají, mohou být příjemci různých **sociálních dávek** nebo příspěvků. Například rodiče mohou na své děti pobírat přídavek na dítě, matky nebo otcové, kteří pečují o děti, pobírají rodičovský příspěvek, babička nebo dědeček pobírají důchod ze sociálního zabezpečení. Tyto příjmy jsou pravidelné a jejich výše je zpravidla známá, takže lze s nimi po určitou dobu v rozpočtu počítat.

Další příjmy domácností jsou obvykle nepravidelné, jejich výše kolísá a ne vždy s nimi můžeme počítat. Zahrneme sem například odměny, úroky z vkladů, příjmy z cenných papírů.

Poslední skupinu tvoří příjmy jednorázové (například z prodeje majetku).

Hrubé a čisté příjmy

Ať už jde o příjmy ze zaměstnání nebo z podnikání, musíme z nich odevzdávat státu daně a také hradit sociální a zdravotní pojištění.
Rozeznáváme tedy **hrubý příjem**, tj. příjem před zdaněním a srážkami pojištění, a **čistý příjem**, tedy ten, který skutečně obdržíme.

Rozdíl mezi hrubým a čistým příjmem si ukážeme na příkladu mzdy. Zde tedy budeme hovořit o hrubé mzdě a čisté mzdě.

Příklad: Pan Petrák odpracoval za měsíc 160 h a za hodinu mu příslušela mzda 100 Kč. **Hrubá mzda tedy činí 16 000 Kč**.
Z této mzdy mu bude sraženo:
- sociální pojištění 1 280 Kč,
- zdravotní pojištění 720 Kč,
- daň 630 Kč.

Čistá mzda činí 13 370 Kč.
Pan Petrák také podniká. I z těchto příjmů se sráží daň, sociální a zdravotní pojištění. Výpočet je ale poměrně složitý, takže se spokojíme jen s tímto konstatováním.

Poznamenejme, že zdanění (a sociální a zdravotní pojištění) se netýkají sociálních příjmů (nemocenské dávky, sociální dávky, starobní a jiné důchody).

1.3.3 Sestavení domácího rozpočtu

Příjmy a výdaje bychom měli porovnávat, abychom zjistili, zda máme přebytek prostředků, nebo zda se nám jich nedostává. Zároveň tak zjistíme, za co všechno peníze dostáváme a za co je utrácíme.
A pozor – všechny příjmy zahrnujeme do domácího rozpočtu jako **čisté příjmy**. Je to logické, nebudeme přece do rozpočtu dávat to, co ve skutečnosti nedostáváme.
A ještě jedna poznámka – jednorázové příjmy ani výdaje sem nezahrnujeme.

Příklad: Rozpočet celé domácnosti si můžeme představit na naší modelové rodině. Budeme ho sestavovat za všechny její členy.

Osobní příjmy		**Osobní výdaje**	
Pravidelné		**Pevné**	
čistá mzda p. Petráka	13 370	nájemné	8 000
podnikání p. Petráka	8 130	splátka půjčky	5 000
rodičovský příspěvek	7 600	penzijní připojištění	1 000
starobní důchod	8 400		
mezisoučet	**37 500**	**mezisoučet**	**14 000**
Nepravidelné		**Kontrolovatelné**	
úroky, dividendy	0	provoz domácnosti	2 000
		provoz auta	2 000
		jídlo	12 000
		oblečení	2 000
		zábava	2 000
mezisoučet		**mezisoučet**	**20 000**
Celkem	**37 500**	**Celkem**	**34 000**

Rozdíl příjmů a výdajů 37 500 – 34 000 = 3 500 Kč.

1.3.4 Přebytky a schodky (deficity) domácího rozpočtu

Je zřejmé, že náš domácí rozpočet bude mít buď větší příjmy než výdaje, nebo opačně. Vznikne tak přebytek, nebo deficit domácího rozpočtu. Obdobně lze sestavit rozpočet jednotlivého člena domácnosti.
Poznamenejme též, že rozpočet může být i **vyrovnaný**, kdy příjmy a výdaje budou ve stejné výši.

Má-li domácí rozpočet **přebytek**, pak ho můžeme využít pro různé formy spoření (investování). Podklady nám poskytnou kapitoly 4–6.

Má-li domácí rozpočet schodek – **deficit**, musíme ho samozřejmě nějak krýt. Pokud k tomu nebude stačit rezerva (v části 1.4), přicházejí do úvahy různé druhy půjček.
Bude-li deficit opakovaný, pak buď musíme naše výdaje omezit, nebo hledat cesty ke zvýšení příjmů. K tomu nám opět poskytnou podklady kapitoly 4–6.

1.3.5 Jednorázové větší výdaje domácího rozpočtu

I když jednorázové výdaje nezahrneme do měsíčního rozpočtu, musíme s nimi samozřejmě počítat. Tyto výdaje můžeme plánovat, pokud o nich víme dopředu, např. výdaje na dovolenou, studium na soukromé škole, koupi auta, koupi vlastního bydlení, apod. V jiných případech takové výdaje vznikají neočekávaně – závažná porucha pračky či jiného domácího spotřebiče, havárie nepojištěného auta atd.

Jsou čtyři cesty, jak takové výdaje financovat:
- postupně na ně spořit;
- krýt je z rezerv (v případě, že výdaje vzniknou neočekávaně);
- krýt je půjčkou, splátkovým prodejem nebo finančním leasingem – je však třeba počítat s tím, že nám přinesou další výdaje na úroky. Samozřejmě nám vzniknou pevné výdaje na splácení takové půjčky, které mohou omezovat další výdaje;
- hledat způsob, jak zvýšit příjmy (třeba i jednorázově).

Finanční leasing je dlouhodobý pronájem, typický je u automobilů. Zákazníci zpravidla při zahájení leasingu zaplatí první, vyšší splátku a poté nejčastěji měsíčně hradí leasingové splátky. Po uplynutí doby pronájmu se předměty stávají majetkem nájemce, který je kupuje za sjednanou (zpravidla symbolickou) cenu.

Příklad: Náš rozpočet rodiny Petrákových ukazuje, že 5 000 Kč měsíčně odčerpává půjčka. Vzhledem k měsíčnímu přebytku rozpočtu je možné ještě 3 500 Kč měsíčně spořit či investovat.
Pokud by Petrákovi chtěli koupit novou kuchyni, která by se zařízením stála 91 000 Kč, museli by na ni spořit nejméně 91 000 : 3 500 = 26 měsíců.
Na kuchyni by si také mohli půjčit a uvedených 26 měsíců ji splácet. V tom případě by ale spláceli déle, protože za půjčení by museli zaplatit úrok a celková částka, kterou by museli vrátit, by byla vyšší.
Dejme tomu, že úrok za půjčení by činil 14 000 Kč. Pak by Petrákovi museli vrátit 91 000 + 14 000 = 105 000 Kč. Tuto částku by spláceli 105 000 : 3 500 = = 30 měsíců.

1.4 Majetek a závazky domácnosti

Posuzujeme-li hospodaření domácnosti, musíme zvážit **nejen, jaké jsou příjmy a výdaje**. Je užitečné si také porovnat, jaký je náš **majetek** a naše **závazky,** tedy sestavit si rozvahu domácnosti/jednotlivce. Jinými slovy zjistit, co domácnost/jednotlivec vlastní a z čeho tento majetek financuje, kryje. Sečteme náš majetek a závazky a porovnáním zjistíme, zda jsme celkově spíše zadluženi nebo zda bychom byli schopni splatit všechny své závazky.

Porovnání můžeme provést např. takto:

Osobní majetek	Osobní závazky
1. Peníze – hotovost, bankovní účty (běžné, termínované, spořicí)	1. Krátkodobé do 1 roku – krátkodobé půjčky, příp. půjčky od přátel, příbuzných
2. Finanční majetek – cenné papíry, stavební spoření, penzijní připojištění; pohledávky	2. Střednědobé do 5 let – úvěry na spotřební zboží (včetně auta), splátkový prodej; finanční leasing
3. Nemovitosti – dům, pozemek, zahrada	3. Dlouhodobé závazky – např. hypotéka, úvěr ze stavebního spoření
4. Ostatní osobní majetek – auto, šperky, vybavení domu	

Bližší vysvětlení úvěrů, splátkového prodeje, finančního leasingu atd. – viz 5. kap.

Rozvaha domácnosti/jednotlivce ukazuje skutečný osobní majetek, pokud ho uvádíme v **tržní ceně**, tedy v takové, jakou majetek v této chvíli má, za jakou bychom ho mohli prodat. Cena bytu může stoupat, cena auta průběžně klesá, hodnota akcií se mění každým okamžikem...

Příklad: Pokračujme v příkladu s Petrákovými. Předpokládejme, že bydlí v pronajatém bytě, část prostředků nechávají pro každodenní potřebu na bankovním účtu, pan Petrák je penzijně připojištěn a část prostředků rodina vložila do podílových listů. Auto si pořídili na půjčku a používají také kreditní kartu. Dosud nesplacené částky promítneme do závazků.

Osobní majetek		Osobní závazky	
1. Běžný účet	25 000	1a. Kreditní karta	10 000
2a. Podílové listy	20 000	1b. Osobní půjčky	150 000
2b. Penzijní připojištění	100 000	2. Finanční leasing	0
3. Tržní hodnota bytu	0	3. Hypotéka	0
4. Osobní majetek (vybavení bytu, elektronika, auto)	500 000		
Celkem	**645 000**	**Celkem**	**160 000**
		Rozdíl	**485 000**

Rodina Petrákových by po prodeji veškerého majetku nezůstala zadlužena.

Poznamenejme, že k majetku jsme připočítali auto, které si sice Petrákovi pořídili na půjčku, nicméně už je jejich vlastnictvím.

Domácí rozpočet by měl počítat s **rezervou**. Využijeme ji v případě nečekaných výdajů či naopak ztráty příjmů (např. při výpovědi ze zaměstnání, dlouhodobé nemoci atd.). Jak vysoká by měla rezerva být, závisí na každé domácnosti. Obecně se doporučuje, aby činila trojnásobek až šestinásobek průměrných měsíčních výdajů. Nicméně výše těchto rezerv bude značně individuální.

Příklad: V případě Petrákových, kteří mají měsíční výdaje 34 000 Kč, by rezerva měla činit 102 000 Kč. To je ovšem poměrně vysoká částka, takže část rezerv by určitě mohla být v podobě bankovních vkladů, které přinášejí úroky.

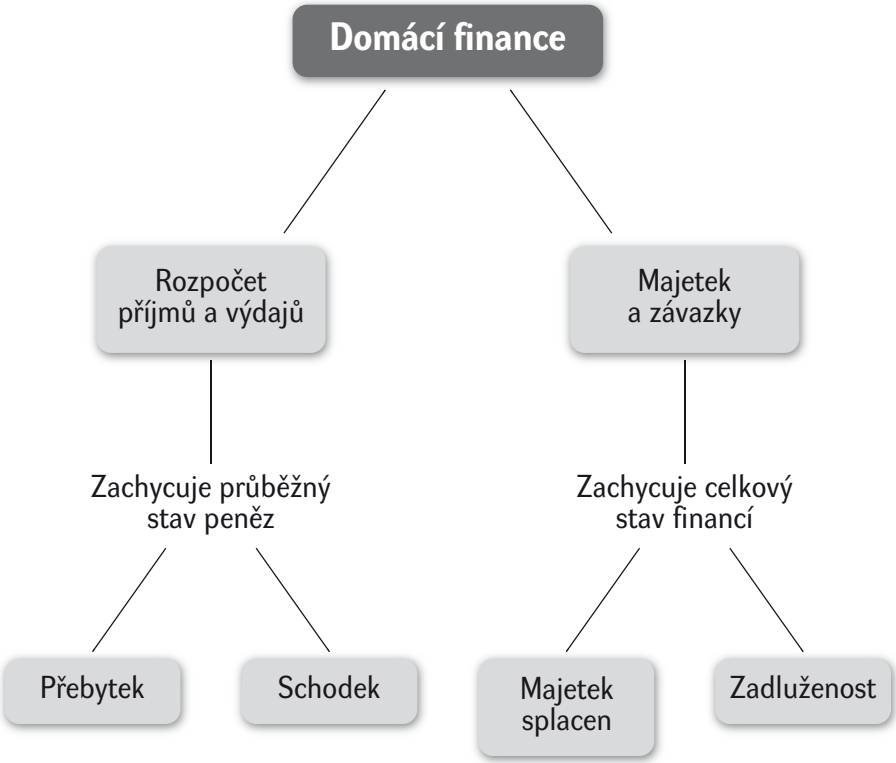

1.5 Osobní aktiva a osobní pasiva

Nyní se podíváme na osobní majetek z trochu nezvyklého pohledu. Nejprve si vysvětlíme pojmy a na další straně si ukážeme typové způsoby hospodaření.

1.5.1 Osobní aktiva

Za **osobní aktiva** budeme považovat takový majetek, který nám přináší osobní příjmy. Je to takový majetek, který díky tomu, že jsme si jej pořídili, nám může přinášet příjmy.

Příklad: Většina lidí považuje byt či dům za svůj největší majetek, osobní aktivum. Je ale pravdou, že byt či dům je spojen s mnoha výdaji – např. na údržbu, pojištění, opravy, daně. Proto z tohoto pohledu není osobním aktivem, nepřináší příjmy.

Co jsou vhodná osobní aktiva

Je to vše, co přináší příjem svou existencí. Můžeme je seřadit podle toho, jak snadno jsou dostupná (a podle toho, jak velké množství lidí je může vlastnit):

1. finanční aktiva – akcie, dluhopisy, podílové listy (viz 5.1);
2. majetek, který v čase stoupá na hodnotě a je dobře prodejný – umělecké předměty;
3. nemovitosti, které vytvářejí příjem;
4. autorská práva – knihy, hudba, patenty atd.;
5. podnikání, které nevyžaduje osobní přítomnost – může být největším zdrojem příjmů, avšak také nejobtížněji získatelným.

1.5.2 Osobní pasiva

Za **osobní pasiva** budeme považovat majetek, který vytváří výdaje.

Příklad: Z předchozího textu vám možná vyplynul trochu překvapivý závěr, že dům, ve kterém rodina bydlí, je vlastně osobním pasivem.
Podobně tomu tak bude s autem. Auto také vyvolává náklady na údržbu, opravy, pojištění, daně aj. Je tedy také osobním pasivem.

Co jsou typická osobní pasiva

Jsou-li pasiva vše, co vytváří svou existencí výdaje, pak typickými případy jsou:

- nemovitosti k osobní potřebě (byt, dům, rekreační objekt),
- automobil k osobní potřebě,
- osobní spotřební předměty.

Majetek může být současně osobním aktivem i osobním pasivem

To, čím určitá věc je, záleží na tom, jak ji využíváme. Jestliže dům nepoužijeme k bydlení, ale pronajmeme ho, pak kromě nákladů na údržbu a provoz je také zdrojem příjmů. Dům je tedy osobním aktivem.
Obdobně je tomu s autem. Použijeme-li ho k podnikání, stává se osobním aktivem.

1.5.3 Obvyklé způsoby nakládání s osobními financemi

Hospodaření bez příjmů z osobních aktiv

Příklad: Nejprve si ukážeme fiktivní rozpočet domácnosti, která nemá přebytek, všechny příjmy se bezprostředně mění na výdaje.

Osobní příjmy		Osobní výdaje	
čistá mzda	23 000	nájemné	8 000
		provoz domácnosti	2 000
		doprava	2 000
		jídlo	8 000
		oblečení	2 000
		zábava	1 000
Celkem	**23 000**	**Celkem**	**23 000**

Rozdíl příjmů a výdajů je roven 0.

Tato domácnost musí vynakládat veškeré příjmy především na spotřební výdaje. Žádné příjmy nepocházejí z osobních aktiv a velikost příjmů je nedovoluje ani vytvářet. Kladem tohoto rozpočtu příjmů a výdajů je, že domácnost není zatížena splátkami úvěrů, zejména na spotřební předměty, či průběžnými splátkami úvěrů z kreditní karty. Tím se vyvaruje jednak zvýšení výdajů (na splátky a úroky) a také toho, aby se zadlužila.

Hospodaření s pořizováním osobních pasiv

Příklad: Tento příklad znázorňuje domácnost, která má větší příjmy, takže po úhradě výdajů vzniká přebytek. Má tak možnost nakupovat spotřební předměty, a protože jde o větší jednorázové výdaje, pořizuje je často na úvěr či formou finančního leasingu. Často také má větší výdaje (v příkladu jídlo, oblečení, zábava).

Osobní příjmy		Osobní výdaje	
čistá mzda (nebo zdaněný příjem z podnikání)	36 000	nájemné	8 000
		provoz domácnosti	2 000
		doprava	2 000
		jídlo	9 000
		oblečení	3 000
		zábava	2 000
		splátka leasingu	5 000
		splátka úvěru	4 000
Celkem	**36 000**	**Celkem**	**35 000**

Rozdíl příjmů a výdajů je 1 000 Kč.

V příkladu vidíme, že i po odečtení splátek úvěrů a leasingu zbývají domácnosti prostředky. Nicméně na tyto splátky musí každý měsíc vytvořit odpovídající příjem, musí stále vynakládat dostatečné úsilí k tomu, aby byla schopna splátky každý měsíc uhradit. A protože tato domácnost je zvyklá pořizovat řadu věcí na úvěr, je v jakémsi kolotoči neustálých půjček a splátek. Můžeme také říci, že ani bohatá rodina nemusí být bohatá, pokud její osobní závazky převyšují osobní majetek, tedy je-li její osobní čisté jmění záporné. Jinými slovy, pokud si i za zvýšeného příjmu současně stále zvyšuje výdaje na nové zboží či služby.

Hospodaření s příjmy z aktiv

Příklad: Tento příklad ukazuje domácnost, která své osobní příjmy využila i k pořízení osobních aktiv. Ty jí nyní přinášejí další příjmy, což umožňuje, aby řadu spotřebních předmětů nepořizovala na úvěr.

Osobní příjmy		**Osobní výdaje**	
čistá mzda	36 000	nájemné	8 000
(nebo zdaněný příjem z podnikání)		provoz domácnosti	2 000
příjmy z pronájmu	8 000	doprava	2 000
přijaté úroky, dividendy	2 000	jídlo	8 000
		oblečení	2 000
		zábava	1 000
		splátka úvěru na pronajímaný byt	4 000
		náklady pronajímaného bytu	3 000
		nákupy podílových listů	5 000
		stavební spoření	3 500
Celkem	**46 000**	**Celkem**	**38 500**

Rozdíl příjmů a výdajů je 7 500 Kč.

Tato domácnost má i jiné příjmy než mzdu nebo aktivní podnikání, pravidelným zdrojem jsou příjmy z osobních aktiv. Její osobní majetek pracuje za ni a získané příjmy dále výnosně ukládá či investuje. Poznamenejme ovšem, že v případě pronajímaného bytu přinášejí také další výdaje.
Tyto příjmy pak umožňují pořizovat spotřební předměty nebo služby hotově, nikoliv na úvěr. Tak se domácnost nejen nezadluží, ale pořizované předměty získá levněji, neboť nemusí platit úrok za půjčky.
Domácnost také využívá úvěrů, ale za ně pořizuje především osobní aktiva (tedy taková, která přinášejí další/dodatečný příjem). Ta již při pořízení umožňují krýt splátky úvěru – a po splacení pak přinášejí další příjmy.

Protože jejich osobní příjmy pochází i z činností, které jim umožňují od příjmů odečíst výdaje, zlepšuje se její finanční situace i tím, že platí nižší daně a pojištění, než by tomu bylo u příjmů ze závislé činnosti.

1.6 Životní úroveň

Co je životní úroveň

Mluvili jsme o tom, že každý z nás má své potřeby, a pak se věnovali tomu, jak se jejich uspokojení odrazí i v osobních financích. Každý z nás čas od času také srovnává, jak jsou jeho potřeby uspokojovány – populárně řečeno „jak dobře se má“. Tuto míru uspokojování potřeb nazýváme **životní úroveň**.

Příklad: Snadno si odvodíme, že pokud naše rodina má dvě auta, rodinný dům a naši známí bydlí v pronajatém bytě a auto nemají, životní úroveň naší rodiny je vyšší.

Podotkněme ovšem, že je to tak, pokud svá auta a dům nemáme na půjčku, a naopak pokud druhá rodina své příjmy zatím vhodně neukládá, aby si z jejich výnosů potom ono auto a dům koupila.

Životní úroveň zahrnuje nejen spotřební předměty, má celkem tři **složky:**

a) kolik statků a služeb obyvatelstvo spotřebuje (či spíše nakupuje) a v jaké kvalitě,
b) kolik statků a služeb je obyvatelstvu poskytováno státem a v jaké kvalitě,
c) úroveň životních podmínek (životní prostředí, množství volného času...).

Životní úroveň můžeme i měřit. Spotřebu statků a služeb můžeme měřit například tím, kolik domácností vlastní auto, kolik se průměrně spotřebuje masa, zeleniny, mléčných výrobků atd.
Úroveň poskytovaných statků a služeb státem můžeme měřit např. počtem domovů důchodců, průměrnou výší sociálních dávek atd.
A konečně úroveň životních podmínek může vyjadřovat délka pracovní doby, stupeň znečištění ovzduší atd.

Příklad: Ukažme si vývoj spotřeby vybraných potravin.

Druh potraviny	2001	2005
maso v kg	77,8	81,4
mléko, mléčné výrobky v kg	208,8	231,4
ovoce v kg	70,1	80,5

Z této tabulky můžeme pravděpodobně usuzovat, že životní úroveň (respektive jedna z jejích složek) v těchto letech rostla.

Životní a existenční minimum

A nyní se podívejme na opak, kolik minimálně by měl činit příjem jednotlivce. K tomu stát stanoví:

- **životní minimum** – částku považovanou za minimální hranici k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb. Nepočítají se do něj náklady na bydlení, které jsou řešeny samostatným příspěvkem na bydlení;
- **existenční minimum** – minimální hranice příjmů nutná pro přežití.

Příklad: Životní minimum se vyčíslí jako součet částek na jednotlivce, které jsou odstupňovány podle věku.
V roce 2008 činila částka na nezaopatřené dítě do 6 let 1 600 Kč, od 6 do 15 let 1 960 Kč, od 15 do 26 let 2 250 Kč. Pro dospělé, respektive osoby, které by od 15 let nebyly nezaopatřenými osobami, činí tato částka pro první osobu v domácnosti 2 880 Kč a pro další osoby 2 600 Kč. Osamělý jednotlivec má životní minimum 3 126 Kč.
Budeme-li chtít vypočítat životní minimum pro rodinu s dvěma dětmi ve věku 9 a 13 let, pak v roce 2008 by činilo 2 880 + 2 600 + 1 960 + 1 960 = 9 400 Kč.
Existenční minimum jednotlivce v roce 2008 bylo 2 020 Kč měsíčně.

Tyto částky se často mění. Proto aktuální údaje naleznete na stránkách **www.mpsv.cz**.

2 Ceny

V minulé kapitole jsme se věnovali příjmům a výdajům domácnosti. Výdaje domácnosti podstatně ovlivňují ceny. Než se tedy budeme věnovat tomu, jak nakládat s penězi, podíváme se na to, jak výdaje ovlivnit tím, že budeme pečlivě produkty vybírat podle ceny, seznámíme se s obvyklými cenovými praktikami, budeme využívat vhodné cenové akce, slevy, balíčky, nákupy na vhodných místech a ve vhodném čase.

2.1 Trh

Ceny zboží a služeb se vytvářejí na trhu. Trh můžeme chápat:

- jako místo, na kterém se setkává prodávající a kupující (tržiště, obchodní dům, burzy),
- jako spojení nabídky a poptávky po určitém zboží nebo službě (trh zboží, trh práce, peněžní trh).

2.1.1 Nabídka

Příklad: Začneme příkladem výroby másla. Budeme-li sledovat, jak se mění nabízené množství másla a cena, může to vypadat například takto:

Cena	Nabízené množství v ¼ kg
5	50
10	200
15	300
20	400
25	500
30	550
35	600
40	650

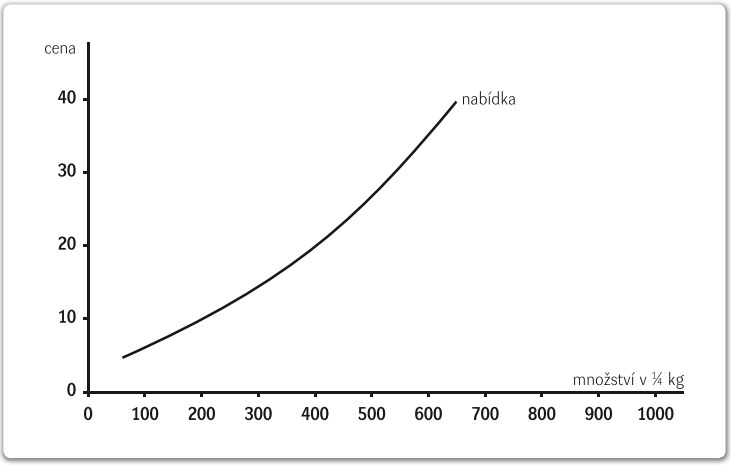

Prodávající přicházejí na trh s určitým množstvím výrobků nebo služeb, které chtějí prodat za určitou cenu. Tyto výrobky a služby představují **nabídku.**
Čím je cena výrobku nebo služby vyšší, tím více výrobců (prodávajících) přichází na trh a chce je prodat, a tak nabízené množství roste. Je–li cena nízká, výrobci (prodávající) nemají zájem prodávat své výrobky nebo služby; nabízené množství klesá.

2.1.2 Poptávka

Kupující přicházejí na trh, aby koupili určité výrobky nebo služby. Jejich zájem o výrobky a služby představuje **poptávku**.
Kupující má opačný zájem než prodávající – chce koupit výrobek nebo službu za co nejnižší cenu. Čím vyšší bude cena, tím méně kupujících bude ochotno si za ni takové zboží koupit. A nejen to, stále méně kupujících bude mít na jeho pořízení dostatek peněz.

Příklad: Čtvrt kilogramu másla bude stát 40 Kč. Koupí si ho ti, kteří mají vyšší příjmy a neohlížejí se na cenu výrobků, které si chtějí koupit. Většina lidí ale nebude ochotna zaplatit tuto cenu a přestane máslo kupovat. Nahradí ho jinými podobnými potravinami – rostlinnými tuky, pomazánkovým máslem apod. Poptávané množství bude klesat například takto:

Cena	Poptávané množství v ¼ kg
5	1 000
10	800
15	600
20	400
25	300
30	200
35	150
40	100

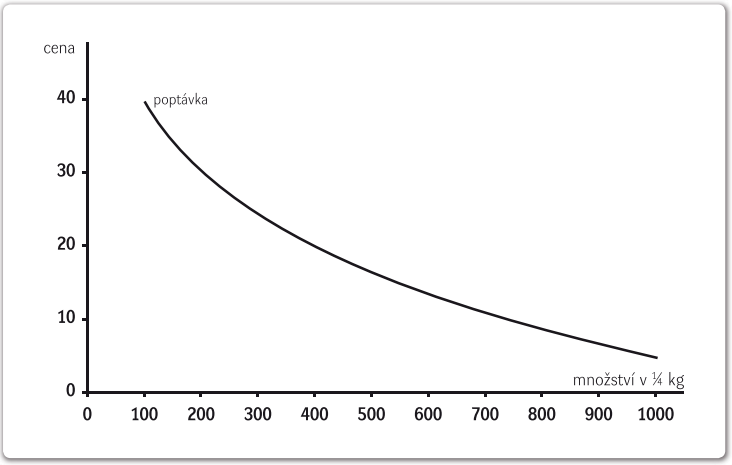

2.1.3 Vznik rovnovážné ceny

Prodávající si na trhu vzájemně konkurují. Snaží se získat kupující tím, že nabízejí příznivější podmínky: cenu, kvalitu, servis, rychlost dodávek. Kupující mají možnost vybrat si zboží nebo službu, která jim nejvíce vyhovuje.
Velikost nabízeného množství a poptávaného množství se tedy neustále mění a mění se i ceny výrobků a služeb. Vyrovná-li se při určité ceně nabídka s poptávkou, nastává na trhu rovnováha. Cena, při které dojde k vyrovnání nabídky a poptávky, se nazývá **rovnovážná cena**.

To si můžeme znázornit takto:

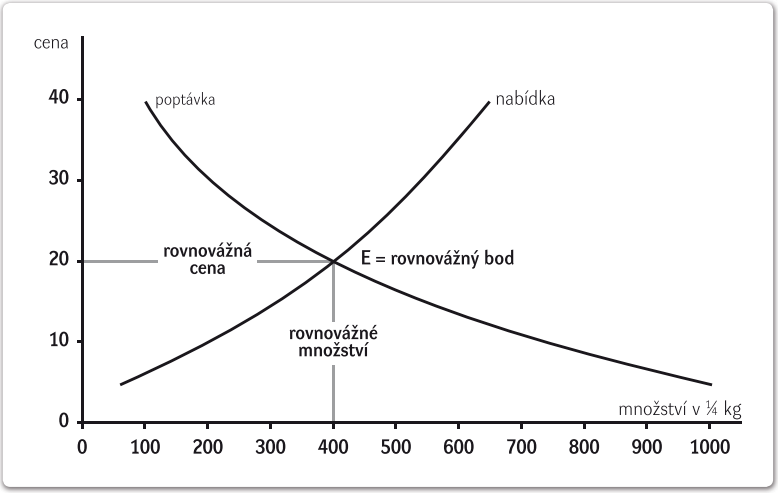

Z grafu je zřejmé, že s růstem ceny roste nabízené množství zboží nebo služby (nabídková křivka) a současně klesá poptávané množství (poptávková křivka). Postupně dochází k vyrovnání nabízeného a poptávaného množství při rovnovážné ceně.

2.2 Způsoby stanovení ceny

2.2.1 Dva přístupy ke stanovení ceny

Vysvětlili jsme si, jak cena závisí na nabídce a poptávce. Sledování křivek nabídky a poptávky je složité a zdlouhavé, a proto podniky používají řadu metod, jak cenu stanovit jednodušeji a rychleji.

Cena by měla být stanovena tak, aby **kupující** byl ochoten za ni výrobek nebo službu koupit. Je obvyklé, že u stejného druhu výrobku nebo služby je vyšší cena spojována s vyšší kvalitou výrobku, kterou často zaručuje značka nebo pověst firmy.
Prodávající zase zvažuje, zda mu cena přinese dostatečný efekt (zisk).

Podle toho rozlišujeme dva přístupy k tvorbě ceny:
- marketingový přístup,
- nákladový přístup.

2.2.2 Marketingový přístup

Marketing je soubor činností, orientovaných na uspokojování potřeb trhu. Tomuto cíli přizpůsobuje firma všechny své další činnosti.
Marketingový přístup k tvorbě ceny znamená, že cena se stanoví podle výše poptávky na trhu a podle cen konkurence. K tomu účelu provádí podniky často rozsáhlé průzkumy.

Příklad: Představte si, že za vámi přijde váš známý a řekne: „Rozhodl jsem se prodávat ve stánku nápoje. Ty studuješ ekonomii, tak mně poraď, za kolik mám prodávat."
Známému nejspíše poradíme, aby obešel v okolí potravinářské obchody, všechna další místa, kde se nápoje prodávají, a napsal si na kus papíru ceny značek a druhů nabízených nápojů. Podle nich může usoudit, jakou cenu nasadit, aby k němu, dosud neznámému obchodníkovi, zákazníci zamířili raději než do tradičních míst, kde nakupují. Pokud budou obchodníci řeční, možná se od nich dozví, kolik čeho prodají, a podle toho si odhadne svou tržbu a zisk a druhy nápojů, o které bude největší zájem. Může kontaktovat velkoobchod, který by mu dodával nápoje, aby se dozvěděl nákupní ceny. Může se ptát svých známých atd.

V rámci marketingového přístupu podniky mohou stanovit cenu podle:

a) **zákazníka** – podniky odhadují výši ceny podle očekávané nebo stávající poptávky. Přitom vycházejí z toho, jak zákazník hodnotí vlastnosti jejich produktu. Zjišťování je možné provádět pomocí průzkumu, při kterém se mj. ptáme, jakou cenu by zákazník akceptoval. Podle nejčastěji uváděné odpovědi pak stanovíme vhodnou cenu.

Příklad: Jednoduše si to můžeme představit na příkladu ankety, v níž bude i otázka: „Jakou maximální cenu jste ochoten zaplatit za 1 litr džusu ZZ?" Cena se pak stanoví podle nejčastěji uváděných odpovědí.

b) **konkurence** – zdrojem konkurenčních cen jsou ceníky ostatních podniků, inzerce v novinách, televizi, rozhlase, na internetu, informace od zákazníků apod. Na základě těchto podkladů vypočítáváme průměr konkurenčních cen a podle něj stanovíme naši cenu.

Cenu můžeme stanovit:
- nižší než průměr – jestliže náklady jsou nízké a naším cílem je získat vyšší podíl na trhu, nebo pokud nově vstupujeme na trh,
- na úrovni průměru,
- vyšší než průměr – často u nových výrobků, které konkurence nenabízí, vyšší ceny bývají u výrobků zavedených značek s dobrou pověstí.

2.2.3 Nákladový přístup

Při tomto způsobu tvorby ceny je cena stanovena tak, aby pokryla vynaložené náklady. Typickými náklady jsou:

a) náklady na materiál,
b) mzdové náklady,
c) náklady na služby poskytované dodavateli – elektřina, opravy atd.,
d) opotřebení majetku – strojů, budov atd.

Cena se stanoví tzv. kalkulací. Při ní podnik zjistí náklady, k nim připočte dostatečnou výši zisku a za tuto cenu prodává. Kalkulace se dá provádět různými způsoby, ale princip je vždy stejný:
cena = náklady + zisk.

Příklad: Soukromý truhlář Hladký vyrábí na zakázku nábytkové stěny pro Dům nábytku. Dřevo, lak a ostatní materiál činí 15 000 Kč, odpisy zařízení dílny na 1 stěnu 1 500 Kč, mzdové náklady 6 000 Kč, ostatní náklady na služby dodavatelů včetně finančních služeb odhaduje na 500 Kč. Ziskovou přirážku si stanovuje 10 % ze součtu nákladů.
Kalkulace bude vypadat takto:

spotřeba materiálu	15 000 Kč
odpisy	1 500 Kč
mzdové náklady	6 000 Kč
služby dodavatelů	500 Kč
náklady celkem	**23 000** Kč
zisk	2 300 Kč
prodejní cena	**25 300** Kč

K prodejní ceně se často připočítává daň z přidané hodnoty (DPH), která má u nás dvě sazby:

- **základní** – používá se pro většinu výrobků a služeb,
- **sníženou** – používá se pro většinu potravin, zdravotnických potřeb, knih, časopisů.

V roce 2008 činila základní sazba 19 %, snížená 9 %. Některé výrobky a služby jsou od DPH **osvobozeny** – finanční činnosti, pošta, vzdělávání, zdravotnictví apod. Daň z přidané hodnoty tak platíme téměř vždy, když něco kupujeme. DPH zvyšuje cenu zboží.

Příklad: Budeme-li pokračovat v příkladu s nábytkovou stěnou, pak:

prodejní cena bez daně	25 300 Kč
DPH 19 %	4 807 Kč
prodejní cena s daní	30 107 Kč
Dům nábytku tedy zaplatí truhláři celkem	**30 107** Kč

Konečná podoba kalkulace tedy je: **cena = náklady + zisk + DPH.**

Příklad: Cena lampičky by byla stanovena na 100 Kč. K její ceně připočteme 19 % a cena pak činí 119 Kč.
Jestliže si pronajmeme loď a půjčovné činí 100 Kč, pak společně s DPH zaplatíme 109 Kč.
Jestliže pojistné činí 2 800 Kč, pak v této částce není obsažena DPH. Je to proto, že pojištění je od této daně osvobozeno.

Promítnutí DPH do ceny lampičky

Cena 119 Kč				
náklady 80 Kč	+	zisk 20 Kč	+	DPH 19 Kč

2.2.4 Marketingový a nákladový přístup se často kombinují

V praxi většinou nevystačíme s jedním z těchto přístupů. Ukázali jsme si, že s rostoucí cenou klesá poptávané množství, a naopak. Proto stanovíme-li cenu nákladovou metodou, musíme ještě následně zvážit, zda výrobek (službu) za tuto cenu skutečně prodáme.
Při marketingovém přístupu si zase musí prodávající spočítat, zda se mu vyplatí za stanovenou cenu výrobek vyrábět a prodávat.

Příklad: Dům nábytku, pro který truhlář Hladký vyrábí nábytkové stěny na zakázku, je ochoten nakupovat stěny za cenu 24 900 korun (bez DPH). Kdyby nakupoval za vyšší ceny, nebylo by možné stěny prodat. Pokud náš truhlář bude chtít svůj výrobek prodávat Domu nábytku, bude muset snížit prodejní cenu o 400 korun, nebo si hledat jiného odběratele.
Snížení ceny by mohl dosáhnout například volbou levnějšího materiálu (nikoli však na úkor kvality výrobku) nebo úsporou na dalších složkách nákladů. Nejsnazším řešením by bylo snížení zisku, avšak toto řešení by z jeho hlediska bylo až tím posledním.

2.3 Odlišné ceny téhož zboží

Ceny stejného produktu se mohou lišit např. podle:
- místa prodeje – v chudých státech budou nižší než v bohatých; mohou se lišit v různých oblastech státu, na kraji města a v centru, jiné ceny jsou při prodeji prostřednictvím internetu, jiné v prodejně,
- zákazníků – např. věrnostní rabaty (slevy) stálým zákazníkům, množstevní slevy, slevy pro důchodce nebo děti,
- období – vyšší ceny v sezóně, vyšší ceny ovoce na tržišti ráno než večer,
- způsobu placení – při okamžitém placení nebo placení dříve, než uplyne dohodnutá doba, bývá časté poskytování slevy – skonto,
- doby, po kterou je výrobek na trhu – ceny u starších výrobků se snižují, nově uváděné výrobky jsou dražší, i když jejich vlastnosti jsou velmi podobné,
- výprodejních akcí – po skončení sezóny, výprodej starších modelů, prodej výrobků z výstav apod.

Příklad: Značková toaletní voda stojí v parfumerii 1 500 korun. Na internetu ji můžete koupit za 850 korun. Toaletní vodu vám dodají až do domu, budete ovšem ochuzeni o potěšení z nákupu v příjemném prostředí parfumerie a především o možnost si ji vyzkoušet.
Jahody ze Španělska se v dubnu prodávají během týdne v prodejnách zeleniny za ceny od 25 do 30 Kč. V sobotu nebo v pátek večer je koupíte za 16,50 Kč.

Z letáků obchodních řetězců získáte přehled o nabídkách výrobků za výhodné ceny při prodejních akcích. Někdy je nabízené zboží doplněno dalším výrobkem, který dostáváte zdarma. Například nákup pracího prášku ve velkém balení za výhodnou cenu je doplněn košíkem na prádlo nebo dalším menším balením pracího gelu nebo aviváže. Je výhodné prodávat velké množství zboží najednou a často se prodejci takto zbavují hůře prodejných druhů. Přidané zboží v malém balení většinou slouží prodávajícímu jako reklamní prostředek.
Při takovýchto nákupech je třeba sledovat účtované ceny, protože se stává, že prodávající nabízené ceny v letácích nedodržují s tím, že už inzerované zboží není na skladě.

2.4 Cenové „praktiky“

Podniky používají i určité triky, aby cena vypadala příznivěji. Mezi nejpoužívanější patří:

a) cena je stanovena takovým způsobem, aby vypadala výhodnější, například:
- končí číslicí 9 (nebo lichou číslicí). Kupující vnímá zpravidla tuto cenu podle první části čísla, například 29,90 Kč stále vypadá lépe než 30 Kč;
- uvádí se bez DPH a malým písmem s DPH. S touto praxí se běžně setkáte například v některých prodejnách s elektronikou;
- na cenovku se uvede přeškrtnutá vyšší cena a výrazněji cena snížená (časté u výprodejů, dočasných akcí) atd. Někdy ani nejde o skutečné výprodejní akce, uvádí se smyšlená vyšší cena a jako snížená se uvádí ta, za kterou se skutečně prodává;
- výrazné inzerování slevových akcí a výprodejů slouží k přilákání zákazníků do prodejen (tabulky s výraznými nápisy akce, zvýraznění nižší ceny pestrými barvami apod.).

Příklad: Mnoho prodávajících nabízí po skončení sezóny (zimní, letní) zboží se slevou. Například v prodejnách sportovních potřeb probíhá od ledna akce snížení cen až o 50 %. Neplatí to však pro všechny druhy zboží. Ceny zimních bund jsou z původních 5 600 Kč sníženy na 3 920 Kč, ceny sportovní obuvi ze 4 200 Kč na 3 150 Kč, lyžařské přilby z 2 000 Kč na 1 600 Kč, lyžařské rukavice z původních 1 200 Kč na 600 Kč. Slevy jsou tedy v rozmezí od 25 do 50 % z původních cen zboží.
Přestože jsou ceny takto sníženy, neprodávají většinou prodejci zboží se ztrátou. Je tomu tak proto, že ceny jsou mnohdy pro sezónu stanoveny vyšší (Vánoce, dovolené), počítá se s pozdějším výprodejem. Zákazník často současně koupí i jiné, nové zboží s vyššími cenami. Neméně důležité je také to, že tímto způsobem se prodá velký objem zboží, čímž se vyrovná nižší zisk z jednoho kusu.

b) balíčky a „antibalíčky“
Výrobky se prodávají v balíčcích za výhodnou cenu; celý balíček stojí méně, než kdybychom si koupili zboží samostatně. Někdy však balíček obsahuje lákavé součásti, k nimž mohou být přidány ty hůře prodejné, např. běžky s vázáním, hůlkami, balíček vosku, boty. Na podobném principu jsou stanoveny tarify mobilních telefonů, kdy si můžeme předplatit určité minuty volání, které jsou tak levnější.
Naopak, části kompletu se v ceníku uvádějí zvlášť. Pokud kupujeme celý komplet, dočkáme se občas překvapení, když ceny sečteme. Například v restauracích najdeme samostatně cenu jídla a přílohy.
U finančních produktů mohou být součástí balíčku i služby, které klient běžně nevyužije, ale přesto za ně takto zaplatí (např. obsluha běžného účtu telefonicky).

c) vyrovnávací ceny
Používají se u prodejen, které mají široký sortiment, např. v supermarketech. Některé druhy mají výrazně nízké ceny, což se vyrovnává vyššími cenami jiných produktů (např. výhodné ceny masa, jogurtů se vyrovnají vyššími cenami zeleniny).
Cílem této politiky (obdobně jako u výprodejních akcí) je přivést do prodejen kupující, kteří při nákupu výhodných produktů často nakoupí i produkty jiné, dražší.
Jiná varianta se používá u produktů, ke kterým je nutno často kupovat spotřební materiál. Pak je samotný produkt relativně levný a zisk pochází především z prodeje materiálu (nebo náhradních dílů), např. ceny tiskáren a náplní do nich.

Příklad: Při otevření supermarketu byl nabízen široký sortiment másla za velmi nízké ceny. Kupující si velmi rychle zvykli nakupovat máslo a samozřejmě i další zboží.
Prodejny diskontních supermarketů jsou známé nízkými cenami ovoce a zeleniny. Kupující, který přichází pro ovoce, si často spolu s ním nakoupí i další zboží.

2.5 Inflace

Traduje se příběh o ženě, která investovala peníze do akcií. Tato žena se stala první dobrovolnicí při pokusech s umělým spánkem. Vědecký tým ji uvedl do hlubokého spánku. Vzbudila se po třiceti letech, aniž za tu dobu zestárla. Ze všeho nejdřív běžela k telefonu a volala svému makléři. Zestárlý makléř zvedl telefon a žena se ho ptala, jakou cenu mají její akcie po třiceti letech. „Dnes ráno,“ sdělil jí makléř, „je to asi sto milionů dolarů.“ Žena byla tou zprávou ohromena. A v tu chvíli se v telefonu ozvalo: „Vhoďte pět milionů dolarů za další tři minuty hovoru.“ Robert H. Frank, Ben S. Bernanke, Ekonomie

2.5.1 Co je to inflace, jak ji zjistíme

Inflace znamená všeobecný růst cen, tedy růst tzv. cenové hladiny. Jestliže se dočteme v novinách, že míra inflace za předchozí rok činila 3 %, znamená to, že všechny ceny v průměru vzrostly o 3 %. Jinak řečeno, to, co v loňském roce stálo 100 Kč, stojí v letošním roce 103 Kč.

Příklad: Jedna z největších inflací v historii se odehrála v Německu po 1. světové válce – v roce 1923. Ceny rostly tak rychle, že mzda se musela vyplácet každé 2 hodiny, pro sirky se chodilo s „košíkem peněz“. To, co stálo 1 marku před rokem 1914, stálo v roce 1923 již 8 miliard marek. Důkazy můžeme dodnes nalézt na poštovních známkách z té doby.

Poštovní známky Německo – počátek 20. let 20. století

Míra inflace se zjišťuje tak, že se porovnávají ceny typických výrobků a služeb zařazených do tzv. spotřebního koše, a to v prodejnách po celém státě. Jestliže tyto ceny celkově vzrostly, mluvíme o inflaci.

Příklad: Při zjišťování inflace se porovnávají ceny základních potravin, aut, zájezdů, domácích spotřebičů, benzinu, městské hromadné dopravy, nájemného apod. Druhů nakupovaného zboží a služeb jsou stovky. A pokud se cena těchto výrobků a služeb celkově zvýší např. o 2 %, můžeme říci, že míra inflace je 2 %. To, co stálo dříve 100 Kč, stojí nyní v průměru 102 Kč.

2.5.2 Důsledky inflace

1. **Klesá hodnota peněz**. Jestliže roste míra inflace, pak za stejné množství peněz získáme méně zboží a služeb.

Příklad: Stál-li rohlík 2 Kč a díky inflaci se jeho cena průměrně zvýšila na 3 Kč, pak za 100 Kč jsme si původně koupili 50 rohlíků, ale nyní už jen 33 rohlíků.

2. Inflace **postihuje především občany se stálými příjmy** – jde například o důchodce nebo státní zaměstnance. Výše příjmů těchto obyvatel se nemění, ale jejich reálná hodnota klesá.

Příklad: Jestliže státní zaměstnanec bude mít plat 15 000 Kč a roční míra inflace bude 5 %, pak za svůj plat si za rok koupí průměrně o 5 % výrobků a služeb méně. Jinak řečeno, za 15 000 Kč si za rok koupí tolik výrobků a služeb, jako letos za 14 286 Kč.

Jinak řečeno, těmto skupinám obyvatel klesá životní úroveň. Za svůj stálý příjem si mohou pořídit stále méně výrobků a služeb.

3. Inflace **znehodnocuje vklady a úvěry** – například je-li míra inflace 9 % a úroková sazba z vkladů 5 %, pak hodnota vkladu reálně poklesne. Právě tak inflace postihuje věřitele, kteří poskytli úvěr s pevnou úrokovou sazbou. Na druhé straně ovšem „nahrává" dlužníkům, kteří tak reálně vracejí menší částky.
   Banky proto při zvyšující se inflaci zvyšují úrokové sazby. V případě úvěrů je to proto, aby jejich poskytování nebylo ztrátové. Zvyšují se i úrokové sazby vkladů, aby se hodnota úspor nesnižovala a obyvatelé úspory nevybírali.

Příklad: Předpokládejme, že roční míra inflace bude 5 %. Jestliže náš vklad je úročen 3 % p. a., pak jeho hodnota reálně klesla o 2 %.
Pokud nám příbuzný bezúročně půjčil 150 000 Kč a my je vrátíme za rok, vrátili jsme mu vlastně o 5 % reálně méně, než nám půjčil.

2.5.3 Jak reagují na inflaci obyvatelé a podniky

1. Obyvatelé usilují o to, aby hodnota jejich příjmů nebo majetku reálně neklesla:

a) nejprve doporučíme ukládat finanční prostředky do produktů, jejichž výnos je vyšší než míra inflace (tomu se věnuje především kap. 6);

b) jinak obvykle se obyvatelé snaží dosáhnout toho, aby vzrostl jejich příjem a tím se vyrovnal pokles hodnoty peněz. Vyvíjejí proto buď sami, nebo prostřednictvím odborů tlak na zvyšování mezd a dalších druhů příjmů.

Často se setkáme s pojmem **valorizace** příjmů. Znamená, že pokud míra inflace dosáhne určité hodnoty, navyšují se příjmy. Obvyklá je u příjmů, které vyplácí stát – starobní důchody, sociální dávky.

Může se však stát, že díky tlaku na růst mezd obyvatelé způsobí další růst inflace. Je to tím, že pro podniky bude růst mezd znamenat růst nákladů, který se budou snažit vyrovnat zvýšením cen svých produktů. Na to budou obyvatelé reagovat dalším tlakem na zvyšování mezd, což může opět přinést v dalším kole zvýšení cen zboží atd. Vzniká tzv. inflační spirála.

c) je-li míra inflace vysoká (cca více než 10 %), obyvatelé nakupují hmotný majetek (cenné předměty, nemovitosti apod.), vyměňují peníze za cennější předměty, které spíše uchovají hodnotu.

Příklad: Můžeme to dokumentovat například na růstu cen obrazů. Do dnešního dne dosáhla cena Picassova obrazu Postavy 75 mil. Kč. A dá se předpokládat, že nadále poroste.

2. Banky reagují na inflaci tím, že zvyšují úrokové sazby z vkladů a z úvěrů. Sazby z vkladů zvyšují proto, aby se hodnota úspor nesnižovala a lidé neztratili zájem peníze ukládat, případně aby je nevybírali. A sazby z úvěrů proto, aby poskytování úvěrů pro ně nebylo ztrátové.

3. **Podniky** v době inflace často zdražují své výrobky a služby. Činí tak zejména tehdy, rostou-li ceny materiálu či energie, které tak zvyšují náklady na konečný výrobek. Tímto zvyšováním cen samozřejmě způsobují další inflaci. Opět se tak může roztočit inflační spirála, kterou jsme zmínili výše v souvislosti se mzdami.

A proč tedy inflace neroste do nekonečna? Jednak proto, že ceny nemohou růst neomezeně, protože koupěschopnost obyvatelstva není neomezená, a tak ani podniky nemohou neomezeně zvyšovat své ceny. A jednak proto, že stát prostřednictvím centrální banky dokáže inflaci regulovat.

3 Peníze, placení, cenné papíry

3.1 Peníze

Peníze jsou zvláštní prostředek směny, který je všeobecně přijímán při placení za zboží a služby nebo při úhradě dluhu.

Příklad: V minulosti sloužilo jako peníze určité zboží, které bylo možno vyměnit za jiné. A tak jako peníze sloužil dobytek, plátno (od toho nakonec pochází slovo platit), v exotičtějších zemích např. psí zuby nebo peří kolibříka.

V dnešní době mají peníze formu:
- mincí a bankovek,
- depozit (vkladů na účtech v bankách),
- cenných papírů – šeků a směnek a dalších (viz 3. a 5. kap.).

3.1.1 Hotovostní peníze

Mince a bankovky běžně používáme při placení v obchodech, v podnicích služeb, na poště, ukládáme do banky nebo shromažďujeme doma.

Bankovky jsou různými způsoby chráněny proti padělání. Jsou tištěny na speciálním bankovkovém papíře, který se odlišuje např. silou nebo zbarvením a je opatřen hlubotiskem (např. pro nevidomé). Při výrobě se používá papír s ochrannými prvky:

a) aplikuje se vodoznak, tedy obrazec, který je zřetelný, podíváme-li se na bankovku proti světlu;
b) okénkový proužek je vyroben z umělé metalizované hmoty, je zapuštěn do povrchu a vystupuje po 5 mm na povrch papíru. Na těchto stříbřitých okénkách je čitelná nominální hodnota bankovky. Při pohledu proti světlu je proužek viditelný celý;
c) v papíru jsou zapuštěna ochranná vlákna oranžové barvy v délce 6 mm, viditelná pouhým okem;
d) bankovky jsou opatřeny mikrotextem, který je na lícní straně bankovky skryt v pruhu základní barvy a číselně označuje hodnotu bankovky. Na rubové straně bývá mikrotext slovně.

U bankovek vyšších hodnot – 1 000 Kč a více – bývají použity i pokročilejší způsoby:

e) soutisková značka, což je obrazec, z něhož je z jedné strany bankovky vidět jedna část a z druhé strany druhá část. V průhledu proti světlu je značka vidět celá a její linky na sebe navazují;
f) skrytý obrazec, který je viditelný, dáme-li bankovku ve výši očí do vodorovné polohy proti zdroji světla;
g) opticky proměnlivá barva. Podle toho, v jakém úhlu je bankovka proti světlu, mění se barva určitého prvku bankovky takto vytištěného. Na tisícikoruně je vytištěn stylizovaný lipový list v koruně stromu a barva se mění ze zlaté na zelenou;

h) iridiscentní pruh, který se umisťuje ke kraji bankovky. Při běžném pohledu je průhledný, slabě okrově zbarvený, při sklopení proti světlu získá slabý barevný nádech, např. u tisícikoruny modrý. Při pravém okraji pruhu je vyznačena **nominální hodnota bankovky.**

Kompletní přehled ochranných prvků i s obrázky najdete na **webových stránkách České národní banky**.

Dozorem nad vydáváním peněz do oběhu je pověřen stát, činnost samotnou vykonává tzv. centrální banka (u nás jí je Česká národní banka).

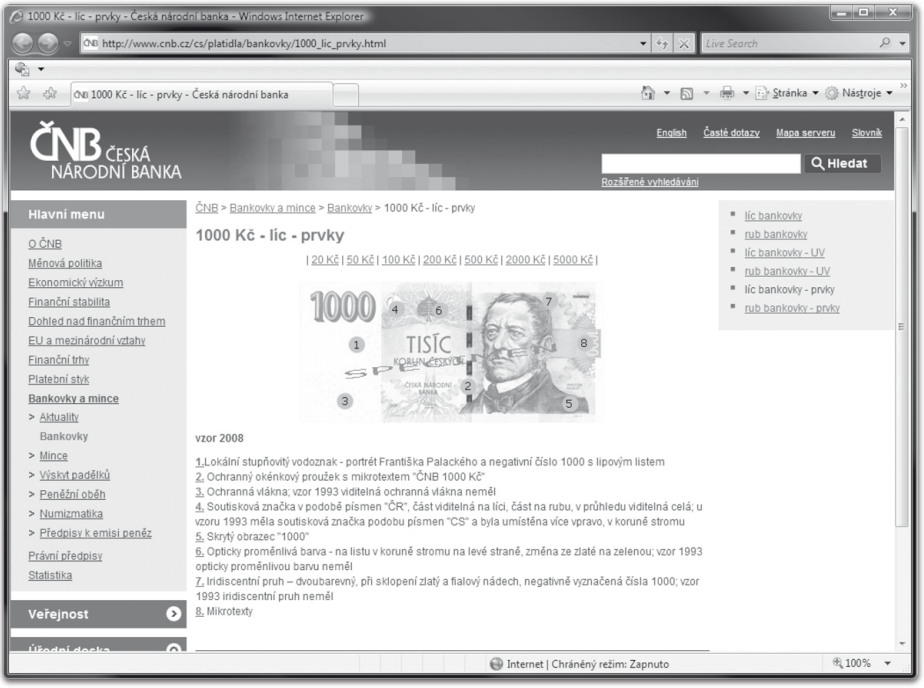

3.1.2 Bezhotovostní peníze (depozita)

Rozvoj ekonomiky, rozšíření směny a růst trhu si vynutil vznik méně nákladné formy peněz – bezhotovostních peněz. Obíhají v ekonomice, aniž by reálně existovaly v podobě mincí nebo bankovek. Mají většinou podobu vkladů u bank – například studentský běžný účet.

Banka otvírá účet klientům na základě smlouvy. Banky vedou klientům účty v české měně i v cizích měnách (*devizové účty*). Nejčastěji jsou devizové účty vedeny v eurech nebo amerických dolarech.

Platby se uskutečňují odepisováním a připisováním peněz na účet klienta podle jeho příkazů. Jde o tzv. bezhotovostní platební styk. O pohybu peněz na účtu informuje banka klienta **výpisem z účtu.**

KOMERČNÍ BANKA a. s.
PRAHA ZÁPAD
U PRŮHONU 32
PRAHA 7
170 01

VÝPIS
DENNÍ PŘI POHYBU NA ÚČTĚ
k účtu: 59790028 CZK
typ: BĚŽNÉ ÚČTY

Datum: 05 - 05 - 200.
Banka: 010
Pobočka: 100
Poř. č.: 06
Str.: 00

Počáteční zůstatek..... 222.093,81
VE PROSPĚCH..... 8.288,70
NA VRUB..... 5.608,00
Konečný zůstatek..... 224.744,51

1007-05 A
19990505000068212
Real, a. s.
Bugarova 667
252 63 Roztoky

Novinka v Komerční bance! Komerční pojišťovna nabízí pojištění domácností, pojištění staveb a pojištění odpovědnosti za škodu pro občany na přepážkách Komerční banky.

Datum splatnosti	V	K	S	Částka transakce	Datum odepsání z JPU
Popis transakce					
05 - 05 - 200. 0000099092 0000000008				597,80	04 - 05 - 200.
ÚHRADA Z JINÉ BANKY					
MERCK SPOL. S R. O.				822413	
120 - 200.0504 213725951		0300			
05 - 05 - 200. 0000099091 0001000308 0000041499				7.690,00	
PLATBA VE PROSPĚCH VAŠEHO ÚČTU					
ROMINCO CS SRO				616142111	
001 - 0505200. 1007 007931 530705					
05 - 05 - 200. 5505071803 0051000558 0000000499				1.757,00 -	
ÚHRADA DO JINÉ BANKY					
				201290008	
001 - 0505200. 1007 007931 532503 5100					
05 - 05 - 200. 0029561023 0001000938 0000000499				3.851,00 -	
PLATBA NA VRUB VAŠEHO ÚČTU					
OSSZ PRAHA ZÁPAD				100140003936111	
001 - 0505200. 1007 007931 532502					

*** POČET TRANSAKCÍ 4 ***

****** KONEC TRANSAKCÍ ****

3.2 Hotovostní placení

Občané platí za běžné nákupy zpravidla hotovými penězi (případně bezhotovostně platební kartou).
Při běžném placení v obchodech nebo podnicích služeb je dobré převzít a zkontrolovat doklad o prodeji (paragon). Doklad je třeba uložit pro případnou reklamaci.

Podnikatelé používají hotovostní placení výjimečně. Platí mezi sebou zpravidla větší částky, neplatí ihned při dodání zboží nebo služeb. Od roku 2004 musí být platby větších částek (nad 15 000 EUR a pro tuzemské platby ekvivalent v Kč podle aktuálního úředního kurzu) podle zákona prováděny bezhotovostně.

Hotovostní placení se uskutečňuje při platbách „z ruky do ruky“ (v obchodech, při placení služeb obyvatelstvem) nebo prostřednictvím dokladů: šeků (viz 3.5), poštovních poukázek, dokladů bank pro vklady na účty (pokladních složenek) a dokladů pro výběry z účtů (výběrní lístky). Při výběru nebo vkladu větších částek se vyplňuje tzv. výčetka platidel. Poznamenejme, že výběr peněz hotově na přepážce v bance bývá nevýhodný, protože banky si často účtují poměrně vysoký poplatek.

Se zdokonalováním bankovních služeb některé banky už vyplňování těchto dokladů nevyžadují a vyřídí příslušné náležitosti přímo s klientem v pokladně.

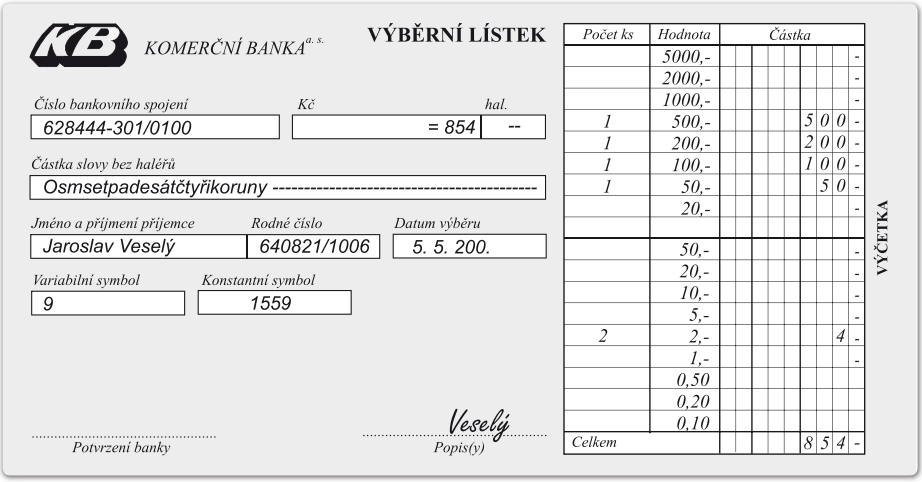
KOMERČNÍ BANKA a. s.

VÝBĚRNÍ LÍSTEK

Číslo bankovního spojení: 628444-301/0100
Kč: = 854 hal.: --
Částka slovy bez haléřů: Osmsetpadesátčtyřikoruny ----------
Jméno a příjmení příjemce: Jaroslav Veselý
Rodné číslo: 640821/1006
Datum výběru: 5. 5. 200.
Variabilní symbol: 9
Konstantní symbol: 1559

Potvrzení banky
Veselý
Popis(y)

Počet ks	Hodnota	Částka
	5000,-	-
	2000,-	-
	1000,-	-
1	500,-	500 -
1	200,-	200 -
1	100,-	100 -
1	50,-	50 -
	20,-	-
	50,-	-
	20,-	-
	10,-	-
	5,-	-
2	2,-	4 -
	1,-	-
	0,50	
	0,20	
	0,10	
Celkem		854 -

VÝČETKA

Poštovní poukázky

Poštovní poukázky se při hotovostních platbách používají často při platbách mezi podnikateli a obyvatelstvem. Placení zprostředkuje Česká pošta, s. p. Používají se různé druhy podle poštovních předpisů:
Poukázka A se používá pro odeslání hotovosti na účet v bance. Platí tak občané různým organizacím například pojistné, nájemné, obědy ve škole, školné v jazykové nebo jiné škole.

Poukázka A – doklad V se používá velmi často. Firmy, které jsou příjemci peněz, uzavírají s poštou smlouvu, na jejímž základě jim pošta fakturuje cenu za tuto službu. Odesílatel za tuto službu neplatí.
Poukázka B slouží k proplacení hotovosti z účtů u bank. Občané tak dostávají například přeplatky elektřiny, plynu, žáci peníze od rodičů z jejich účtu. Na poukázce je vytištěn plátce – odesílatel peněz. Částku v hotovosti si vybírá příjemce na poště. Musí se prokázat průkazem totožnosti.
Poukázka C slouží k proplacení peněz zaslaných hotově od jiného plátce. Nemá předtištěné údaje o plátci ani o příjemci.

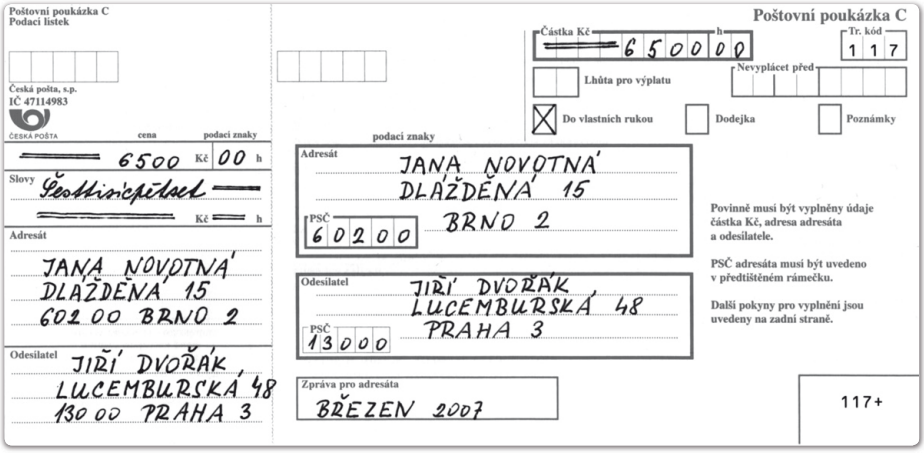

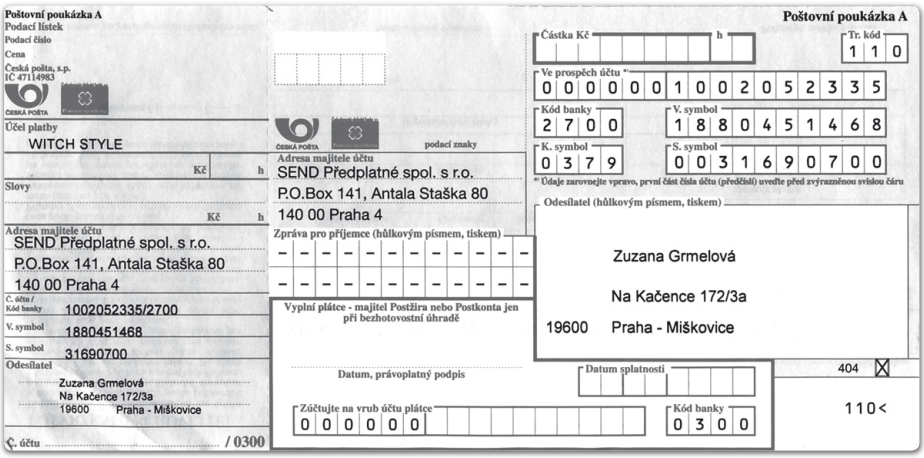

Česká pošta poskytuje také službu SIPO.
SIPO umožňuje provádět všechny pravidelné platby (voda, plyn, nájem, pojistné, elektřina) jednou platbou na základě přiděleného spojovacího čísla. Platbu lze uskutečnit:
- bezhotovostně inkasem z účtu (viz dále),
- jednorázovým příkazem k úhradě,
- hotově u přepážky na poště,
- u doručovatele.

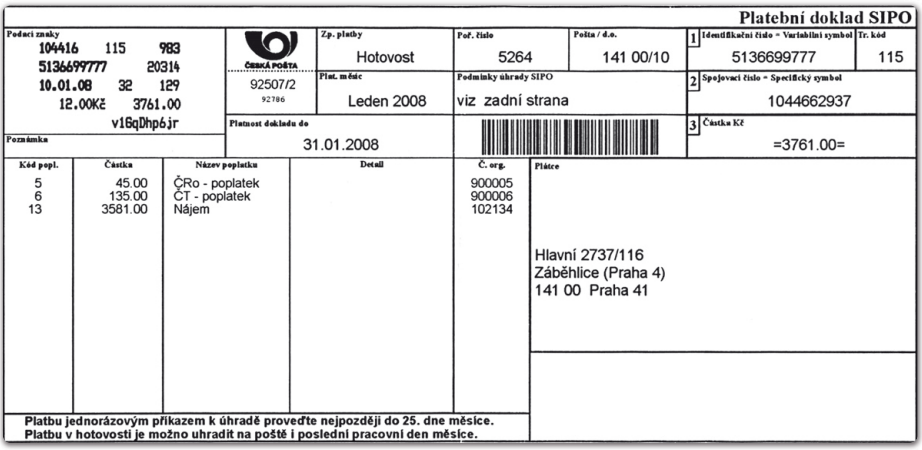
Platební doklad SIPO

Podací znaky: 104416 115 983; 5136699777 20314; 10.01.08 32 129; 12.00Kč 3761.00; v16qDhp6jr	ČESKÁ POŠTA 92507/2 92786	Zp. platby: Hotovost	Poř. číslo: 5264	Pošta / d.o.: 141 00/10
Poznámka	Platnost dokladu do: 31.01.2008	Plat. měsíc: Leden 2008	Podmínky úhrady SIPO: viz zadní strana	

1 Identifikační číslo = Variabilní symbol: 5136699777 — Tr. kód: 115
2 Spojovací číslo = Specifický symbol: 1044662937
3 Částka Kč: =3761.00=

Kód popl.	Částka	Název poplatku	Detail	Č. org.
5	45.00	ČRo - poplatek		900005
6	135.00	ČT - poplatek		900006
13	3581.00	Nájem		102134

Plátce: Hlavní 2737/116, Záběhlice (Praha 4), 141 00 Praha 41

Platbu jednorázovým příkazem k úhradě proveďte nejpozději do 25. dne měsíce.
Platbu v hotovosti je možno uhradit na poště i poslední pracovní den měsíce.

3.3 Bezhotovostní placení uskutečňované bankami

Bezhotovostní placení se uskutečňuje prostřednictvím vkladů na účtech u specializovaných podniků – bank. Podmínkou bezhotovostního platebního styku je existence účtu u banky. Banka otvírá účet žadateli na základě smlouvy. Platby se uskutečňují odepisováním a připisováním peněz na účet klienta podle jeho příkazů.

3.3.1 Zadávání příkazu k platbě

Klient dává své bance příkaz k platbě:
- písemnou formou na formuláři podepsaném podle tzv. podpisového vzoru uloženého u banky;
- některou z forem přímého bankovnictví – telefonem (phonebanking), mobilním telefonem (GSM banking), internetem (internetbanking) nebo přímým spojením s bankou pomocí speciálního softwaru (homebanking). Přímé bankovnictví vyžaduje důkladné zabezpečení: heslem, certifikátem, zašifrovaným přenášením údajů, potvrzovací či autorizační SMS;
- ústně u přepážky – platí se však vyšší poplatek.

Při bezhotovostním placení se používá úhradová forma a inkasní forma. Obě si nyní popíšeme.

3.3.2 Úhradová forma placení

Při bezhotovostním platebním styku zadává nejčastěji bance příkaz klient **příkazem k úhradě.** Na základě tohoto příkazu banka odepíše z účtu klienta stanovenou částku a připíše ji na účet příjemce platby. Příkaz k úhradě může být dán jako:

- jednotlivý (pro jednu platbu),
- hromadný (pro více plateb najednou),
- trvalý (pro opakující se platby).

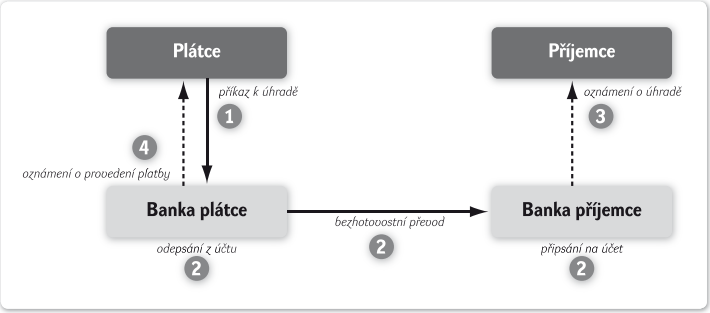

V příkazu musíme zadat údaje, které si vysvětlíme na ukázce příkazu zadávaného elektronicky:

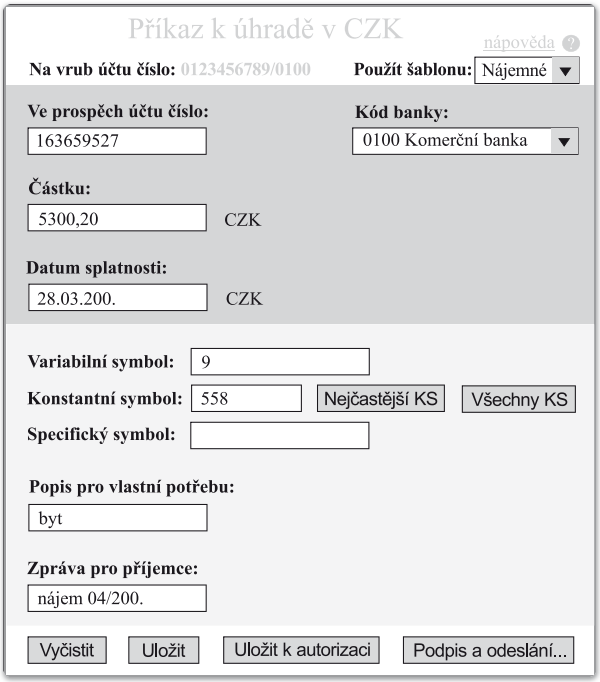

– na vrub účtu číslo – automaticky se doplní náš účet, tj. účet, z něhož bude placeno; Další údaje můžeme vyplňovat opakovaně nebo využít šablonu.
– ve prospěch účtu číslo – číslo účtu příjemce platby;
– kód banky – banky mají přiděleny kódy, aby se snadněji rozlišilo, kam prostředky směřují;
– datum splatnosti – banky přijímají i příkazy, jejichž splatnost je v ten samý den, kdy příkaz podáme;
– variabilní symbol – umožňuje příjemci určit, o jakou platbu jde; nejčastěji uvádíme číslo faktury;
– konstantní symbol – určuje druh platby, používá se pro statistické sledování. Jeho vyplnění je nepovinné;
– popis pro vlastní potřebu, zpráva pro příjemce – vyplníme, pokud nám to později usnadní určit platbu;
– podpis a odeslání – při podání internetem máme přiděleného heslo, kterým příkaz podpisujeme. Někdy banky žádají ještě další jištění zasíláním kódu pomocí SMS zprávy. Papírový příkaz podpisujeme přesně podle podpisového vzoru (případně i včetně razítka);
– uložit k autorizaci – používáme, pokud příkaz podpisuje více než jedna osoba.

Příklad: Mezi nejpoužívanější kódy patří 0100 – Komerční banka, 0300 – ČSOB, 0800 – Česká spořitelna.
Bankovní spojení se nejčastěji píše s lomítkem, za nímž je uveden kód banky. Účet číslo 103214588/0300 je tedy veden u ČSOB.
Vyplňujeme-li konstantní symbol, nejčastěji se setkáme se symboly 0008 – bezhotovostní platba za zboží, 0308 – bezhotovostní platba za službu, 0558 – převod mezi účty. Někdy se počáteční nula vynechává.

3.3.3 Inkasní forma placení

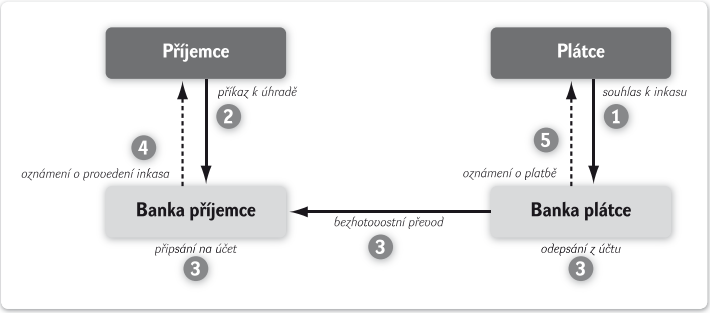

Při této formě placení příkaz k provedení platby dává příjemce peněz. Doklad se nazývá **příkaz k inkasu** a má stejné náležitosti jako příkaz k úhradě. Majitel účtu však musí předem tento způsob platby povolit, tj. dát své bance písemný souhlas s inkasem. Obvykle také stanoví limit, v jaké maximální výši je možné z účtu inkasovat.

Příklad: Petr vlastní mobilní telefon a studentský účet v bance. Protože neví, kolik za měsíc provolá, povolil svému operátorovi, aby si z jeho účtu každý měsíc inkasoval provolanou částku, maximálně však 600 korun.

3.3.4 Platební karty

Platební karty umožňují držitelům vybírat hotovost z bankomatů, platit za zboží a služby v obchodech, restauracích, hotelech, na internetu atd. Banky je nabízejí svým klientům uvedeným na podpisovém vzoru k bankovnímu účtu.
Každá banka stanoví své podmínky pro vydávání a používání platebních karet. Různé druhy platebních karet mají různá zabezpečení a použití. Dnes se nejčastěji setkáme s embosovanými kartami, které poznáme podle vystupujícího reliéfu písma. Bezpečnější jsou však čipové karty, kde bývá nutné při platbě zadat PIN, zatímco u embosovaných postačí podpis majitele.

Debetní karty umožňují platit a vybírat hotovost do výše zůstatku na účtu. Peněžní částka je odepsána z účtu kupujícího (majitele karty) a připsána na účet prodávajícího.
Částka, kterou můžeme prostřednictvím karty čerpat, je také omezena limitem týdenního či jiného výběru. Pouze v případě, že máme k účtu sjednaný tzv. kontokorent, můžeme prostředky čerpat i do minusu (viz 5.2.3).
Kreditní (úvěrové) karty slouží jako nástroj čerpání úvěru od banky do výše dohodnutého limitu. Toto čerpání je automatické a může se libovolně opakovat.

S některými kartami jsou spojeny různé **služby** (cestovní pojištění, asistenční služby pro automobilisty).
Většina karet má mezinárodní platnost. Platby v cizině jsou pro majitele karet výhodné, protože cizí měna se přepočítává při platbě kartou kurzem „střed“ (viz dále).

Platební karty jsou zabezpečeny proti zneužití osobním identifikačním číslem (tzv. PIN – Personal Identification Number). Při výběru hotovosti z bankomatu platební kartou je nutno zadat PIN. Při bezhotovostní platbě v obchodě se zadává buď PIN, nebo se podepisuje účtenka z pokladny podle podpisového vzoru na kartě.

Příklad: Při nákupu ve velkých obchodech nemusíte platit v hotovosti, můžete zaplatit platební kartou. Pak vám pokladní vydá k paragonu další doklad o platbě kartou. Částka platby se převede bezhotovostně z vašeho účtu na účet prodávajícího. Jedná se o bezhotovostní platbu, která je pro vás výhodná, protože neplatíte za tuto operaci žádný poplatek. Poplatek platí bance prodávající.

A jak se bránit proti zneužití platební karty? Platíme-li v obchodě kartou či vybíráme-li hotovost z bankomatu, je užitečné vzít si potvrzení a uschovat ho. Až nám přijde výpis, zkontrolujeme si, zda skutečně bylo z našeho účtu strženo tolik, kolik strženo být mělo.
PIN chrání naši kartu, a tak pokud si ho spolehlivě nepamatujeme, uschováme ho odděleně od karty.
A konečně, ztratíme-li kartu, zavoláme do příslušné banky a necháme ji zablokovat. Protože ale vždy uplyne určitá doba, než k tomu dojde, můžeme si přímo v bance dojednat pojištění proti zneužití karty – za roční poplatek kolem 300 Kč.

Připravuje se systém bezkontaktního placení nižších částek, kdy postačí kartu pouze přiložit ke snímači a platba se provede automaticky, aniž bychom museli zadávat PIN či jinak potvrzovat platbu – pod názvy PayPass, PayWave. Tento způsob nalezne uplatnění tam, kde jde o rychlé placení – prodej novin, časopisů, vstupenky atd. Pokud částka limit přesáhne, budeme ji potvrzovat stejně jako dosud.

Placení platební kartou na internetu

Kartou lze platit také přes internet. Internetová platba probíhá tak, že zákazník po výběru produktu zadá základní údaje o kartě (zejména číslo karty a datum její platnosti), na základě těchto údajů banka zaplatí obchodníkovi a zákazník obdrží vybraný produkt. Důležité při placení kartou na internetu je přesvědčit se o tom, že obchodník používá zabezpečené platby. To poznáme jednoduše tak, že při placení by se měla pozměnit v prohlížeči adresa stránky obchodníka tak, že bude začínat nikoliv http, ale **https**. Zároveň na těchto stránkách uvidíme zlatý rámeček označující využití tzv. SSL zabezpečení. Samozřejmě nelze vyloučit situaci, kdy ke zneužití dojde tím, že se údaje dostanou od obchodníka k dalším osobám.

Ještě vyšší formou zabezpečení je řešení nazvané 3D Secure, které spočívá v tom, že údaje o platební kartě nejsou zasílány obchodníkovi, ale pouze důvěryhodnému subjektu (např. bance). V tom případě najdeme na stránkách obchodníka loga Verified by Visa nebo Master Card Secure Code.

Elektronická peněženka

Elektronické peněženky jsou určeny k platbám drobných transakcí, které se nevyplatí zúčtovávat po jednotlivých položkách. V zásadě si jí můžeme představit jako obdobu dobíjecí karty mobilního operátora. Elektronickou peněženku „nabijeme“ určitou částkou (např. převodem z účtu) a pak s ní platíme, ať už v obchodech, anebo na internetu. U malých plateb nebývá vyžadováno žádné další zabezpečení, např. PIN, větší platby mohou být také ještě dodatečně zabezpečeny tím, že uživatel musí platbu autorizovat prostřednictvím mobilního telefonu.

Příklad: Placení v internetovém obchodě probíhá tak, že v sekci placení zvolí uživatel platbu pomocí elektronické peněženky. Je přesměrován do peněženky, kde vyplní své přihlašovací údaje a potvrdí platbu. Obchodník obratem dostane zprávu o zaplacení a dodá zboží nebo službu.
Speciální kartu pro placení elektronickou peněženkou využívají v Plzni, kde je platebním prostředkem použitelným všude tam, kde může být nainstalován platební terminál, např. v ZOO. Přiložením karty k terminálu dá uživatel svolení k platbě a v tom okamžiku se z karty odečte odpovídající částka. Údaj o platbě je zaznamenán do soupisu provedených plateb a je průběžně předáván do zúčtovacího centra, které pak ve skutečnosti zařídí úhradu.

3.4 Měna

Valuty a devizy

Každý stát nebo společenství států (např. Evropská unie) vydává bankovky a mince. Soustava těchto bankovek a mincí používaných na území státu se nazývá **měna**.

Cizí měny v hotovosti se označují **valuty.** Cizí měny v bezhotovostní formě se označují **devizy.**

Kurzovní lístek

Valuty a devizy můžeme získat výměnou za české koruny. Poměr, ve kterém je můžeme vyměnit, se nazývá **kurz**. Kurzy běžných měn nalezneme v kurzovním lístku banky nebo jiného subjektu, který se zabývá výměnou peněz.

Kurzovní lístek — Kurzovní lístek z 14. 5. 2008 - 7:00

měna		střed		valuty		devizy	
kód	kód	ČNB	KB	nákup	prodej	nákup	prodej
AUD	1	15,1970	15,1420	14,6900	15,5900	14,8480	15,4360
BGN	1	12,7500	12,7470	-	-	12,4920	13,0020
CAD	1	16,0260	16,0620	15,5400	16,5400	15,7520	16,3720
CHF	1	15,3680	15,3130	14,9300	15,6900	15,0710	15,5550
DKK	1	3,3410	3,3409	3,2540	3,4220	3,2881	3,3937
EUR	1	24,9350	24,9300	24,3300	25,5300	24,5410	25,3190
GBP	1	31,4170	31,3620	30,6000	32,1200	30,8660	31,8580
HUF	100	9,9700	9,9976	-	-	9,8166	10,1790
JPY	100	15,5150	15,4130	14,9300	15,8600	15,1230	15,7030
NOK	1	3,1770	3,1825	3,1040	3,2600	3,1322	3,2328
PLN	1	7,3690	7,3720	7,1570	7,5870	7,2319	7,5121
RON	1	6,8240	6,8309	-	-	6,6943	6,9675
RUB	100	67,7090	67,7310	-	-	66,3760	69,0860
SEK	1	2,6830	2,6849	2,6180	2,7490	2,6430	2,7268
SKK	100	78,6350	78,6080	76,7000	80,5200	77,3660	79,8500
TRY	1	12,8800	12,9130	-	-	12,5260	13,3000
USD	1	16,1160	16,1200	15,7100	16,5200	15,8140	16,4260

Obchodní banky vydávají své kurzovní lístky, které mají k dispozici v každé pobočce. Najdete je samozřejmě i na internetu. Banky rozlišují kurzy pro **valuty**, **devizy** a kurz „**střed**“.
V kurzovním lístku uvádějí kurz „**nákup**“ (banka za něj nakupuje cizí měnu) a kurz „**prodej**“ (banka za něj prodává cizí měnu). Kurz „nákup“ je vždy nižší, rozdíl umožňuje bance hradit náklady spojené se směnou peněz a tvořit zisk. Při výměně peněz si banky a jiné subjekty často účtují ještě poplatky na výměnu.
Kurz „**střed**“ je určen pro zúčtování některých plateb, například těch, které jsou prováděny prostřednictvím platebních karet. Kurz je stanoven ve výši kurzu ČNB.

Příklad: Před odjezdem na dovolenou do Řecka potřebujete vyměnit české peníze za eura, abyste získali měnu platnou v Řecku a mohli tam nakupovat v hotovosti. Uvažujete, že budete potřebovat 200 eur jako kapesné na drobné nákupy a vstupy do historických objektů. Navštívili jste banku a zjistili jste, že v den, kdy chcete koupit eura, stojí 1 euro 25,53 Kč. Částka Kč 25,53 je aktuální obchodní kurz koruny nakupované v hotovosti – kurz valuta prodej. Za 200 eur zaplatíte 200 × 25,53 = 5 106 Kč. Pokud si banka účtuje poplatek za výměnu valut, bude částka, kterou zaplatíte, o tento poplatek vyšší.

Valuty se nakupují a prodávají ve směnárnách. Směnárny jsou umístěny v bankách nebo na dalších místech: na letištích, v centrech velkých měst, na hraničních přechodech, v hotelech. Uskutečňuje se v nich výměna bankovek, nikoli mincí.

Příklad: Vypočítejte, kde bude výhodnější nakoupit a kde prodat 700 USD, jestliže máte tyto údaje z kurzovních lístků obchodních bank:

Banka AA: kurz prodej 16,88, nákup 16,10, poplatky 2 %;
Banka BB: kurz prodej 16,52, nákup 15,71, poplatky 2,5 %.

Řešení:
Nákup valut u AA: 16,88 × 700 = Kč 11 816,–, poplatky 2 % z Kč 11 816 = = Kč 236,32, celkem Kč 12 052,32.
Nákup valut u BB: 16,52 × 700 = Kč 11 564,–, poplatky 2,5 % z Kč 11 564 = = Kč 289,10, celkem Kč 11 853,10.
Závěr: Nákup valut je výhodnější u banky BB.

Prodej valut u AA: 16,10 × 700 = Kč 11 270,–, poplatky 2 % z Kč 11 270,– = = Kč 225,40, celkem Kč 11 044,60.
Prodej valut u BB: 15,71 × 700 = Kč 10 997,00, poplatky 2,5 % z Kč 10 997,00 = = Kč 274,925, celkem Kč 10 722,07.
Závěr: Prodej valut je výhodnější u banky AA.

Bezhotovostní platby provádějí banky obdobně jako platební styk v Kč. Prostředky se převádějí z účtu na účet.
Pokud je účet veden v cizí měně, připíše se či odepíše příslušná částka přímo v cizí měně.

Příklad: Podnik Isosklo, s. r. o., Jindřichův Hradec, obchoduje s odběrateli a dodavateli v rámci Evropské unie. Své výrobky (izolační dvojskla) dodává do Rakouska a Německa. Pro platební styk v rámci EU má u Komerční banky, a. s., pobočka Jindřichův Hradec, otevřen devizový účet vedený v eurech. Banka mu na něj připisuje platby od jeho odběratelů z Rakouska a Německa a platí z něj dodavatelům ze států EU za dodávky materiálu, strojů a zařízení pro výrobu izolačních dvojskel.
K 1. 4. 2008 měl podnik na tomto účtu zůstatek 11 000 EUR. Dne 25. dubna 2008 zaplatili odběratelé 25 600 EUR za dodávky výrobků. Týž den banka z tohoto účtu uhradila dodavateli materiálu v Rakousku 15 000 EUR. Zůstatek na devizovém účtu k 30. 4. 2008 byl tedy 21 600 EUR.

Pokud podnik nevlastní devizový účet, uskutečňuje platby ze svého účtu vedeného v českých korunách. Banka, u které je účet veden, připisuje nebo odepisuje z účtu částku platby v korunách po přepočtu příslušným kurzem deviz podle svého kurzovního lístku. Podnik tedy devizy od banky nakupuje nebo jí svoje devizy prodává.

Příklad: Náš podnik Isosklo, s. r. o., z předchozí úlohy nemá devizový účet. U Komerční banky, a. s., má otevřen běžný účet pro platební styk. Dne 25. dubna 2008 mu banka připíše platbu od odběratelů 25 600 EUR vyjádřenou v korunách. Použije kurz devizy nákup 24,846. Na účet tak KB připíše 25 600 × 24,846, tj. 636 057,60 Kč. Za připsanou platbu KB neúčtovala poplatek.
A obráceně, na základě příkazu k úhradě zaplatí do Rakouska tento den částku 15 000 EUR a odečte z účtu tuto platbu v korunách, a to obvykle včetně poplatku (např. 250 Kč). Odepíše tedy 15 000 × kurz devizy prodej 25,634 = 384 510 Kč. Po přičtení poplatku ubude z účtu Isoskla celkem 384 760 Kč.

A konečně, provádí-li se platby platební kartou, banky často používají kurz střed nebo kurz devizy prodej. Tato platba je výhodnější než platba v hotovosti.

Příklad: O něco výše jsme vypočítali, že na výměnu 700 USD budeme potřebovat 11 853,10 Kč. Použili jsme kurz prodej ve výši 16,52.
Pokud bychom stejnou částku uhradili platební kartou a použil by se např. kurz střed (který v přiloženém kurzovním lístku činí 16,116), banka by nám tak z účtu odečetla 700 × 16,116 = 11 281,20 Kč. Ušetřili bychom 571,90 Kč.

Kurzovní lístek ČNB

Kurzovní lístek vydává i Česká národní banka. Jeho účel je ale trochu jiný, používají ho podniky pro účetnictví, využívá se pro státní statistiku, v celnictví apod. Obsahuje jen jeden, tzv. směnný (úřední) kurz. Je základem pro stanovení kurzů měn obchodních bank.

Kód	Měna	Množství	Kurz
USD	Americký dolar	1	16,116
AUD	Australský dolar	1	15,197
GBP	Britská libra	1	31,417
DKK	Dánská koruna	1	3,341
EUR	Euro	1	24,935
HRK	Chorvatská koruna	1	3,438
JPY	Japonský jen	100	15,515
CAD	Kanadský dolar	1	16,026
HUF	Maďarský forint	100	9,970
NOK	Norská koruna	1	3,177
NZD	Novozélandský dolar	1	12,395
PLN	Polský zlotý	1	7,369
SKK	Slovenská koruna	100	78,635
SEK	Švédská koruna	1	2,683
CHF	Švýcarský frank	1	15,368

3.5 Cenné papíry peněžního trhu

Cenné papíry obecně jsou zvláštní listiny, které představují určitou hodnotu, jsou směnitelné za ostatní formy peněz a s některými lze platit. Rozdělujeme je na cenné papíry:
- peněžního trhu – takové cenné papíry, které jsou vydávány na dobu do 1 roku,
- kapitálového trhu – jsou vydávány na dobu nad 1 rok (naleznete je v kapitole 5).

Cenné papíry peněžního trhu můžeme považovat za formu peněz, protože jimi lze platit. Typickými představiteli jsou šek a směnka.

Šeky

Šeky jsou cenné papíry, kterými lze platit. Pokud šek předložíme v bance, obdržíme za něj hotové peníze – šek je proplacen (tzv. pokladní šek). Můžeme jím i platit: pokud ho předáme prodávajícímu, je to obdobné, jako bychom mu dali hotové peníze.
Šek k zúčtování slouží k převodu peněz na účet.

Šek může být vystaven:
- na jméno toho, komu má být proplacen (ověřuje se totožnost majitele),
- nebo na doručitele – šek je proplacen tomu, kdo ho předloží.

Směnky

Směnky jsou cenné papíry, které **potvrzují určitý dluh**.
Směnky mohou být převáděny na jiné majitele. Původní majitel tak může směnku použít k placení. Místo hotových peněz předá druhé osobě směnku a zároveň na druhé straně směnky uvede rubopis.

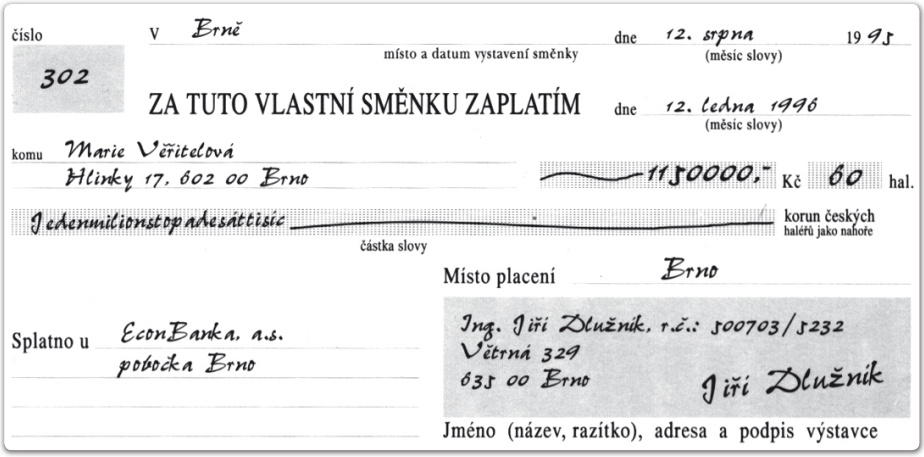
číslo 302
V Brně — místo a datum vystavení směnky
dne 12. srpna (měsíc slovy) 1995
ZA TUTO VLASTNÍ SMĚNKU ZAPLATÍM
dne 12. ledna 1996 (měsíc slovy)
komu Marie Věřitelová, Hlinky 17, 602 00 Brno
1150000,- Kč 60 hal.
Jedenmilionstopadesáttisíc — částka slovy
korun českých, haléřů jako nahoře
Místo placení Brno
Splatno u EconBanka, a.s., pobočka Brno
Ing. Jiří Dlužník, r.č.: 500703/5232, Větrná 329, 635 00 Brno
Jiří Dlužník
Jméno (název, razítko), adresa a podpis výstavce

4 Finanční trh

V této kapitole si uděláme představu o tom, kdo všechno se zabývá penězi. Tak se zorientujeme v tom, kam se obrátit, pokud chceme své peníze vhodně uložit, či investovat, nebo je naopak získat. Navážeme na ni v další kapitole výkladem produktů, které tyto instituce nabízejí.

4.1 Co rozumíme finančním trhem

Finanční trh je trh, na kterém se střetává nabídka peněz, cenných papírů a dalších forem kapitálu s poptávkou po nich. Střetávají se na něm subjekty, které mají dočasně volné prostředky a snaží se je zhodnotit, se subjekty, které jich mají nedostatek a snaží se je získat.

Příklad: Paní Nováková má volných 100 000 Kč a snaží se tyto peníze zhodnotit. Může je vložit do některých bankovních produktů, jako je např. termínovaný vklad, nebo je může dlouhodobě zhodnocovat např. v rámci stavebního spoření nebo penzijního připojištění. Může je také investovat do nákupu cenných papírů.
Na finanční trh však vstupuje rovněž např. pan Horák, který si pořizuje byt a vybavení a kterému schází finanční prostředky. Bude tedy potřebovat úvěr, například ze stavebního spoření. Vybavení by mohl pořídit i formou splátkového prodeje atd.

Obdobně jako na finanční trh vstupují jednotlivci, vstupují na něj i podniky. I podniky se snaží zhodnotit své dočasně volné peněžní prostředky pomocí podobných nástrojů, které jsme uvedli výše.

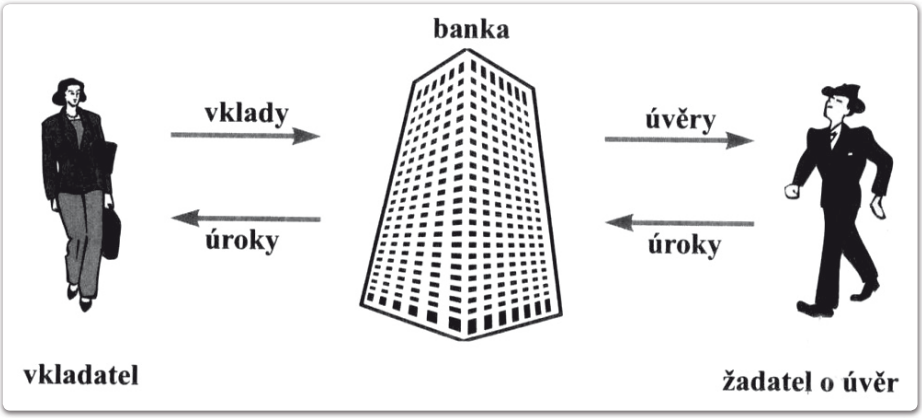

Nejzákladnějším rozlišením finančního trhu je podle času rozlišení na:

a) peněžní trh – předmětem obchodování jsou krátkodobé finanční nástroje se lhůtou splatnosti do jednoho roku (např. směnky, depozitní certifikáty, pokladniční poukázky, krátkodobé netermínované vklady, krátkodobé termínované vklady, krátkodobé úvěry, devizy);
b) kapitálový trh – předmětem obchodování jsou střednědobé a dlouhodobé finanční nástroje se lhůtou splatnosti delší než jeden rok (např. obligace, akcie, střednědobé a dlouhodobé termínované vklady, střednědobé a dlouhodobé úvěry, stavební spoření, penzijní připojištění).

4.2 Instituce působící na finančním trhu

4.2.1 Banky

Centrální (emisní) banka

Centrální (emisní) banka je státní institucí, která má celou řadu úkolů. Provádí emisi peněz (tedy vydávání mincí a bankovek do oběhu), je bankou bank (reguluje činnost obchodních bank, poskytuje bankám úvěry, drží část jejich vkladů), reguluje množství peněz v oběhu, reguluje měnový kurz, provádí bankovní dohled (legálnost bankovních operací, povoluje zakládání bank), je bankou vlády (vede účet vlády) a zajišťuje příjmy a výdaje státního rozpočtu (tzv. pokladní plnění státního rozpočtu).
V ČR tuto úlohu plní Česká národní banka. Ta rovněž spolupracuje s Evropskou centrální bankou (ECB) ve Frankfurtu nad Mohanem.

Česká národní banka funguje jako orgán státního dohledu nad kapitálovým trhem. Jejím hlavním úkolem je zabezpečit ochranu kapitálového trhu, zejména drobných investorů. Do 31. 3. 2006 tuto činnost vykonávala tzv. Komise pro cenné papíry, která se zabývala také osvětovou činností a snažila se přiblížit finanční trh široké veřejnosti.

ČNB také vykonává dohled nad bankovním sektorem, kapitálovým trhem, pojišťovnictvím, penzijním připojištěním, družstevními záložnami, institucemi elektronických peněz a devizový dohled.

Obchodní banky

Obchodní banky, např. Komerční banka, ČSOB, GE Money Bank, UniCredit Bank, Raiffeisen Bank, podnikají na finančním trhu. Jejich klienty jsou jak občané, tak podniky, tak i organizace zřizované státem, krajem či obcí (krajské a obecní úřady, školy, nemocnice atd.).

Banky můžeme označit jako univerzální správce peněz. Jejich činnost můžeme rozdělit na:
- aktivní operace,
- pasivní operace,
- služby.

Aktivní operace přinášejí bankám příjmy z přijatých úroků, kdežto pasivní operace znamenají výdaj, vyplácení úroků.

Nyní si tyto činnosti popíšeme.

a) **Aktivní operace** – jedná se zejména o poskytování úvěrů. Úvěr se poskytuje:
- jednorázově – klient částku vyčerpá najednou nebo postupně v dohodnutých lhůtách. Banka se dohodne s klientem na počtu, výši a termínech splátek. Peníze se uvolňují až v okamžiku potřeby;
- průběžně – klient si může opakovaně půjčovat do výše předem stanoveného **úvěrového limitu.** Není tak nutno vždy znovu sjednávat úvěrovou smlouvu. Úvěr se splácí v pravidelných intervalech, přičemž dlužník musí poukazovat bance splátky alespoň v minimální výši stanovené v úvěrové smlouvě.

Více se budeme úvěrům věnovat v části 5.2.

b) **Pasivní operace** – bankovní vklady jsou na jedné straně možností pro vkladatele, jak poměrně bezpečně uložit své peníze, a na straně druhé jsou pro banky zdrojem prostředků pro poskytování úvěrů. Obvykle proto banky nabízejí pro vklady, které u nich budou uloženy delší dobu, výhodnější úrokové sazby.

Více se budeme vkladům věnovat v části 5.1.

c) **Služby bank** – i tato oblast bankovních činností je velmi rozsáhlá. Nejčastěji půjde o:
- vedení účtů – pro občany, podniky, organizace zřizované státem, krajem, obcí;
- zprostředkování platebního styku – již v předchozí kapitole jsme si popsali bezhotovostní platební styk;
- prodej a nákup valut a deviz;
- další činnosti – poradenství při investování, podávání informací, obchodování s cennými papíry.

Činnost bank je však ještě daleko rozsáhlejší. Často zakládají další instituce – stavební spořitelny, penzijní fondy, podílové fondy, pojišťovny atd. Tak mohou nabízet vskutku komplexní služby a zároveň garantovat dostatečnou finanční stabilitu.

4.2.2 Stavební spořitelny, penzijní fondy

Stavební spořitelna je specifický druh banky a předmětem její činnosti může být pouze stavební spoření. Stavební spoření umožňuje po určitou dobu spořit prostředky se státním příspěvkem (v současnosti minimální doba spoření činí 6 let). Po skončení spoření má účastník právo, aby mu stavební spořitelna poskytla úvěr na bydlení, stavební úpravy či jiné zákonem stanovené účely související s bydlením.

Příklad: Největšími stavebními spořitelnami jsou Českomoravská (spoření „s liškou“) a stavební spořitelna České spořitelny (spoření „s buřinkou“). K dalším patří Modrá pyramida, Raiffeisen, HYPO a Wüstenrot.

Penzijní fondy zabezpečují dobrovolné penzijní připojištění pro ty, kteří se nechtějí či nemohou spokojit s výší starobního či invalidního důchodu, jenž se vyplácí ze zákonného pojištění.

Shromažďují finanční prostředky od účastníků a státu a spravují je za účelem jejich zhodnocení. Přitom se řídí penzijním plánem, který upravuje zejména základní druhy penzí a podmínky, za kterých budou vypláceny.

Největší penzijní fondy v ČR

Penzijní fond	Podíl na trhu v %	Výnosy v %		
		2004	2005	2006
České pojišťovny	27,24	3,50	3,80	3,30
České spořitelny	16,00	3,74	4,03	3,04
Winterthur	14,56	3,11	3,74	2,50

4.2.3 Investiční společnosti (a jejich podílové fondy)

Jedná se ze zákona o akciové společnosti, které shromažďují prostředky drobných investorů. Tak je možné, aby se i běžný občan podílel na větších investicích a mohl z nich získat výnosy.
Investiční společnosti pro tyto účely obvykle zakládají podílové fondy. Fond si můžeme představit jako určité množství peněz, jež je investováno do různých produktů finančního trhu, které přinášejí výnos. (Poznamenejme, že podílové fondy zakládají také banky.)

Investiční společnosti spravují a investují prostředky fondů do různých cenných papírů podle zaměření konkrétního fondu. Investor, který si koupí podílové listy určitého fondu, se stává podílníkem fondu (s nárokem na podíl na majetku fondu a na výnos z tohoto majetku), nikoli akcionářem investiční společnosti.

Podle toho, kam se prostředky investují, rozlišujeme několik fondů.
Akciové fondy investují podstatnou část prostředků do akcií. Protože výnosy těchto fondů silně závisejí na dění na akciových trzích, jsou často nerovnoměrné. Vložené prostředky se zpravidla velmi dobře zhodnotí, avšak je třeba investovat na delší dobu (cca 5 let).
Dluhopisové fondy vkládají své prostředky především do dluhopisů. Jsou vhodné pro střednědobé až dlouhodobé investice.
Fondy peněžního trhu investují především do krátkodobých vkladů a termínovaných účtů u bank. Jejich správa není tak náročná, proto zpravidla bývají i nižší poplatky než u akciových fondů. Výnos těchto fondů závisí zejména na výši úrokových sazeb. V krátkém období je výnos relativně stabilní a riziko spojené s těmito investicemi je poměrně nízké.
Smíšené fondy investují do akcií, dluhopisů i finančních nástrojů peněžního trhu. Výnos velmi závisí na zkušenostech správce fondu.
Oborové fondy umisťují prostředky investorů do cenných papírů společností pouze z jednoho odvětví, jako jsou např. telekomunikace, bankovnictví a některá další.
Fondy fondů jsou zvláštním typem fondů, nakupují podílové listy jiných fondů. Investor tak může nakoupit celou řadu fondů, ke kterým by jinak neměl přístup. Určitou nevýhodou však je, že minimální vstupní investice se často pohybuje v řádu statisíců korun.

4.2.4 Instituce sloužící k obchodování s cennými papíry

S cennými papíry se obchoduje na regulovaném a neregulovaném trhu.
Regulovaný trh má stanovena pravidla obchodování a obchoduje se pravidelně, zpravidla na burze nebo jinde, u nás například v tzv. RM systému (viz dále).
Neregulovaný trh je obdobou běžného obchodování. Kupující a prodávající cenných papírů se navzájem dohodnou na ceně a dalších podmínkách. U nás na tomto trhu vystupují obchodníci s cennými papíry.

Burza

S cennými papíry ve velkém se nejčastěji obchoduje na **burze.** Burza je místo, kde se shromažďují obchodníci, aby uzavírali obchody podle stanovených pravidel. Burzy dnes většinou představují pouze symbolicky místo, kde se obchoduje, protože řada obchodů se uskutečňuje na dálku pomocí počítačových sítí.

Na burze se setkává nabídka cenných papírů za určitou cenu (kurz) a poptávka po nich. Denně se tu vytváří rovnovážná cena (kurz). Mezi nejznámější světové burzy cenných papírů patří například New York Stock Exchange (NYSE), London Stock Exchange (LSE), Tokyo Stock Exchange (TSE). Samozřejmě nezapomeneme na naši Burzu cenných papírů Praha (Prague Stock Exchange). Kromě burz cenných papírů existují i další burzy, např. komoditní, kde se obchoduje se surovinami či plodinami.

Na burze nelze nakupovat a prodávat cenné papíry přímo, neboť na ni mají přístup pouze členové nebo osoby, které členy zastupují – obchodníci nebo zprostředkovatelé (makléři).

Obchodník s cennými papíry může být i vlastníkem daných cenných papírů, může je pro sebe nakupovat i prodávat za své vlastní finanční prostředky. Může však i obchody pouze zprostředkovat, obdobně jako makléř. Ke své činnosti má povolení od ČNB.
Zprostředkovatel (makléř) není vlastníkem cenných papírů, pouze kupuje nebo prodává na příkaz klienta a za jeho finanční prostředky.

Kupující nebo prodávající cenných papírů na burze tedy musí kontaktovat obchodníka nebo makléře. Zadá jim pokyn, aby pro něj cenné papíry koupil nebo prodal na burze. Přitom může (ale nemusí) stanovit limit ceny, tedy za kolik nejvýše je ochoten nakoupit nebo za kolik minimálně je ochoten prodat.

Příklad: Klient zadal makléři požadavek koupit na burze akcie: limitní příkaz 300 Kč za kus. Kurz akcie je Kč 298 za kus. Makléř za této situace pro klienta akcie zakoupí, protože jejich cena je nižší než limitní příkaz.

RM systém

RM systém je trh, který ještě v roce 2008 je volně přístupný všem zájemcům – na rozdíl od burzy. Poté, co se zájemce o obchodování zaregistruje, může dávat sám pokyny k nákupu či prodeji na obchodních místech. Samozřejmě je možné podávat tyto příkazy i na dálku prostřednictvím internetu.

Na základě evropské směrnice o trzích finančních nástrojů se připravuje přeměna RM-S na plnohodnotnou burzu podobnou Burze cenných papírů Praha. Bude tak organizován na členském principu, což znamená, že klienti RM-S už nebudou moci obchodovat přímo, ale přes licencovaného obchodníka s cennými papíry, který bude členem této burzy.

Shrnutí: Pokud by občan měl zájem o 200 akcií určité společnosti, má tedy tři možnosti:

a) prostřednictvím makléře je koupit na burze – regulovaný trh,
b) koupit je v RM-S (nyní volně, v budoucnu prostřednictvím obchodníka – regulovaný trh),
c) koupit si cenné papíry přímo od obchodníka, který s nimi běžně obchoduje a obvykle vlastní nějaké množství cenných papírů – neregulovaný trh.

Středisko cenných papírů

Většina cenných papírů obchodovaných na burze a RM-S je v elektronické podobě, obdobně jako bezhotovostní peníze. Proto bylo zřízeno Středisko cenných papírů. Jeho hlavním úkolem je vedení evidence cenných papírů. V jejím rámci vede účty majitelů cenných papírů, registr majitelů a registr emitentů, resp. emisí cenných papírů. Dále poskytuje některé další služby související se zaknihovanými cennými papíry a informační servis pro účastníky kapitálového trhu.

4.2.5 Pojišťovny

Pojišťovny umožňují ochranu před následky škod na zdraví nebo majetku. V případě, že dojde k události, která je kryta pojištěním (pojistné události), vyplatí pojišťovna určené osobě náhradu (pojistné plnění). Touto osobou může být pojištěný (například v případě krádeže majetku nebo jeho poškození živelní či jinou událostí). Mohou jí být i jiné osoby, které pojištěný určí (např. rodinní příslušníci v případě životního pojištění).

4.2.6 Leasingové společnosti

Leasingové společnosti poskytují svým zákazníkům zvláštní finanční služby. Nakupují spotřební předměty, dopravní prostředky, výrobní zařízení a nemovitosti k tomu, aby je pronajímaly na dlouhou dobu svým zákazníkům (nájemcům).

4.2.7 Splátkové společnosti

Tyto společnosti se specializují na poskytování úvěrů především na spotřební zboží. Obvykle nám tento úvěr zprostředkuje obchodník na místě. Poskytnutí úvěru je většinou velmi rychlé (asi 20 min) a nevyžaduje se potvrzení o příjmech. Postačuje často občanský průkaz a další doklad (někdy i jen platební karta nebo kartička zdravotní pojišťovny). Je u nich možné získat úvěr již od přibližně 2–3 000 Kč. Obvykle nepožadují žádné poplatky.

Splátkové společnosti poskytují půjčky i hotově. V tom případě je však třeba dávat velmi pozor na to, o jakou společnost jde, respektive jak vysokou úrokovou míru požaduje. Jsou společnosti, které poskytnou úvěr za úrokovou sazbu, která může být i nižší než v bance. Jsou ale i společnosti, jejichž úrokové míry jsou několikanásobné.

4.3 Ceny produktů na finančním trhu

Není žádnou novinkou, že banky za vklady vyplácejí úroky a naopak, za úvěry úroky požadují. Rovněž víme, že banky i další instituce vybírají různé poplatky.

4.3.1 Stanovení úroků (úrokových sazeb)

Pro začátek odlišme **úrok** a **úrokovou míru**. Úrokem rozumíme částku, kterou buď dostaneme, nebo platíme. **Úroková míra (sazba)** vyjadřuje v procentech, jakou část z uložené nebo půjčené částky bude úrok činit.
Banky při stanovení svých úrokových sazeb berou v úvahu nabídku a poptávku, sazby konkurence, sazby centrální banky i své náklady. Tvoří je tedy stejně, jako se tvoří cena – marketingovým a nákladovým přístupem. Úrokové sazby jsou pak odstupňovány podle délky vkladů či úvěru, dle výše částky apod.

Pevné a pohyblivé úrokové sazby

Na celkovou výši úrokových sazeb má velký vliv inflace (část 2.5.2). Při růstu inflace banky zvyšují úrokové sazby úvěrů a zároveň i úrokové sazby vkladů, aby se hodnota úspor nesnižovala, a tak nedocházelo k jejich vybírání.

Banky tak používají úrokové míry:
- **pevné** – sazba z vkladu (nebo úvěru) je stejná po celou dobu – např. 10 % p. a.;
- **pohyblivé** – úrokové sazby platí po určitou dobu a banka si ponechává právo je v době trvání vkladu nebo poskytnutí úvěru změnit. Jestliže se změní situace (např. vzroste inflace, zesílí konkurence), banka sazby upraví.

Pro zjednodušení úprav pohyblivých sazeb banky často navážou úrokové sazby na určitou proměnnou sazbu – např. **základní sazba** (ZS) nebo **referenční sazba**. V tom případě mají vklady a úvěry úrokovou sazbu stanovenu jako základní sazbu, k níž se přičítá nebo odečítá určité procento. Jestliže se proměnná sazba změní, jednorázově dojde ke změně v úročení těch vkladů (a úvěrů), které jsou na ni navázány.

Příklad: Banka stanoví základní sazbu 6 % p. a. Jestliže pak vyhlásí sazbu pro roční úvěr ZS + 5,5 %, činí sazba za úvěr celkem 11,5 % p. a. Jestliže banka vyhlásí sazbu pro vklad ZS – 4 %, zákazník obdrží úrokovou sazbu 2 % p. a.
Předpokládejme, že vzroste inflace a banka zvýší základní sazbu na 8 %. Pak automaticky za úvěr bude požadovat úrokovou sazbu 13,5 % p. a. a za vklad budou nabízena 4 %.

Úrokové sazby a úrokovací období

Úrok se může počítat za různé období. Nejtypičtější je rok, nicméně se setkáme i s dalšími způsoby. Existují tedy úrokové míry:
- roční – označuje se zkratkou p. a. (per annum),
- pololetní – p. s. (per semestrum),
- čtvrtletní – p. q. (per quartale),
- měsíční – p. m. (per mensem).

Příklad: Jestliže je roční úroková míra 12 %, pak měsíční úroková míra bude dvanáctinou, tj. 1 % p. m.
Takže 12 % p. a. = 6 % p. s. = 3 % p. q. = 1 % p. m.

Poznamenejme, že to tak přesně není, protože pokud by nám banka za měsíc připsala úrok 1 %, počítal by se úrok v dalším měsíci z vyšší částky (tedy z původního vkladu + připsaného úroku).

Je dobré tuto znalost využít, pokud dostaneme výhodnou nabídku úvěru za pouhých 2,99 % úroku měsíčně. Snadno si spočítáme, že to je cca 36 % ročně.

Příklad stanovení úrokových sazeb – výňatek ze sazebníku banky

Referenční sazba: *5,30 % p. a.*

Vklady v korunách

Termínované vklady, spořicí účty s pevnou úrokovou sazbou (sazba p. a.)		Termínované vklady s pohyblivou úrokovou sazbou (sazba p. a.)
14 dní	1,5 %	RS – 3,8 %
1 měsíc	1,6 %	RS – 3,7 %
3 měsíce	1,7 %	RS – 3,6 %
6 měsíců	1,7 %	RS – 3,6 %
1 rok	1,9 %	RS – 3,5 %
2 roky	2,3 %	RS – 3,2 %

Netermínované vklady – běžný účet *0,25 % p. a.*

Úrokové podmínky úvěrů

Krátkodobé úvěry	RS + 1,3 %
Střednědobé úvěry	RS + 1,5 %
Dlouhodobé úvěry	RS + 2,5 %
Hypoteční úvěr	pevná sazba 5,5 % p. a.
Kontokorentní úvěr (běžný účet)	pevná sazba 19 % p. a.

4.3.2 Výpočet úroků

Jednoduché úrokování

K výpočtu úroků existuje několik vzorečků – pro období roční, měsíční, pro jednotlivé dny apod. Pro výpočet se často využívá zjednodušení, když měsíc počítáme 30 dní a rok 360 dní.

$$\text{úrok} = \frac{\text{počáteční jistina}}{100} \times \text{úroková sazba} \times \frac{\text{počet dní}}{360}$$

Příklad: Dne 6. 4. jsme při úrokové sazbě uložili na 4 % 100 000 Kč. Vybrali jsme je 15. 11. včetně úroku.
Počet dnů = (11 – 4) × 30 + (15 – 6) = 219 dnů.

$$\text{úrok} = \frac{100\,000}{100} \times 4 \times \frac{219}{360} \cong 2\,433 \text{ Kč}$$

Celková částka = 100 000 + 2 433 = 102 433 Kč.

Vypočtený úrok je třeba snížit o **srážkovou daň z příjmů**. Ale pozor! Platí pouze pro vklady soukromých osob. Úroky z vkladů na podnikatelských účtech se zdaňují až při podání daňového přiznání (§ 8 zákona o daních z příjmů).

Příklad: Z vypočteného úroku srazíme 15% daň:
2 433 – 2 433 × 0,15 ≅ 2 068 Kč.

Složené úrokování

Jestliže máme prostředky uloženy delší dobu, nejčastěji déle než rok, a nevybereme si úroky, které nám za dobu uložení přísluší, úroky se stanou součástí vkladu a také se úročí – vznikají úroky z úroků.

Příklad: Uložíme 100 000 Kč na 3 roky při úrokové sazbě 4 % p. a.
1. rok se bude úročit vložených 100 000 Kč, úrok bude 4 000 Kč.
Tento úrok nám na konci roku banka připíše, takže budeme mít 104 000 Kč.
2. rok se úročí již 104 000 Kč, tudíž úrok bude už 4 160 Kč. Na konci roku po připsání druhého úroku budeme tedy mít 108 160 Kč.
3. rok se úročí 108 160 Kč, úrok činí 4 326,40 Kč.
Na konci třetího roku tedy budeme mít 112 486,40 Kč.

K výpočtům složeného úročení využíváme úročitele:
konečná jistina = počáteční jistina × úročitel

$$\textbf{úročitel} = \left(1 + \frac{\textbf{úroková sazba}}{100}\right)^{\textbf{počet období}}$$

Výpočet můžeme provést i pomocí internetu, např. na stránkách **www.finance.cz**.

Příklad: Uložili jsme při úrokové sazbě 4 % p. a. 100 000 Kč na 3 roky.

$$\textbf{Konečná jistina} = 100\,000 \times \left(1 + \frac{4}{100}\right)^{3} \cong 112\,486 \textbf{ Kč.}$$

Ještě je třeba se vypořádat se **zdaněním úroků**. Na účtech soukromých osob se daň z úroků sráží při každém připsání. Banka připisuje ke vkladu jen zdaněné úroky. To znamená, že dále se úročí jen zdaněné úroky. Ve výpočtu to zohledníme tím, že o procento daně snížíme úrokovou sazbu.

Příklad: V případě 100 000 Kč snížíme tedy úrokovou sazbu na 4 – 0,15 × 4 = 3,4 %.

Konečná jistina = $100\,000 \times \left(1 + \frac{3{,}4}{100}\right)^3 \cong 110\,551$ Kč.

Úročení při anuitních platbách

Anuitou rozumíme pravidelnou částku, kterou si buď ukládáme, nebo kterou splácíme. Tento způsob spoření nebo splácení úvěrů je samozřejmě nejobvyklejší, takže si i zde ukážeme, jak úroky počítat.

Tentokráte si ale na pomoc vezmeme techniku, přesněji řečeno webové stránky. Výpočet prováděný ručně totiž už přesahuje poslání naší publikace.

Příslušné údaje vyplníme do vhodné kalkulačky, kterou například najdeme na **www.finance.cz**.

Příklad: Takto by vypadalo vyplnění a výsledek pro případ, že bychom pravidelně měsíčně ukládali 500 Kč 4 roky při úrokové sazbě 2 %.
Do výpočtu jsme zahrnuli zjednodušeně i zdanění úroků fyzických osob – od úrokové sazby jsme odečetli příslušný podíl daně. Daň je 15 %, tudíž z každého 1 % úroku nám po zdanění zbude 0,85 %.
V příkladu činila úroková sazba 2 %, což je po zdanění 1,7 %. Tuto sazbu dosadíme do kalkulačky.

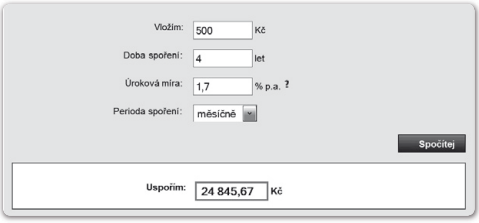

4.3.3 Úročení úvěrů

Úroková sazba z úvěru může být v úvěrové smlouvě stanovena obdobně jako u vkladů:

- pevná (fixní) – po dobu splatnosti úvěru se nemění, využívá se zpravidla u úvěrů sjednaných na krátkou dobu;
- pohyblivá – během doby splatnosti úvěru se mění např. v závislosti na změnách úrokových sazeb na finančním trhu, v praxi se využívá zejména u úvěrů sjednaných na delší dobu.

Výpočet splátek úvěru

Obvykle se úvěr splácí anuitně (tedy pravidelnými splátkami), přičemž anuita zahrnuje jak splátku úvěru, tak úroky. Nejprve je ve splátce zahrnut větší podíl na splácení úroku, který postupně klesá, zatímco podíl splátky úvěru roste. Takovýto výpočet je možné provést pomocí internetu, např. opět na stránkách **www.finance.cz** nebo na stránkách bank.

Příklad: Ukažme si splácení na příkladu úvěru ve výši 40 000 Kč, který má úrokovou sazbu 17 % a je poskytnut na dobu 6 měsíců. Pak splátky probíhají tak, že v každé je započtena část na splácení úroku a část na splácení vlastního úvěru (tzv. úmor):

Úvěrová kalkulačka

Výše úvěru: 40000 Kč

Doba splácení: 6 měsíců

Perioda splácení: měsíčně

Úroková sazba: 17 % p.a. ?

Počítej | Info | Nuluj

Zadané údaje

Výše úvěru:	40 000	Doba splácení:	6 měsíců
Perioda splácení:	měsíčně	Úroková sazba:	17% p.a.

splátka	počáteční stav úvěru	anuitní (konstantní) splátka	úrok	úmor	konečný stav úvěru
1	40 000	7 001	567	6 434	33 566
2	33 566	7 001	476	6 526	27 040
3	27 040	7 001	383	6 618	20 422
4	20 422	7 001	289	6 712	13 710
5	13 710	7 001	194	6 807	6 903
6	6 903	7 001	98	6 903	0
Celkem		42 007	2 007	40 000	

Na úrocích zaplatíte celkem 2 007 Kč

4.3.4 Bankovní a jiné poplatky

V bankách jsou obvyklé poplatky za provádění platebního styku – za příchozí a odchozí platby, za zaslání výpisu, za vedení účtu. Další poplatky se vybírají za vedení platební karty, výběry z bankomatu. V případě úvěru bývá obvyklý poplatek za uzavření smlouvy a za vedení úvěrového účtu. I další činnosti banky jsou zpoplatněny, např. výměna valut.
S poplatky se setkáme i u stavebních spořitelen, podílových fondů atd., kde obvyklými poplatky bývají poplatky za uzavření smlouvy a za vedení účtu.

Příklad: Máme v úmyslu založit si bankovní účet, kde budeme potřebovat měsíční výpis z účtu, internetové bankovnictví a elektronickou platební kartu. Předpokládáme, že budeme měsíčně provádět asi 10 plateb do jiné banky a 3× obdržíme peníze na účet, 3× si vybereme peníze z bankomatu.
Můžeme si také zvolit balíček služeb Naše konto. Všechny údaje vidíme v tabulce na následující straně:

Služba	Běžný účet	Naše konto
Měsíční poplatek	–	22,–
Vedení běžného účtu	50,–/měs.	v rámci balíčku
Měsíční výpis z účtu	20,–	20,–
Povolení debetu	200,–	zdarma
Internetové bankovnictví	39,–/měs.	39,–/měs.
Telefonní bankovnictví	39,–/měs.	39,–/měs.
Mobilní bankovnictví	19,–/měs.	19,–/měs.
Elektronická platební karta	200,–/rok	zdarma
Výběry z vlastních bankomatů	5,–/výběr	1×měs. zdarma
Měsíční výpis z účtu elektronicky	zdarma	zdarma
Účetní položky:		
– z příkazu k úhradě	4,50	4,50
– došlá platba	5,–	5,–
– příplatek za mezibankovní převod	2,–	2,–
– zadání trvalých příkazů k úhradě, oprávnění k inkasu	zdarma	zdarma
Zrušení běžného účtu	zdarma	zdarma

Nyní vypočteme měsíční poplatky:
1. Běžný účet = 50 + 20 + 39 + 3 × 5 + 10 × 4,50 + 10 × 2 + 3 × 5 = 204 Kč.
2. Naše konto = 22 + 20 + 39 + 0 + 2 × 5 + 10 × 4,50 + 10 × 2 + 3 × 5 = 171 Kč.

Vidíme, že Naše konto je výhodnější. A to bychom ještě při srovnání celkových nákladů za rok vydali za běžný účet navíc 200 Kč za platební kartu.
Poznamenejme však, že není vždy pravdou, že balíček služeb je výhodnější než objednání služeb samostatně.

4.3.5 Porovnávání nabídek

Jako u každého zboží nebo služby, i nabídky finančních produktů můžeme porovnávat. První porovnání jsme provedli v předchozím příkladu s poplatky. Nyní si můžeme ukázat podmínky tří úvěrů. Který si vybereme, záleží na tom, k čemu úvěr potřebujeme, na jak dlouho atd.
Pokud bychom chtěli vybrat nejdůležitější kritéria, pak jimi budou:
- výše úrokové sazby (a případně poplatky),
- výše úvěru, který můžeme získat,
- na co lze úvěr použít,
- jaké zajištění úvěru bude banka požadovat,
- na jakou dobu můžeme úvěr získat,
- zda ho lze případně předčasně splatit.

Toto porovnání si ukážeme na příkladu na následující straně.

Příklad: Uvedeme si výňatek z autentických podmínek našich bank:

	Půjčka občanům	Půjčka velké C	Půjčka na cokoliv
Na co lze úvěr použít	rekonstrukce, vybavení domácnosti, koupě nemovitosti, automobilu, cestování, rodinné záležitosti, bez udání účelu	na cokoliv	na cokoliv
Poplatek za poskytnutí úvěru	individuální	0,00 %	1,00 %
Minimální úroková sazba	8,50 %	15,50 %	10,90 %
Poplatek za správu (ročně)	0,00 Kč	0,00 Kč	720,00 Kč
Maximální výše úvěru	1 000 000,00 Kč	100 000,00 Kč	není určeno
Max. délka úvěru (měsíce)	120	48	84
Podmínky poskytnutí úvěru	věk 18–65 let, občanství ČR, pravidelný a trvalý zdroj příjmů	věk 18 let, trvalý příjem	věk 18–65 let (v době splatnosti), občanství ČR, EU nebo EHP, balíček u banky
Požadavky na zajištění úvěru	bez zajištění	bez zajištění	do výše 300 000 Kč bez zajištění
Předčasné splacení	možné, banka může požadovat úhradu nákladů spojených s předčasným splacením	ano, kdykoliv bez sankcí	1 % z mimořádné splátky, min. 1 000 Kč

Porovnání provedeme v tabulce. Každému hledisku přidělíme 1., 2. nebo 3. pořadí na základě toho, jak výhodné podmínky pro klienta půjčka představuje. Za klad budeme považovat, pokud banka nebude omezovat účel, ke kterému můžeme úvěr použít, nebude vyžadovat složité zajištění splátek úvěru a nebude klást překážky předčasnému splacení.

Kritérium	Půjčka občanům	Půjčka velké C	Půjčka na cokoliv
Výše úrokové sazby	1.	3.	2.
Výše úvěru	1.	3.	2.
Na co lze použít	1.	1.	1.
Zajištění	1.	1.	2.
Doba poskytnutí	1.	3.	2.
Předčasné splacení	2.	1.	3.
Průměrné pořadí	**1,17**	**2,00**	**2,00**

Po porovnání můžeme říci, že všechny tři úvěry můžeme použít na jakýkoliv účel. Podstatně se však liší v dalších podmínkách.
Půjčka občanům se jeví jednoznačně nejvýhodnější. Vidíme, že má nejnižší úrokovou sazbu, poskytuje se na poměrně dlouhou dobu, není nutné komplikovaně zajišťovat zaplacení.
Půjčky velké C a na cokoliv se jeví jako srovnatelné. Nicméně vezmeme-li v úvahu nejpodstatnější kritérium – úrokovou sazbu, vidíme, že půjčka velké C je výrazně dražší, a proto bychom ji dali na 3. místo.

Při porovnávání nabídek půjček ale nestačí srovnat jen úrokové sazby. Neméně důležité mohou být poplatky spojené s úvěrem. Proto zákon stanoví, že v nabídkách úvěrů musí být povinně uváděna RPSN.
RPSN (**roční procentní sazba nákladů**) udává procentní podíl z dlužné částky, který musí spotřebitel zaplatit za období jednoho roku v souvislosti se splátkami, správou a dalšími výdaji spojenými s čerpáním úvěru.
Je zásadně roční, tudíž nenastává omyl při porovnání úrokových sazeb za různou dobu. Zároveň zahrnuje všechny platby spojené s úvěrem, zejména:

- poplatky za uzavření smlouvy, za správu úvěru, za vedení úvěrového účtu, za převody peněz,
- případné pojištění schopnosti splácet,
- u leasingu odkupní cenu, popř. první navýšenou splátku.

Příklad: Vypůjčíme si 50 000 Kč na 2 roky. Banka nám sdělí, že budeme měsíčně splácet 2 500 Kč. Snadno si spočítáme, že vrátíme celkem 24 × 2 500 = 60 000 Kč.
Při těchto splátkách bychom mohli vypočítat i roční úrokovou sazbu, která by činila 19,75 %.
Banka si však vybírá 300 Kč ročně za vedení úvěrového účtu a při uzavření úvěru jednorázový poplatek 1 500 Kč. Započteme-li tyto poplatky, pak vrátíme celkem 60 000 + 2 × 300 + 1 500 = 62 100 Kč. To nám vyjádří RPSN, která by činila 25 %.

5 Finanční produkty

V této kapitole se budeme věnovat třem oblastem:
- kam je možné peníze uložit, máme-li je,
- kde je možné si peníze vypůjčit,
- jak se zajistit proti rizikům.

5.1 Kam lze uložit peníze

5.1.1 Bankovní vklady

Nejběžnějšími vklady jsou:

- **vklady na běžných účtech**, kde hlavním účelem nebývá ukládání peněz, ale platební styk. Výše vkladů kolísá, a tak nepředstavují pro banku stabilní zdroj financí. I z tohoto důvodu banky na nich zákazníkům poskytují nízké úrokové sazby, a proto se nehodí pro ukládání většího objemu peněz;

- **úsporné vklady** – účelem těchto vkladů je především ukládat peníze;
  Spořicí účet představuje typ bankovního účtu, na který klient banky ukládá dočasně volné finanční prostředky, které jsou lépe úročeny než zůstatek na běžném účtu. Vklady je obvykle možné provádět libovolně a v různých výších, jejich výběr však bývá omezen výpovědní lhůtou (např. týdenní, měsíční). Výše úrokové sazby, kterou se budou naspořené prostředky zhodnocovat, závisí na výši vkládané částky a také na délce případné výpovědní lhůty. Finanční prostředky jsou tak poměrně stále rychle dostupné, přitom ale jsou lépe zhodnocovány než zůstatek na běžném účtu.
  Je-li stanovena výpovědní lhůta, musí majitel účtu před výběrem peněz podat výpověď a vyčkat dohodnutou dobu. Dřívější dispozice s vkladem není možná nebo pro klienta znamená sankci v podobě poplatku za předčasný výběr.
  Spořicí účet může být založen jako součást běžného účtu, ze kterého jsou převáděny dočasně volné finanční prostředky na lépe zhodnocovaný spořicí účet. Spořicí účet však nelze používat k provádění platebního styku, k tomu slouží běžný účet.
  Vkladní knížka – v současnosti mohou existovat vkladní knížky pouze na jméno. To znamená, že disponovat s prostředky na knížce může pouze v ní uvedená osoba, případně jí zmocněná další osoba. Vkladní knížky se dělí na knížky s výpovědní lhůtou a bez ní. Proto se liší také úroková sazba, kterou jsou vklady úročeny. Na trhu existují také tzv. výherní vkladní knížky, kde jediným zhodnocením naspořených peněz je případně připsaná výhra ze slosování.

- **termínované vklady** – jedná se o typ bankovního účtu, u kterého je předem určena výše vkladu, doba, po kterou musí být ponechán na účtu, a úroková sazba, kterou se vklad bude zhodnocovat. Na rozdíl od spořicího účtu je tedy termínovaný vklad sjednáván na fixně stanovenou částku a na dobu určitou (od několika dní po několik let).

K termínovanému vkladu bývá nabízeno automatické obnovení vkladu za původních podmínek, není-li částka po skončení lhůty pro její uložení vybrána. Vklad je možné za sankční poplatek (procentem z vypovídané částky) předčasně ukončit.
Na rozdíl od běžného účtu se obvykle za zřízení a vedení termínovaného vkladu neplatí poplatky.

Příklad: V následující ukázce je poměrně jasně vidět, že úrokové sazby vkladů se liší podle vložené částky a také podle doby, na kterou termínovaný vklad sjednáme.

Československá obchodní banka CZK

	0 – 4 999	5 000 – 149 999	150 000 – 499 999	500 000 – 999 999	nad 1 000 000
7 dní	-	1,30	1,50	1,75	1,90
14 dní	-	1,35	1,55	1,80	1,95
1 měsíc	-	1,45	1,65	1,90	2,05

Česká spořitelna CZK

	0 – 99 999	100 000 – 249 999	250 000 – 499 999	nad 500 000
7 dní	1,30	1,45	1,65	1,90
14 dní	1,30	1,45	1,65	1,90
1 měsíc	1,45	1,60	1,80	2,05

Jde-li o vklad fyzické osoby, pak už víme, že úroky jsou připisovány na účet po zdanění 15% srážkovou daní.
Vklady jsou ze zákona **pojištěny**. V případě krachu banky tak dostane klient od Fondu pojištění vkladů náhradu ve výši 90 % vkladu, maximálně však ekvivalent 25 tisíc EUR.

Vklady v bankách jsou tak bezpečné a jsou snadno dostupné (obchodní banky mají hustou síť poboček). Jsou však většinou úročeny nízkými úrokovými sazbami, takže spoření nepřináší žádoucí finanční výnosy.

5.1.2 Stavební spoření

Je to specializovaná forma spoření, která je spojena s právem na poskytnutí úvěru.
Stavební spoření vzniká na základě smlouvy o stavebním spoření, kterou uzavírá budoucí účastník stavebního spoření a stavební spořitelna. Smlouva se sepisuje na určitou cílovou částku a obsahuje předem sjednané podmínky spoření. Za uzavření smlouvy platí účastník stavebního spoření poplatek, který se stanoví jako určité procento ze sjednané cílové částky.
Účastníci nejméně 6 let ukládají prostředky, k nimž se poskytuje státní příspěvek podobně jako u penzijního připojištění. Státní příspěvek se poskytuje ve výši 15 % ukládané částky, maximálně však 3 000 Kč ročně, což by odpovídalo roční úložce 20 000 Kč. Lze ukládat i více, ale státní příspěvek se již nezvyšuje.

Během spoření je samotné úročení poměrně nízké (1 až 3 %), ale i přes to je tato úroková sazba zpravidla vyšší než u většiny spořicích produktů. Po uplynutí šesti let si lze peníze vyzvednout a použít je k jakémukoliv účelu. Rovněž ani možnost poskytnutí úvěru nemusí účastník využít, pokud úvěr nepotřebuje.

Vedle státního příspěvku k dalším výhodám stavebního spoření patří především to, že úspory jsou pojištěny a že díky němu lze částečně snížit naši daň z příjmů.

Vedle uvedených výhod má stavební spoření jako jedna z forem investic i určité nevýhody. Za největší z nich lze považovat to, že peněžní prostředky jsou v rámci stavebního spoření vázány relativně dlouhou dobu (minimálně uvedených šest let). Podle zákona sice lze stavební spoření ukončit i dříve, v tomto případě však účastník spoření ztrácí právo na státní podporu.

Účastníkem stavebního spoření může být i osoba mladší 18 let, na jejíž jméno smlouvu podepisuje zákonný zástupce (rodič) nebo opatrovník. Na jedno jméno (rodné číslo) může být sjednáno i vícero smluv, ale státní příspěvek na všechny smlouvy dohromady nemůže přesáhnout zmíněných 3 000 Kč.
Vklady jsou ze zákona pojištěny. V případě krachu stavební spořitelny tak dostane klient od Fondu pojištění vkladů náhradu ve výši 90 % vkladu, maximálně však ekvivalent 25 tisíc EUR.

Výhodou může být úvěr ze stavebního spoření

Účastník spoření má právo na dlouhodobý úvěr s nízkou úrokovou sazbou. Úvěr je účelový – na získání bydlení, úpravy domů a bytů a jiné zákonem stanovené účely související s bydlením. Velikost úvěru, na který vznikne nárok, se stanovuje předem pomocí cílové částky. Podle ní se řídí výše měsíční úložky.
Cílová částka = uspořená částka + úroky z uspořené částky + státní podpora + úroky ze státní podpory + právo na úvěr.

Příklad: Struktura cílové částky – údaje převzaty z webových stránek stavební spořitelny

Měsíční vklad	Roční státní podpora	Vklady za 6 let	Vklady po 6 letech včetně úroků a podpory	Cílová částka	Právo na úvěr
900	1 620	64 800	79 289	160 000	80 711
1 500	2 700	108 000	132 148	260 000	127 852

Úvěr ze stavebního spoření má dvě základní formy: klasický úvěr a překlenovací úvěr.
Klasický úvěr lze podle zákona poskytnout minimálně po dvou letech spoření. Pro přidělení úvěru musí být splněny i další podmínky, které si každá stavební spořitelna stanoví individuálně. Jde především o naspoření určitého procenta cílové částky, dosažení určité výše tzv. hodnotícího čísla (které se vypočítává podle doby trvání smlouvy a toho, jak klient

spoří pravidelně) a předložení důkazů o schopnosti úvěr splatit. Úvěr může být na rozdíl od částky získané spořením použit pouze na bytové potřeby.
Překlenovací úvěr může být poskytnut prakticky ihned po uzavření smlouvy a slouží k překlenutí doby do přidělení klasického úvěru. Na rozdíl od klasického úvěru se však nesplácí hned. Od okamžiku poskytnutí se splácejí pouze úroky z překlenovacího úvěru a zbylá částka představuje řádné spoření. Toto spoření probíhá až do okamžiku, kdy vznikne nárok na klasický úvěr, kterým se zároveň splatí tento překlenovací úvěr. Od tohoto okamžiku také začne probíhat splácení úvěru.

Stavební spoření končí výpovědí smlouvy nebo splacením úvěru.

5.1.3 Penzijní připojištění

Zabezpečují jej penzijní fondy, a to pro ty, kteří se nechtějí či nemohou spokojit s výší starobního či invalidního důchodu, který se vyplácí ze zákonného pojištění.

Připojištění je založeno na pravidelných (nejčastěji měsíčních) úložkách. K nim stát poskytuje příspěvek. V současnosti je státní příspěvek poskytován ve výši 50 až 150 Kč měsíčně při úložce 100 až 500 Kč. Lze ukládat i větší částky, ale státní příspěvek se pak již nezvyšuje, činí maximálně uvedených 150 Kč.
Je-li měsíční příspěvek vyšší než 500 korun, můžeme ale získat jinou výhodu, neboť v tom případě se nám částečně snižuje daň z příjmů.
Na penzijní připojištění nám také může přispívat zaměstnavatel.

Aby byl zachován nárok na státní příspěvek, musí činit doba ukládání minimálně pět let a částka může být vybrána teprve po dosažení určitého věku. Ten činí u starobního důchodu šedesát let, odlišně je sjednán u dalších druhů důchodu.

Úložky a příspěvky státu jsou penzijním fondem investovány. Tyto investice zhodnocují vložené prostředky, přičemž různé penzijní fondy mají různé výsledky, a vyplácejí tak poněkud odlišnou výši penzí. Přitom se zhodnocují jak naše úložky, tak i poskytnuté státní příspěvky.
Uložené a zhodnocené prostředky včetně státní podpory lze získat třemi způsoby. Patří mezi ně:

- jednorázové vyrovnání – vyplácí se najednou v době, kdy jsou splněny podmínky pro výplatu, tedy doba pojištění a dosažení věku;
- penze – vyplácí se průběžně po splnění podmínek pro výplatu. Tuto penzi je možné dostávat doživotně nebo po dobu, která byla sjednána ve smlouvě. Na rozdíl od jednorázového vyrovnání je část prostředků nadále uložena u penzijního fondu, což znamená, že dosud nevyplacené prostředky se dále zhodnocují;
- odbytné – přichází v úvahu tehdy, jestliže účastník penzijního připojištění požádá o výplatu dříve, než uplyne stanovená doba spoření, nebo nedosáhne-li stanoveného věku. Ztrácí však nárok na státní příspěvek a jeho zhodnocení.

Příklad: Ukázka z webových stránek penzijního fondu, který předpokládá zhodnocení 4 % p. a.

Doba ukládání	Měsíční úložka	Měsíční státní příspěvek	Celkové úspory	Celkový státní příspěvek	Celkové zhodnocení úspor a státního příspěvku	Celkové úspory a zhodnocení
10 let	500	150	60 000	18 000	17 462	95 462
40 let	500	150	240 000	72 000	443 454	755 454

Zákon v současné době rozlišuje čtyři druhy penzí. Patří mezi ně:

- starobní penze – je základní dávkou. Vyplácí se nejdříve v 60 letech a nejkratší doba trvání je stanovena na 5 let. Pokud se požádá o výplatu dříve, zaniká nárok na státní příspěvek;
- výsluhová penze – má umožnit klientovi, aby si vybral část prostředků dříve, než vznikne nárok na penzi starobní. Musí o ni ovšem samostatně požádat. Momentálně zákon stanoví, že nárok vznikne, spoří-li klient alespoň 15 let;
- invalidní penze – vyplácí se, pokud se klient stal v průběhu spoření plně invalidním, a nebude tedy moci nadále spořit na starobní penzi. Tuto penzi ovšem účastník musí sjednat předem. Navíc fond stanoví, po jaké době spoření by na tuto penzi vznikl nárok. Zákon stanoví minimální dobu spoření 3 roky;
- pozůstalostní penze – zemře-li klient, který měl ve smlouvě sjednánu i pozůstalostní penzi, dostávají ji po stanovenou dobu pozůstalí. Zákon stanoví podmínku, aby minimální doba spoření byla 3 roky.

Přesné podmínky pro výplatu, poskytnutí jednotlivých druhů penzí, výši měsíční penze atd. stanoví v každém fondu penzijní plán.

Hlavní nevýhodou investic do penzijního připojištění je jejich velmi dlouhodobý časový horizont. Po celou dobu penzijního připojištění jsou peněžní prostředky vázány v penzijním fondu a účastník je nemá k dispozici. V případě dřívějšího ukončení smlouvy účastník ztrácí nárok na státní příspěvky a výnosy z nich (obdobně jako u stavebního spoření).

5.1.4 Cenné papíry

Ukládání peněz do cenných papírů může být výnosnější než uložení na bankovní vklad. Vyžaduje však určité znalosti a nese s sebou i riziko ztráty. Už známe cenné papíry peněžního trhu, které ale můžeme považovat za formu peněz.

Nyní bychom se věnovali cenným papírům kapitálového trhu, které představují další možnost, jak uložit dočasně volné prostředky.

Co jsou cenné papíry kapitálového trhu

Cenné papíry obecně jsou zvláštní listiny, které představují určitou hodnotu, jsou směnitelné za ostatní formy peněz a s některými lze platit. Představují určitou pohledávku vlastníka cenného papíru vůči tomu, kdo cenný papír vydal, tj. vůči **emitentovi**.

Cenné papíry mají předepsané náležitosti (např. název cenného papíru, nominální hodnotu, datum vydání, jméno toho, kdo jej vydal). **Nominální hodnota** je hodnota, kterou cenný papír představuje. Podobně jako peníze i cenné papíry obíhají a mění své majitele – kupují se a prodávají, a to za tržní hodnotu neboli **kurz**. Kurz závisí na poptávce a nabídce cenného papíru.

Emitentem cenného papíru může být podnik, jednotlivec, stát, město.
Může zvolit pro svůj cenný papír podobu:
- listinnou – tedy papírovou,
- zaknihovanou – cenný papír je v elektronické formě a je veden na účtech podobně jako bezhotovostní peníze. Z ukázky výpisu ze Střediska cenných papírů je patrné, že majitelka momentálně vlastní cenné papíry 4 různých společností.

VÝPIS STAVU ÚČTU MAJITELE CENNÝCH PAPÍRŮ KE DNI 31. 12. 200.

STŘEDISKO CENNÝCH PAPÍRŮ
Rybná 14, 110 05 Praha 1

adresa inf. střediska:
IS SCP
U Půjčovny 2
110 00 Praha 1
tel: 02/26 48 04, fax: 02/24 21 26 88

Registrační číslo účtu: 100064634075

Identifikační číslo účtu: 6256260725

Majitel: Janská Věra PhDr.
Zelená 393
Plzeň

Identifikační číslo CP	Název emise	Druh	Jmenovitá hodnota	Počet CP
Název emitenta: CS0005003250	Přerovské strojírny, a. s. BAAPRSTR	01	1000	2
Název emitenta: CS0005005669	Lada, a. s. BAALADA	01	1000	16
Název emitenta: CZ0005082255	Kablo Kladno, a. s. BAAKABKL	01	1000	4
Název emitenta: CZ0005104752	Léčiva Praha, a. s. BAALECIV	01	1000	3

Rozeznáváme cenné papíry:

a) **majetkové** – představují podíl na majetku toho, kdo je vydal (emitenta). Přinášejí svému majiteli podíl na zisku. Nejběžnější jsou akcie a podílové listy;
b) **úvěrové** (dluhopisy) – představují dluh emitenta vůči jejich majiteli. Emitent je musí za určitou dobu proplatit. U těchto cenných papírů je dána doba jejich splatnosti neboli termín vrácení vložené částky. Po celou dobu majitel dostává průběžně úroky. Po uplynutí této doby mu je vrácena nominální hodnota. Na rozdíl od některých majetkových cenných papírů nemá majitel právo ovlivňovat chod dané instituce, která takový cenný papír emitovala.

Majetkové cenné papíry

Akcie

Akcie vydávají akciové společnosti. Jde o společnost, která se zakládá v případě, že je třeba shromáždit větší množství kapitálu. Akcie je většinou možné zakoupit, čímž si nový majitel kupuje podíl na majetku akciové společnosti. Akcie dává svému vlastníkovi právo podílet se na řízení, právo na podíl na zisku a právo na podíl ze zbylého majetku v případě likvidace společnosti.

S akciemi se obchoduje, prodávají se a nakupují, a to za tržní cenu, které říkáme kurz. Tržní cena (kurz) se vytváří na trhu na základě nabídky a poptávky a ovlivňuje ji zejména ekonomická situace firmy, ale také politická situace, situace ekonomiky jako celku. Vývoj tržní ceny vidíme v grafu na str. 65.

Protože kurz akcií vykazuje poměrně velké výkyvy, využívají toho někteří investoři ke spekulativním obchodům. Pokud je kurz nízký, nakupují cenné papíry. Pokud je kurz vysoký, cenné papíry prodávají.

Ten, kdo si kupuje akcie, předpokládá, že své peníze zhodnotí, tj. že získá finanční výnos, a to buď:

- podíl na zisku firmy – ***dividendu***,
- nebo výnos vzniklý tím, že kurz akcie vzrostl mezi dobou nákupu a dalšího prodeje,
- nebo může získat výnos jak z dividend, tak ze vzrůstu kurzu akcie.

Příklad: Investor vložil své volné peněžní prostředky ve výši 20 000 Kč do akcií firmy X. Nominální hodnota jedné akcie je 100 Kč, investor ji zakoupil za kurz 500 Kč. Pokud si investor akcie ponechá, přinesou mu každý rok – pokud to schválí valná hromada – dividendu. V roce 2006 činila dividenda u uvedené akcie 50 Kč na akcii. Míra zhodnocení vložených prostředků tedy byla 10 %.

Vývoj kurzu akcie firmy X na pražské burze v posledních pěti letech ukazuje následující graf. Pokud by investor akcie v březnu 2007 prodal, byl by její kurz cca 620 Kč. Na každé z nich by tak vydělal 120 Kč.

Naopak, kdyby je prodal v lednu 2008, kdy byl kurz cca 450 Kč, pak by na každé prodělal 50 Kč.

Nezapomeňme ale ještě odečíst poplatky za nákup a prodej akcie.

Vývoj tržní ceny (kurzu) akcie

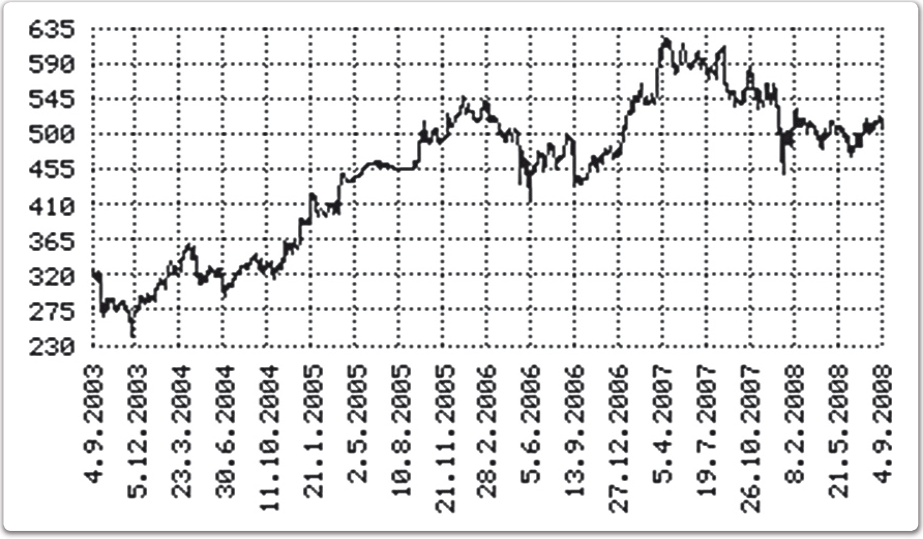

Pramen: www.pse.cz

HODNOTA ISIN SERIE POŘ. ČÍSLO

SPECIMEN

00 0020000 CZ0009076105 01 000000

AKCIE NA DORUČITELE

Veřejná obchodovatelnost těchto akcií byla povolena rozhodnutím Ministerstva financí České republiky pod číslem jednacím: 103/53/ 72/1/1994 ze dne 25. 10. 1994.
Approval of the trading in public market was granted by the decision reference No. 103/53/ 72/1/1994 of the Ministry of Finance of the Czech Republic on 25. 10. 1994.

BEARER SHARE

2. EMISE

Společnost PACOVSKÁ, a.s.

Se sídlem v Praze 4, Pacovská ulice č. 1

ZÁKLADNÍ JMĚNÍ

5 402 000 Kč je rozděleno na 261 kusů akcií na doručitele o jmenovité hodnotě 20 000 Kč a na182 kusů akcií na doručitele o jmenovité hodnotě 1 000 Kč.

V této emisi bylo vydáno 261 kusů akcií na majitele o jmenovité hodnotě 20 000 Kč.

Akcionáři se zaručují veškerá práva podle platných zákonů a podle stanov společnosti.

Praha 1. listopadu 1994

předseda představenstva
Chairman of the Board of Directors

2. EMISSION

Company PACOVSKÁ, joint-stock company

With its seat at No.1 Pacovská Street, Prague 4

CAPITAL STOCK of

Kč 5,402,000 is divided into 261 bearer shares having nominal value of Kč 20,000 and 182 bearer shares having a nominal value of Kč 1,000.

A total of 261 of bearer shares were issued in this emission for a nominal value of Kč 20,000 each.

By this share all shareholder's rigths are preserved in accordance with valid law and Company Statutes.

Prague, November 1, 1994

člen představenstva
Member of the Board of Directors

O JMENOVITÉ HODNOTĚ
NOMINAL VALUE OF
20 000
CZECH CROWNS
TWENTY THOUSAND
DVACET TISÍC KORUN ČESKÝCH

1. ČESKÁ GRAFICKÁ SPOLEČNOST tiskárna cenných papírů JOSEF HERČÍK

V listinné podobě se mohou vyskytovat i další cenné papíry, například obligace.

Podílové listy

Podílové listy jsou cenné papíry, které představují podíl majitele na majetku podílového fondu. Za vložené peníze na účet investiční společnosti (která tyto fondy zakládá) je připsán tomu, kdo je vložil, odpovídající počet podílových listů.

Do fondů jsou tímto způsobem shromažďovány prostředky od drobných investorů. Takto získané finanční prostředky se investují do nákupu cenných papírů. Aby byla zajištěna bezpečnost vložených prostředků, musejí být vkládány do různých oblastí, čímž se snižuje riziko, že budou vloženy do neúspěšné investice. Ztráta z investování do jedné oblasti může být vyrovnána zisky z oblastí jiných.

Příklad: Pokud podílový fond vloží prostředky do akcií dvou společností, z nichž kurz jedné poklesne ze 4 500 Kč na 4 400 Kč a kurz druhé stoupne z 5 700 Kč na 5 900 Kč, je ztráta z prvních akcií vyrovnána zisky z akcií druhých.

Podle toho, jak fond úspěšně investuje, se pohybuje kurz podílového listu. Jestliže tedy roste hodnota cenných papírů, do kterých fond vložil prostředky svých klientů, poroste i kurz podílového listu. Může tomu samozřejmě být i naopak, pak by kurz podílového listu klesal.

Výnos majitelů podílových listů tak vzniká jako rozdíl mezi prostředky, které vložili při nákupu podílového listu, a prostředky, které získají jejich případným prodejem. Podílové listy mohou být prodávány na finančním trhu, ale obvykle je jejich majitelé prodávají zpět podílovému fondu. V ČR v současnosti existují pouze tzv. otevřené podílové fondy, které jsou povinny své podílové listy od jejich majitelů odkoupit. Investiční společnost (která fond založila) tedy investorovi na jeho žádost podílové listy odepíše a zašle mu finanční částku odpovídající množství prodávaných podílových listů.

Příklad: Jak se vyvíjí kurz podílového listu, můžeme vidět z grafu na str. 67, který ukazuje, jak se mění nominální hodnota jednoho podílu. Tato nominální hodnota je 1,00 Kč. Budeme-li předpokládat, že ke dni založení fondu byl kurz 1,00 Kč, pak vidíme, že kurz tohoto podílového listu za posledních deset let prakticky stále rostl. Začátkem roku 1998 činil 1,20 Kč, začátkem roku 2008 již 1,80 Kč.
Za uvedených deset let došlo tedy ke zvýšení kurzu o 50 %, tj. v průměru o 5 % ročně. Pokud by investor zakoupil počátkem roku 1998 podílové listy v celkové hodnotě 100 000 Kč, činila by jejich hodnota po deseti letech 150 000 Kč.
Z uvedeného grafu však také vyplývá, že zhodnocení v jednotlivých letech nebylo stejně velké, že v prvních letech bylo podstatně větší než v letech pozdějších. Je také nutné říci, že i když kurz v daných letech rostl, nemusí to znamenat, že poroste i v dalších letech.

Vývoj kurzu podílového listu

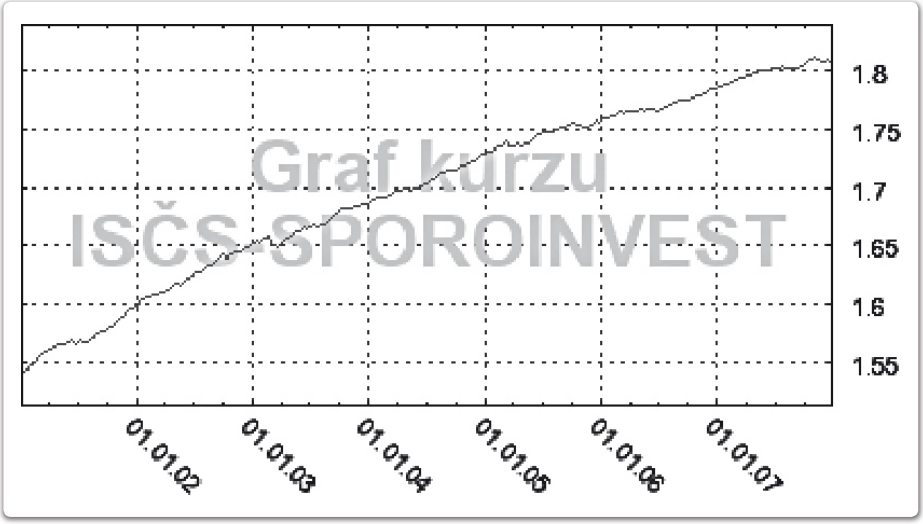

Úvěrové cenné papíry – dluhopisy

Obligace (často rovněž nazývané **dluhopisy**) představují dlouhodobý závazek emitenta vůči majiteli obligace. Průběžně mu vyplácí úrok, po uplynutí stanovené doby obligaci kupuje zpět. Obligace vydávají podniky, stát, obce, banky (podnikové obligace, státní dluhopisy, komunální dluhopisy).

Hypoteční zástavní listy mohou emitovat pouze banky na základě zvláštních předpisů. Výnos z prodeje slouží výlučně jako zdroj hypotečního úvěru, tj. úvěru na nemovitosti. Pro majitele jsou výhodné zejména tím, že jsou zajištěny jednak majetkem banky, jednak zástavou nemovitostí.

5.2 Kde je možné peníze vypůjčit

Půjčky samozřejmě můžeme získat nejčastěji v bance. Další cestou jsou splátkové společnosti nebo nebankovní instituce, které úvěry poskytují. Další alternativou je finanční leasing. Nejprve se tedy budeme věnovat bankovním úvěrům.

5.2.1 Účelové úvěry občanům

Banky mají zájem poskytovat **účelové** úvěry, tedy na konkrétní potřebu klienta, kdy mohou posoudit oprávněnost požadované částky a snadněji odhadnout, zda dlužník bude schopen úvěr splácet.

Obvyklými účelovými úvěry je úvěr na auto, na vybavení bytu či jiné spotřební předměty.

Velmi používaný je také hypoteční úvěr**.** Poskytuje se na koupi nemovitosti, na výstavbu nemovitosti nebo její rekonstrukci, na modernizaci či opravu. Je zajištěn zástavním právem k nemovitosti a je většinou sjednáván na část tržní ceny nemovitosti. Existují však i hypoteční úvěry až na 100 % ceny nemovitosti. Jeho splatnost může být až 40 let.

5.2.2 Neúčelové úvěry občanům

V současné době banky poskytují širokou škálu **neúčelových úvěrů**:

1. **Kontokorentní úvěr** (zkráceně kontokorent) – může být poskytnut, pokud máme v bance běžný účet. Zjednodušeně můžeme říci, že z tohoto účtu můžeme čerpat více, než je na něm uloženo (tedy do minusu). Bývá ovšem stanoven limit, do kterého je možno prostředky čerpat.
   Splácení úvěru probíhá jednoduše tak, že na účet také přicházejí prostředky a tím se úvěr automaticky splácí.
   Kontokorentní úvěr většinou mívá vyšší úrokovou sazbu než ostatní druhy úvěrů.

V některých případech se kontokorent vede na dvou účtech. Banka vedle běžného účtu zřídí úvěrový účet, z něhož jsou opakovaně čerpány prostředky. Splácení úvěru probíhá z běžného účtu, odkud se prostředky automaticky převádějí; tyto dva účty jsou mezi sebou propojeny. Pokud je na běžném účtu dostatek prostředků, čerpají se finance z něj. Pokud nikoliv, úhrady probíhají z úvěrového účtu.
Podmínkou bývá, že bance poukazujeme splátky alespoň v minimální výši stanovené v úvěrové smlouvě.

2. **Osobní půjčky** – jsou určeny pro financování osobních (nepodnikatelských) potřeb. K půjčce zpravidla není potřebný ručitel ani jiné zajištění. Půjčku lze obvykle vyřídit velmi rychle. Vedle osobního jednání ji lze sjednat i telefonicky, e-mailem nebo např. přes internet. Příslušná instituce nám pak zašle potřebné dokumenty poštou nebo je dojdeme podepsat na pobočku. Některé banky umožňují i podpis smlouvy po internetu prostřednictvím elektronického podpisu (obdobně jako při podávání příkazů prostřednictvím internetbankingu).

Výše půjčky může být velmi různá, různá může být i forma a doba splácení. Půjčky mají zpravidla vyšší úrokové sazby, velmi často je součástí smlouvy i povinnost sjednat pojištění proti případnému nesplácení. Pojistné se pak stává součástí splátek.
Peníze se klientům vyplácejí buď v hotovosti, nebo převodem na účet určený klientem.

Příklad: Jedna z našich finančních institucí poskytuje osobní půjčku, jejíž výše se v současné době pohybuje v rozmezí od 20 000 do 1 000 000 Kč, lze ji splácet jednorázově nebo postupně po dobu 6–72 měsíců. Půjčku může dostat občan ve věku 18–65 let, pokud má bankovní účet a k žádosti doloží potřebné doklady. Těmi kromě osobních dokladů bývá zejména potvrzení o příjmech od zaměstnavatele (popř daňové přiznání, žádá-li o úvěr např. živnostník).

3. **Kreditní karty** – touto kartou můžeme čerpat prostředky z úvěrového účtu – buď při placení v obchodech, nebo při výběru z bankomatu. Čerpat je můžeme prakticky kdykoliv, opakovaně nebo jednorázově.

U většiny karet platí bezúročné období. To se však vztahuje pouze na použití karty na bezhotovostní placení u obchodníků, nikoliv na hotovostní výběry z bankomatu. Po uplynutí bezúročného období nebo hotovostním výběru se začíná nesplacená část úvěru úročit. Vzhledem k nepříliš přehlednému stanovení toho, jak je bezúročné období počítáno, se snadno stane, že klient špatně odhadne konec bezúročného období a bývá překvapen, že banka po něm požaduje úrok.
Úrokové sazby jsou také poměrně vysoké, zpravidla se pohybují mezi 20–26 % p. a. Úroková sazba však bývá většinou udávána jako sazba měsíční (tzn. cca 2 % p. m.), což na první pohled působí velmi klamavě a vyvolává dojem výhodnosti úvěru.

Na základě měsíčního vyúčtování je majitel karty povinen uhradit minimální částku, která je uvedena ve smlouvě. Většinou je minimální splátka stanovena na 5 či 10 % z celkové dlužné sumy, tedy z úvěru včetně úroků a poplatků. Čím nižší tato měsíční splátka je, tím déle se úvěr splácí a tím více se prodraží. Většina bank umožňuje i vyšší splátku, než je stanovené minimum, či dokonce jednorázové splacení dlužné částky.

Příklad: Pan Lakomý, majitel kreditní karty, může čerpat úvěr do výše 10 000 Kč a mzdu dostává na svůj účet jedenáctého v měsíci.
Na začátku měsíce má na účtu 1 000 Kč a pátého kreditní kartou uhradí nový televizor za 8 000 Kč. Tím na běžném účtu zůstane 1 000 Kč a z úvěrového účtu čerpá 8 000 Kč.
Na běžné potřeby si může osmého ještě vybrat v bankomatu 2 000 Kč, čímž se úvěr zvýší na 10 000 Kč a bude dosaženo limitu.
Jedenáctého obdrží mzdu 15 000 Kč, tím se zvýší zůstatek běžného účtu na 16 000 Kč.
Dvanáctého odešle z účtu minimální povinnou splátku 1 000 Kč, čímž se sníží zůstatek běžného účtu a také zůstatek úvěru.
Čtrnáctého zaplatí v supermarketu nákup 1 400 Kč, což musí provést z běžného účtu, protože jinak by přesáhl limit úvěrového účtu. Použije tedy svou druhou (debetní) kartu, kterou má k běžnému účtu.

Den	Text	Částka Kč	Běžný účet	Úvěrový účet
1.	počáteční stav	x	1 000	0
5.	koupě televizoru	8 000	1 000	– 8 000
8.	výběr z bankomatu	2 000	1 000	– 10 000
11.	mzda	15 000	16 000	– 10 000
12.	splátka	1 000	15 000	– 9 000
14.	nákup supermarket	1 400	13 600	– 9 000

4. **Americká hypotéka** – tento úvěr je zajištěn zástavou nemovitosti. Na rozdíl od klasické hypotéky však nemá účelový charakter, získané prostředky lze využít na pořízení čehokoliv. Maximální výše úvěru zpravidla činí 70 % odhadní ceny nemovitosti, doba splatnosti úvěru se pohybuje v rozmezí od 3 do 20 let.
   K dalším výhodám americké hypotéky patří zejména úrokové sazby, které jsou sice vyšší než u hypoték na bydlení, ale nižší než u spotřebitelských úvěrů.

Nevýhodou je především to, že v případě platební neschopnosti hrozí riziko ztráty nemovitosti. K dalším nevýhodám patří i administrativně a finančně náročnější vyřizování úvěru.

5.2.3 Úvěry podnikatelům

Banky rovněž poskytují úvěry podnikatelům. Mohou být opět účelové a neúčelové.

Typickými **účelovými** úvěry jsou úvěry na nákup zásob, na investice apod.

Vhodným **neúčelovým** úvěrem je opět kontokorent nebo eskontní úvěr. Při eskontním úvěru banky odkupují od svých klientů směnky před datem jejich splatnosti, ale nejde v pravém smyslu slova o odkoupení. V případě, že dlužník odkoupenou směnku bance nezaplatí, bude banka požadovat zaplacení od majitele, který směnku předložil k eskontu.

5.2.4 Proces poskytnutí úvěru

Při poskytování úvěru banku zajímá základní otázka – z čeho žadatel úvěr splatí a jak spolehlivě.
Jednání o úvěru probíhá obvykle v těchto krocích:
- úvodní schůzka, kde obě strany zjišťují podmínky pro poskytnutí a výši možného úvěru a vymezují se požadované podklady,
- předložení žádosti o úvěr s požadovanými podklady,
- posouzení žádosti o úvěr,
- uzavření úvěrové smlouvy,
- poskytnutí úvěru – převedením peněz na účet, vyplacením hotově.

Před poskytnutím úvěru banky ověřují, zda jde o spolehlivého klienta. Údaje o tom, jak klienti spláceli své závazky, mohou banky (a další společnosti poskytující úvěry) získat z **úvěrových registrů**. Do nich přispívají informacemi všichni členové (banky, leasingové společnosti atd.). Tak vznikne rozsáhlý soubor údajů o tom, zda byl klientům již poskytnut úvěr či splácejí finanční leasing a zda měli či neměli obtíže se splácením.

Při poskytování úvěrů občanům jsou podmínky obvykle standardizovány – u jednotlivých druhů úvěru jsou předem stanoveny úrokové sazby, maximální lhůty splatnosti, účel úvěru, popř. způsob zajištění. Vlivem tvrdého konkurenčního boje banky nabízejí i výše uvedené rychlé osobní půjčky s jednoduchým zajištěním.

Příklad: Konkurence jde tak daleko, že banky zasílají nabídky úvěrů až domů. Někdy stačí jen zvednout telefon a půjčka je hotova.

Nejdůležitějšími podklady pro posouzení úvěru bývají:

- doložení finanční situace – potvrzením příjmů od zaměstnavatele. Kromě toho se uvádí, zda žadatel má již jiné úvěry či splácí leasing;
- posouzení, zda občan bude schopen úvěr splatit – zde hrají důležitou úlohu zmíněné úvěrové registry. Banky neposkytnou například úvěr klientovi, který již splácí jiné úvěry a splátka nového úvěru by už byla nad jeho možnosti. Logicky také zamítnou žádost o úvěr klientovi, který se vyznačuje špatnou platební morálkou (platí pozdě nebo dokonce vůbec). Naopak snížením úrokové sazby úvěru může banka „odměnit" klienta s výbornou platební morálkou.
  Obvykle se posuzuje, zda po srážkách splátek úvěru zůstane občanovi dostatečný příjem na financování životních potřeb. Obvykle se požaduje, aby zbylý příjem občana činil určitý násobek životního minima (např. 1,5násobek);
- zajištění úvěru – platí, že čím je úvěr rizikovější a čím je doba splatnosti delší, tím kvalitnější by mělo být zajištění úvěru. Obvykle se využívají ručitelé, zástava nemovitého majetku a pojištění úvěru proti neplacení (v důsledku nemoci či z jiných důvodů občan nemůže dále splácet úvěr). Typické je pojištění úvěru u rychlých půjček bez ručitelů.

Při poskytování úvěrů podnikům se k žádosti o úvěr přikládá další potřebná dokumentace, např. podnikatelský záměr, účetní výkazy, daňová přiznání, doklady o zajištění úvěru.

5.2.5 Finanční leasing

Finanční leasing je dlouhodobý pronájem, po jehož skončení si věc (majetek) odkupuje do vlastnictví nájemce. Na finanční leasing se specializují leasingové společnosti, které příslušný předmět koupí od výrobce nebo obchodníka a pak ho pronajmou zájemci.

Zákazníci zpravidla při zahájení leasingu zaplatí první, vyšší splátku a poté pravidelně (nejčastěji měsíčně) hradí leasingové splátky. Ve splátkách je zahrnuta nejen zbylá část ceny, ale také pojistné pronajímaného předmětu.
Po uplynutí doby pronájmu se předměty stávají majetkem nájemce, který je kupuje za sjednanou (zpravidla symbolickou) cenu.

Příklad: Obvykle se takto kupují auta. Dejme tomu, že si u prodejce vybereme novou Škodu Fabia za 320 000 Kč. Budeme-li ji financovat leasingem, domluvíme se, že složíme 30 % jako první splátku, což bude činit 96 000 Kč. Zároveň zřejmě uhradíme poplatek za uzavření smlouvy, např. 4 000 Kč.
Zbylou část ceny budeme 3 roky splácet po 8 050 Kč měsíčně. Z toho bude 7 000 Kč činit splátka ceny a 1 050 Kč povinné ručení a havarijní pojištění.
Po třech letech zaplatíme symbolickou zůstatkovou hodnotu (např. 1 190 Kč) a auto přejde do našeho vlastnictví.
Sečteme-li, kolik zaplatíme celkem, pak je to 96 000 + 4 000 + 36 × 7000 + + 1 190 = 353 190 Kč. Navíc tedy zaplatíme 353 190 – 320 000 = 33 190 Kč.

Dodejme, že pokud by šlo o finanční leasing pro podnikatele, bude doba leasingu spíše delší (u auta 5 let). Kratší doba leasingu je pro podnikatele daňově nevýhodná.

Ukázka nabídky finančního leasingu – leasing pro občany

HYUNDAI LEASING

Dodavatel: Dealeři spolupracující s ČSOB Leasing, a. s.

Předmět smlouvy:	**HYUNDAI**	Typ:			
Pořizovací cena bez DPH:	**268 908** Kč	Smluvní poplatek bez DPH:	**2,00 %**	**6 400** Kč + DPH	**1 216** Kč
DPH 19 %	**51 092** Kč	Kalkulační zůstatková hodnota:		1 000 Kč	
Pořizovací cena včetně DPH:	**320 000** Kč	Kupní cena bez DPH:		1 000 Kč + DPH	**190** Kč
Popis akce:	**HYUNDAI - osobní vozy, TOP LEASING - snížený leasingový úrok. Platnost do 30. 6. 200.**				

osobní vozidla

Splátky: **měsíční** **začátkem** **fixní** počet: **36** délka smlouvy: **36 měsíců**

JSP z PC bez DPH	15,0 %	20,0 %	25,0 %	**30,0 %**	35,0 %	40,0 %	45,%	50,0 %
Jednorázová splátka předem	40 336	53 782	67 227	**80 672**	94 118	107 563	121 008	134 454
DPH k JSP	7 664	10 218	12 773	**15 328**	17 882	20 437	22 992	25 546
Nájemné bez DPH (36x)	7 210	6 793	6 376	**5 956**	5 542	5 125	4 708	4 287
Nájemné v % PC bez DPH	2,681 %	2,526 %	2,371 %	**2,216 %**	2,061 %	1,906 %	1,751 %	1,594 %
DPH 19 % k pořiz. ceně	1 201	1 130	1 059	**988**	917	846	775	704
DPH 19 % k finanč. službě	169	161	152	**144**	136	128	119	110
Splátka bez pojistného	8 580	8 084	7 587	**7 092**	6 595	6 099	5 603	5 102
Splátka k úhradě	9 684	9 187	8 691	**8 195**	7 698	7 202	6 706	6 205
Koeficient	1,088	1,084	1,079	**1,075**	1,070	1,070	1,061	1,056

Pojištění k nájemnému: Pojištěno na cenu **320 000** Kč
HYUNDAI

Pojišťovna	Spoluúčast	Min. spol.	Sazba p. a.	Konst. část	Pojistné	DPH	Poj. vč. DPH
ČSOB Pojišťovna	1 %	1 000	3,0000 %	0	800	0	800
ČSOB Pojišťovna	**5 %**	**5 000**	**3,1250 %**	**0**	**833**	**0**	**833**
ČSOB Pojišťovna	10 %	10 000	2,5000 %	0	667	0	667
-	0 %	0	0,0000 %	0	0	0	0

Povinně smluvní pojištění (roční sazby) osobní vozidla sleva/bonus OPV: 0

Pojišťovna	Skupina	limity	Roční pojistné	DPH	Celkem	Ve splátce
ČSOB Pojišťovna	**OA2**	**62/62**	**3240**	**0**	**3240**	**270**

Další informace získáte na pobočce ČSOB Leasing, a. s., nebo u dealera. Tato nabídka je nezávazná. Koeficient v tabulce kalkulace splátek je stanoven podle vzorce:

$$\frac{[\text{JSP(jednorázová splátka předem)} + (\text{nájemné} + \text{DPH k PL}) * \text{počet splátek} + \text{pojistné zaplacené během doby leasingu}]}{[\text{prodejní cena včetně DPH} + \text{pojistné zaplacené během doby leasingu beze slev dohodnutých leasingovou společností}]}$$

Porovnání finančního leasingu a úvěru

a) **Vlastnictví předmětu** – při pořízení předmětu na úvěr je nakupovaný předmět ve vlastnictví kupujícího, zatímco v případě leasingu je ve vlastnictví leasingové společnosti.
V případě leasingu také jakékoliv úpravy a změny, např. technické vylepšení, lze dělat pouze se souhlasem leasingové společnosti.
V případě, že bychom chtěli předmět leasingu prodat před jeho splacením, nebude to možné, protože předmět není naším vlastnictvím. Obvyklým řešením je nalézt někoho, kdo převezme leasingovou smlouvu a bude dále splácet.

V případě hrubého porušení smlouvy nebo problémů leasingové společnosti může být předmět leasingu odebrán, např. pokud bychom nemohli předmět dále splácet.

Problémem může být i krádež dané věci. V případě finančního leasingu je pojistná náhrada vyplacena leasingové společnosti, neboť ta je vlastníkem předmětu. Společnost nám pak zašle příslušnou část pojistné náhrady a započítá již uhrazené splátky.
Může se stát, že takto dostaneme méně prostředků, než kdybychom věc pořídili na úvěr.

b) **Dostupnost obou produktů** – zpravidla bývá dostupnější leasing. Nejedná-li se o některou z forem „rychlé půjčky“, banky si žadatele o úvěr prověřují zpravidla mnohem důkladněji než leasingové společnosti.

Pokud bychom porovnávali, v kterém případě zaplatíme nakonec více, bylo by třeba porovnat:
- celkovou výši splátek v případě leasingu a v případě úvěru,
- jak celkové náklady ovlivní pojištění. V případě leasingu je pojistné součástí splátek a často bývá nižší, než kdybychom sjednávali pojištění sami. Na druhé straně, chceme-li riskovat, nemusíme v případě úvěru pojištění uzavírat, pokud sami nechceme.

Pro podnikatele může být další odlišností také např. různý daňový dopad obou produktů, což ale už přesahuje poslání naší příručky. Z daňových důvodů by pak leasing na osobní auto měl trvat nejméně 5 let.

5.2.6 Splátkový prodej

Vedle leasingu se v současné době poměrně velmi často využívá i tzv. splátkový prodej.
Prodejce nabídne, abychom si určitou věc koupili na splátky, často najdeme přímo na cenovce u zboží nabídku, kolik bychom měsíčně spláceli.
Jde vlastně o úvěr, který nám prodávající zprostředkuje – buď u společností, které takový prodej financují, nebo u banky.

5.3 Pojištění

Pro lepší orientaci si pojištění rozdělíme podle dvou hledisek:
- prvním hlediskem je rozdělení na **škodová** a **obnosová** pojištění,
- druhým hlediskem je, co pojišťujeme – **osoby** nebo **majetek**.

Škodová pojištění nahrazují určitou výši škody, která vznikla v důsledku pojistné události. Pojišťovna vyčíslí, kolik škoda činila, a proplatí nám tuto částku.

Obnosová pojištění jsou taková pojištění, kde vyplácená pojistná náhrada nezávisí na výši škody, která vznikla. Tuto škodu by v některých případech bylo obtížné, ba nemožné vyčíslit – například u životního pojištění. Proto výše pojistného plnění není dána velikostí této „škody“, ale výší pojistné částky, kterou si pojištěný s pojistníkem sjednal (zjednodušeně částka, na kterou si pojištěný cení svého zdraví).

	Škodová pojištění	**Obnosová pojištění**
Pojištění osob	– úrazové pojištění – pojištění pro případ nemoci	– úrazové pojištění – pojištění pro případ nemoci – pojištění pro případ smrti – pojištění pro případ dožití
Pojištění věci a jiného majetku	– pojištění věci a majetku – pojištění finančních ztrát – poj. odpovědnosti za škodu – pojištění právní ochrany – pojištění úvěru a záruky	– pojištění jiného majetku než věci nebo souboru věcí

Poznamenejme, že pojištění se často dělí také na životní a neživotní. Životní pojištění jsou pojištění osob, která zahrnují pojištění pro případ smrti, dožití se určitého věku nebo obě dohromady. Pojištění bývá někdy rozšiřováno o další druhy krytí rizik (nemoc, úraz, invalidita).

Neživotními pojištěními pak označujeme veškeré ostatní druhy pojištění. Jde tedy o pojištění věcí a jiného majetku, pojištění odpovědnosti za škody a také pojištění podnikatelů.

Nejčastěji využívané druhy pojištění

Životní pojištění

Životní pojištění může buď pouze krýt riziko, nebo zároveň sloužit i jako jedna z forem spoření. Podle toho rozlišujeme:

a) **Rizikové životní pojištění** – zaplacené pojistné slouží pouze na krytí pojistné ochrany (tj. rizika smrti) a poplatky spojené s uzavřením smlouvy.
   Některé typy rizikového pojištění však již obsahují i spořicí složku s garantovanou úrokovou mírou.

b) **Investiční životní pojištění** – představuje kombinaci rizikového životního pojištění a spoření (investování). Tak kryje riziko úmrtí a zároveň umožňuje investovat část zaplaceného pojistného prostřednictvím podílových fondů. Pojištěný má při sjednávání pojištění na výběr z několika druhů fondů s různou mírou rizika. Je pouze na něm, který z fondů si vybere.
Zaplacené pojistné se připisuje na individuální účet klienta. Z něj se strhne částka, která kryje náklady pojistné ochrany a poplatky. Zbylá část se investuje do podílových fondů. V případě, že nastane pojistná událost, pak se vyplácí:
   – v případě smrti buď aktuální hodnota investovaných prostředků, nebo předem garantovaná výše pojistného plnění (podle pojistné smlouvy),
   – v případě dožití stanoveného věku aktuální hodnota investovaných prostředků.

c) **Kapitálové životní pojištění –** opět je kombinací pojištění a investování. V tomto případě pojišťovna garantuje minimální vyplacenou částku a klient neovlivňuje, jak budou prostředky investovány.
Nastane-li pojistná událost, vyplácí se:
   – v případě smrti sjednaná pojistná částka,
   – v případě dožití sjednaná pojistná částka včetně podílů na výnosech z investování.

Samostatně nebo jako připojištění k životnímu pojištění se sjednává **úrazové pojištění**. Kryje riziko, že se pojištěný zraní a dojde k přechodnému či trvalému poškození zdraví či smrti pojištěného. Vyplacené pojistné plnění může pomoci zmírnit následky úrazu (např. výpadek v příjmu pojištěného).

Základním problémem tohoto pojištění je výrazně omezená možnost vybírat naspořenou částku. Některé pojišťovny umožňují tuto částku vybírat pouze 2× ročně apod. Konkrétní podmínky je však třeba zjistit v konkrétní pojistné smlouvě.

Pojištění majetku

Mezi obvyklá pojištění patří:
- pojištění domácnosti – hradí škody na věcech, které jsou součástí budovy, jako je nábytek, elektronika, cennosti,
- nemovitosti – hradí případné škody na samotné nemovitosti, jako je byt, dům, chalupa, garáž, nikoli však škody na věcech, které jsou do budovy vneseny – např. nábytek.

Základní varianty tohoto pojištění obvykle kryjí rizika škod, které jsou způsobeny požárem, zatékající vodou, úderem blesku, krádeží vloupáním a vichřicí. V případě škody je výše vyplaceného pojistné plnění odvozena od hodnoty pojištěného majetku.

Majetkové pojištění pro podnikatele může krýt rizika související s vlastněním nemovitosti (např. zatékající voda, vandalismus) nebo např. s provozováním podnikatelské činnosti (např. vznik finanční škody v důsledku výpadku výroby při živelné události nebo krádeži). Podnikatel se může pojistit i např. proti neschopnosti splácet úvěr bance.

Pojištění odpovědnosti

Pojišťují se možné škody, které způsobí svým jednáním sám pojištěný někomu jinému (třetí osoba), např. na majetku nebo zdraví. V praxi se můžeme setkat s pojištěním za škody z běžného občanského života (např. škody vzniklé při sportu), pojištěním odpovědnosti za škody způsobené výkonem povolání (týká se škod, které neúmyslně způsobí zaměstnanec svému zaměstnavateli).

Příklad: Budete-li pozváni k přátelům na silvestrovskou oslavu, může se stát, že se vám podaří rozbít starožitný křišťálový lustr po babičce. Z vašich přátel se rázem stanou poškození, kteří po vás budou vymáhat nemalý obnos za zničenou historickou památku – pokud nebudete pojištěni.

Jsme-li majitelem či spolumajitelem motorového vozidla, pak sem řadíme rovněž ze zákona povinně sjednávané pojištění odpovědnosti z provozu motorového vozidla (tzv. povinné ručení). To se vztahuje na škody způsobené provozem vozidla a chrání tak poškozené při dopravních nehodách.
Z tohoto pojištění však pojišťovna nehradí škodu, kterou si pojištěný způsobil na svém voze sám, ta může být kryta tzv. havarijním pojištěním. A dále z tohoto pojištění nehradí škodu na zdraví řidiče, který nehodu způsobil.

Příklad: Řekněme, že vám řidič jedoucí po vedlejší silnici nedá přednost a způsobí srážku, při které utrpí zranění, jež si vyžádá léčení v nemocnici a následně způsobí jeho částečnou invaliditu.
Vám z jeho pojištění odpovědnosti tuto škodu uhradí. Viníkovi však škodu neuhradí a nedostane ani náhradu za ztížené pracovní uplatnění (v důsledku invalidity). Pro tento účel by býval musel mít uzavřené havarijní pojištění.

6 Finanční plánování

Cílem této části je shrnout předchozí poznatky a ukázat, jak je možné jich využít v osobním životě či rodinném rozpočtu.
Budeme se věnovat tomu, jak si stanovit své vlastní finanční cíle. Jak nakládat se svými penězi. Jak řešit deficit osobních financí. Jak se zajistit před riziky. A nakonec, jaká je možnost ochrany spotřebitele, jednak obecně, jednak na finančním trhu.

6.1 Finanční plán

6.1.1 Vytvoření finančního plánu

Potřebuje domácnost finanční plán? Každý z nás má nějaké cíle – chce cestovat, pořídit si auto, studovat... A protože toto vše vyžaduje i finanční zdroje, čas od času je třeba spočítat, zda tyto cíle jsou i dosažitelné. Ukážeme si tedy základní přístup k finančnímu plánování, a to nejlépe na postupných krocích:

1. Nejprve bychom měli přesně vědět, jaký je **stav financí naší domácnosti**:
   a) zjistíme rozdíl příjmů a výdajů,
   b) zjistíme, zda náš majetek převyšuje závazky, zda nejsme zadluženi.
2. **Stanovíme naše cíle**. V mládí bývají hlavními cíli sport, zábava, auto. Rodina se bude zajímat o bydlení, vzdělání dětí, pojištění. V penzijním věku bude hlavním zdraví, rekreace.Tyto cíle také vyplynou z toho, zda máme dostatečné příjmy či zda nemáme příliš vysoké závazky.
3. **Cíle vyhodnotíme:**
   a) seřadíme je podle důležitosti,
   b) zhodnotíme, zda a kdy jsou dosažitelné.
4. Stanovíme **potřebné finanční prostředky** a způsoby, jak **je získat**.

Příklad: Sestavení finančního plánu si ukážeme na příkladu Jany, které je 29 let a pracuje jako bankovní poradkyně. Kromě toho vede dvěma zákazníkům daňovou evidenci.

1. Zjištění stavu financí

a) Předpokládejme tyto příjmy a výdaje:

Osobní příjmy		Osobní výdaje	
Pravidelné		**Pevné**	
čistá mzda	26 000	nájemné	8 000
		splátka leasingu	5 000
podnikání	8 000	penzijní připojištění	1 000
mezisoučet	**34 000**	**mezisoučet**	**14 000**
Proměnlivé		**Kontrolovatelné**	
úroky, dividendy	0	provoz domácnosti	2 000
		provoz auta	2 000
		jídlo	8 000
		oblečení	2 500
		zábava	2 000
mezisoučet	**0**	**mezisoučet**	**16 500**
Celkem	**34 000**	**Celkem**	**30 500**

Rozdíl příjmů a výdajů 34 000 – 30 500 = 3 500 Kč.

b) Zjistíme, zda majetek převyšuje závazky.

Jana bydlí v pronajatém bytě, část prostředků nechává na každodenní potřebu na bankovním účtu, je penzijně připojištěna a část prostředků jednorázově vložila do podílových listů. Auto má pořízeno formou finančního leasingu a jako rezervu používá kreditní kartu, kde je momentálně celý zůstatek splacen.

Osobní majetek		Osobní závazky	
1. Běžný účet	60 000	1a. Kreditní karta	0
2a. Podílové listy	150 000	1b. Osobní půjčky	0
2b. Penzijní připojištění	100 000	2. Finanční leasing	150 000
3. Tržní hodnota bytu	0	3. Hypotéka	0
4. Osobní majetek (auto, vybavení, elektronika)	300 000		
Celkem	**610 000**	**Celkem**	**150 000**
		Rozdíl	**460 000**

Jana jako správná pracovnice banky by po prodeji veškerého majetku nezůstala zadlužena.

Vidíme, že na běžném účtu je 60 000 Kč a v podílových listech 150 000 Kč. Rezerva by měla být nejméně 91 500 Kč, tudíž je více než dostatečná.

2. Stanovení cílů

Jana přemýšlí nad budoucími 5–10 lety. Protože jí měsíčně zbývá 3 500 Kč, nabízí se možnost je ukládat, a tím zhodnotit – např. je lze vložit na stavební

spoření a zvýšit ukládání do podílových listů. Dalším jejím cílem je za 2 roky dokončit vysokou školu (magisterské studium), roční školné činí 60 000 Kč. Auto má relativně nové, takže je nebude potřebovat obnovit, ale zbývá ještě uhradit 30 splátek. A konečně uvažuje, zda by nebylo užitečnější získat vlastní byt a splácet hypotéku než měsíčně platit nájemné 8 000 Kč (byt by představoval výdaj 2 000 000 Kč).

3. Vyhodnocení cílů

a) Jana cíle seřadila podle důležitosti takto:
   - doplatit auto,
   - dostudovat vysokou školu (uhradit školné),
   - pořídit vlastní byt,
   - vhodně investovat 3 500 Kč měsíčně (průběžně tak, aby podporovaly dosažení předchozích cílů).

b) Zhodnotíme-li první dva cíle, jistě je můžeme považovat za reálné a uskutečnitelné. Splacení auta by mohlo být na předním místě, protože splácení leasingu rozpočet zatěžuje. A protože auto používá soukromě, jedná se o osobní pasivum. Bylo by vhodné se ještě zamyslet nad tím, zda by auto nemohlo být využíváno i k podnikání.
   Rovněž investice do vzdělání je určitě vhodná, protože může rozšířit možnosti jejího uplatnění a v budoucnu přinést další příjmy.
   Pořízení bytu je rovněž aktuální, avšak správně na třetím místě, protože si lze spočítat, že splátky hypotéky by nebylo možno krýt ze současných příjmů. Po splacení auta ale to již reálné bude.
   A konečně spoření (investování) na posledním místě lze hodnotit také kladně, protože Jana má potřebné rezervy již vytvořeny, a tak přebytek příjmů bude vhodnější investovat do vzdělání, případně do předčasného splacení leasingu.

4. Potřebné finanční prostředky

a) auto – splátky budou trvat 30 měsíců. Není na ně třeba získat další prostředky, neboť jsou již nyní obsaženy v pravidelných výdajích;
b) školné na vysoké škole – pro úhradu školného lze prodat část podílových listů v hodnotě 60 000 Kč. Tyto listy by pak byly částečně dokupovány zpět v měsíční výši 3 500 Kč (což je částka, která Janě pravidelně zbývá);
c) byt – pořízení bytu je reálné po dokončení vysoké školy a doplacení finančního leasingu. Tím výdaje poklesnou měsíčně o 5 000 Kč. Pak by bylo možno hradit měsíční splátku hypotéky ve výši 8 500 Kč. Protože tato splátka ale bude určitě vyšší (na internetu si lze orientačně spočítat, že půjde o 18 000 Kč), bude potřeba získat další příjmy. Jedním ze zdrojů je předpokládané zvýšení mzdy vzhledem k vyšší kvalifikaci (dokončená vysoká škola);
d) spoření 3 500 Kč měsíčně – bylo vyřešeno v bodu b).

6.1.2 Doporučení pro vlastní finanční hospodaření

V mládí a středním věku většinou nebývají dostatečné finanční zdroje na pořizování osobních aktiv. Je tedy třeba vytvořit finanční základnu, je vhodné soustředit se především na stabilní příjmy v podobě mzdy a podnikání. Současně s tím si zajistit více druhů příjmů – mzda od různých zaměstnavatelů, podnikání, případně pronájem...

Pokud si půjčujeme, je dobré vzít v úvahu, že když si půjčíme na osobní aktiva, mohou nám částečně či plně uhradit tyto splátky. Na druhé straně půjde o majetek, který nám přinese užitek až v budoucnu. Pokud se nevyhneme půjčkám na spotřební předměty a jiná osobní pasiva – splácejme nejprve ty nejdražší dluhy a maximálně omezme drahý úvěr na kreditní kartě.

Ihned, jakmile je to možné, **pořizujme osobní aktiva.** Je to investice do budoucna, která se nám však vrátí. Naším perspektivním cílem může být, aby příjmy z osobních aktiv postupně zabezpečily naše potřeby a případně převýšily i mzdu. V ideálním případě umožní „odchod do důchodu“ – třeba i dříve než naplníme potřebný věk.

6.2 Zajištění rizik

Můžeme mít sebelépe naplánováno, jak naložíme se svými penězi, nicméně je užitečné nezapomenout, že ne vše se bude vyvíjet tak, jak jsme si naplánovali. Může nám hrozit:

- **ztráta příjmů** – v důsledku nezaměstnanosti, nemoci, v podnikání v důsledku poklesu poptávky či krachu podniku,
- **ztráta majetku** – v důsledku živelních událostí (vichřice, požár, povodeň), krádeže apod. Ať už tento majetek bude osobní aktivum či osobní pasivum, jeho ztráta podstatně ovlivní naše příjmy a výdaje.

Proto je účelné se zajistit (například pojištěním) ve třech následujících oblastech.

1. Náhrada příjmů

Nemoc, úraz, invalidita mohou způsobit i nadlouho výpadek příjmů. Je třeba zajistit náhradní příjem, což je možné například těmito pojistnými produkty:

- pojištění nemoci,
- pojištění úrazu,
- pojištění životní.

2. Obnova majetku

Jestliže dojde ke ztrátě majetku, ať už je jím osobní aktivum nebo osobní pasivum, můžeme se chránit pojištěním:

- havarijním,
- nemovitostí,
- domácností.

3. Ochrana proti vzniku výdajů

Některé události mohou přinést i trvalé výdaje, např. náhrady škod, které jsme způsobili jinému. Proti tomu chrání pojištění odpovědnosti, zejména:

- způsobené provozem vozidla,
- v občanském životě,
- zaměstnavateli.

Samopojištění

Ochranu proti rizikům ztráty příjmů nebo ztráty majetku není nutno zabezpečit pojištěním. Můžeme si sami vytvořit majetkové a finanční rezervy – což můžeme nazvat samopojištěním.
Využijí ho ti, kteří předpokládají, že zaplacené pojistné se jim nevrátí v náhradách za škody. Samopojištění také může chránit proti rizikům, která nelze pojistit – např. ztráta zaměstnání, záplavy v zátopové oblasti nebo proti neočekávané události (teroristé). A konečně je vhodné pro ty, kteří za ušetřené pojistné raději pořídí vhodná osobní aktiva. Ta pak zároveň mohou sloužit jako rezerva, tedy jako samopojištění.

6.3 Investování aneb jak zvýšit naše příjmy v budoucnu

Jsme-li zajištěni proti rizikům, proti ztrátě příjmů, můžeme se věnovat otázkám zvyšování příjmů.

6.3.1 Co vzít v úvahu

Jestliže investujeme, bereme v úvahu vždy tři hlediska:

- výnos,
- riziko,
- likviditu.

Výnosem rozumíme samozřejmě částku, kterou nám uložená nebo investovaná částka přinese. K porovnání nám většinou slouží úroková sazba.

Riziko – investujeme-li prostředky, vždy existuje nebezpečí, že výnosu nedosáhneme. Ba hrozí, že o investované prostředky přijdeme. Čím vyšší je nejistota, zda daných výnosů dosáhneme, tím vyšší je tedy riziko.

Příklad: Dobře je to vidět na porovnání bankovního vkladu a koupě akcií. Bankovní vklad je relativně velmi bezpečný, protože ke krachu bank nedochází příliš často a zejména vklady jsou pojištěny.
Naproti tomu koupě akcií je vždy riziková, protože kurzy akcií silně kolísají a na poklesu hodnoty akcií tak můžeme hodně prodělat.

Likviditou pak rozumíme rychlost, s kterou můžeme prostředky použít k placení. Velmi likvidní jsou hotové peníze, máme je ihned k dispozici. Naopak nelikvidní jsou prostředky

vložené do koupě nemovitosti, protože pokud bychom potřebovali uhradit své závazky, potrvá poměrně dlouho, než nemovitost prodáme a získáme tak pohotové finance.
Obdobně málo likvidní jsou prostředky uložené např. do stavebního spoření, protože pokud bychom nechtěli přijít o státní příspěvek, neměli bychom je vybrat dříve než 6 let od založení spoření.

Co je třeba rozhodnout

Při rozhodování o investici musíme udělat rozhodnutí o **délce období**, ve kterém chceme investovat. Každá investice má svoji optimální délku, každá přináší odlišná rizika a každá nese jiný výnos. Právě časový horizont, na který se „vzdáme" svých peněz, je pro rozhodnutí kam s penězi nejdůležitější. Asi by nebylo moudré, abychom si na nákup stavební parcely v horizontu půl roku vydělali přes investice na kapitálovém trhu. Stejně tak se nevyplatí spořit na důchod na termínovaném vkladu.

A ať už se rozhodneme jakkoliv, vždy je nutné **diverzifikovat**, investovat do více možností. Tím snížíme riziko špatného výběru investice. Pokud bychom investovali všechny své finanční prostředky do jediné akce (do akcií jedné společnosti, do jednoho podnikatelského záměru), mohl by mít neúspěch drastické důsledky. Měli bychom proto investovat do různých akcí (např. do cenných papírů různých společností), pokud možno vzájemně nesouvisejících, a tím snížit riziko. Je to stejné, jako když vsadíme na tři různé koně.

Příklad: Výherce v televizní soutěži si koupí dům za 6 000 000 Kč, uloží 600 000 Kč na běžný účet, za 200 000 Kč koupí podílové listy Křišťálového fondu, za 800 000 Kč koupí stavební parcelu a 500 000 Kč vloží jako společník do hotelu svého přítele.
Pokud by později hotel jeho přítele zkrachoval, přijde „jen" o 500 000 Kč, ale nikoliv o všechen svůj majetek.

6.3.2 Investování s nižším rizikem

Investováním rozumíme jakékoliv vynaložení prostředků tak, aby přinesly výnos. Proto všechny následující způsoby můžeme označit jako investování.
Nicméně některé prameny odlišují spoření – pravidelné ukládání peněz s minimálním rizikem a investování – vynakládání peněz s cílem dosáhnout relativně vyššího zisku, přičemž podstupujeme riziko. Pokud bychom se tohoto členění drželi, pak budeme mluvit o čtyřech možnostech spoření. Všechny možnosti spoření uspořádáme podle hlediska výnosu, rizika a likvidity.

1. Bankovní vklady

Výnos – málokdy vyšší než inflace. Proto jsou vklady vhodné pro krátkodobé uložení peněz – do jednoho roku. Využijeme ho pro spoření na spotřební předměty, na dovolenou a jiné obdobné účely.
Riziko – minimální, vklady jsou pojištěny na 90 % jejich hodnoty (max. do 25 000 EUR).
Likvidita – vysoká, vklady lze vybrat prakticky kdykoliv (s určitým omezením u termínovaných).

2. Stavební spoření

Výnos – úroková sazba je regulována zákonem, takže výhodnost stavebního spoření závisí na aktuálních úrokových sazbách bank. Nicméně pokud splníme nárok na státní příspěvek, je výnos několikanásobně vyšší než u běžného spoření.
Od celkového výnosu bychom ale měli odečíst počáteční poplatek za uzavření smlouvy a poplatky za vedení účtu.
Riziko – minimální, vklady jsou pojištěny na 90 % jejich hodnoty (max. do 25 000 EUR).
Likvidita – velmi nízká, předčasné ukončení (dříve než uplyne 6 let spoření) znamená, že nedostaneme státní podporu, tudíž ani úroky z ní. Stavební spořitelna může vyhlásit i sankce za předčasné ukončení. Samotné vyplacení vkladu také trvá 2–3 měsíce.

Stavební spoření je kvůli výnosům a nízkému riziku velmi vhodné pro financování cílů nad 6 let.

3. Penzijní připojištění

Výnosy – nejsou pevné, mění se v čase a jsou různé podle úspěšnosti konkrétního fondu. Podobně jako u stavebního spoření, splníme-li nárok na státní příspěvek, je výnos několikanásobně vyšší než u běžného spoření. Navíc nám může přispívat i zaměstnavatel. Kromě toho můžeme získat také daňovou úlevu.
Riziko – velmi malé, je zaručeno, že dostaneme nejméně vložené příspěvky včetně příspěvku zaměstnavatele. Pokud se fondu nedaří, nesmí ztrátu přenést na účastníka a musí ji hradit ze svých rezerv.
Likvidita – velmi nízká a velmi omezená, vyplacení se předpokládá nejméně po 5 letech ukládání (starobní penze) a nejdříve v 60 letech věku. Při předčasném ukončení se vyplácí odbytné, kdy přijdeme o státní příspěvky a jejich zhodnocení.

4. Soukromé životní pojištění

Životní pojištění může přinášet dva efekty – jednak nás zabezpečuje pro případ úrazu a smrti a jednak umožňuje současně spořit.

Výnos – odlišuje se podle toho, zda jde o:
- <u>kapitálové životní pojištění</u> – přináší stabilní, předem známé zhodnocení části ze zaplaceného pojistného (tzv. technickou úrokovou míru) + podíl na výnosu pojišťovny (kde ale nemohu ovlivnit, kam bude pojistné investováno);
- <u>investiční životní pojištění</u> – lze ovlivnit, kam částka, kterou spořím, bude investována. Lze volit fondy s vyšším rizikem a vyšším výnosem nebo naopak. Neinvestuje se ale celá částka, kterou platíme jako pojistné. Část totiž představuje vlastní úhradu pojistného a druhá část potom prostředky, které jsou investovány.
  Výhodnost zvyšuje možnost snížit základ daně z příjmů o zaplacené pojistné.

Riziko – výše rizika závisí na zvolené pojišťovně.
Likvidita – nízká, protože smlouva se uzavírá na delší dobu a prostředky z pojištění se vyplácejí jen v dohodnutých termínech.

6.3.3 Investování s vyšším rizikem

Následující způsoby investování můžeme využívat pravidelně i jednorázově.

1. Podílové fondy

Už víme, že své prostředky použijeme na koupi podílových listů a takto získané prostředky za nás investují odborníci. Výnos a riziko je závislé na druhu fondu. Pokud volíme fondy s vyšším rizikem, je třeba investovat na delší čas, aby se případné ztráty v čase vyrovnaly s výnosy. Nejlépe to uvidíme v tabulce:

Porovnání podílových fondů

Fondy	Výnos	Riziko	Doba
Peněžního trhu	nízký	nízké	do 1 roku
Dluhopisové	střední	střední	do 5 let
Akciové a smíšené	střední až vysoký	střední až vysoké	nad 5 let
Zajištěné	minimálně vrátí vklad	minimální	5 let

Chceme-li tedy docílit vyššího výnosu, měli bychom volit akciové fondy. Naopak riziko, že vložené prostředky se zhodnotí, je nejnižší u fondů peněžního trhu.

Likvidita – je ovlivněna možností prodat podílové listy zpět fondu. Likvidita je poměrně vysoká, protože zákon nařizuje odkoupit podílové listy do 15 dnů, většina fondů to zvládne do 3 dnů.

2. Investice do dluhopisů

Výnos – mohou přinést vyšší výnos než u peněžních podílových fondů a máme zaručeny pravidelné úroky. Vyšší výnos většinou bývá u těch dluhopisů, které mají delší dobu splatnosti a které vydávají emitenti s nižší důvěryhodností.
Riziko – pramení hlavně z pohybu úrokových sazeb a poklesu cen dluhopisů. Nicméně dluhopisy jsou relativně bezpečné, protože v době splatnosti je emitent povinen je odkoupit za nominální hodnotu. Dalším rizikem je bankrot emitenta.
Likvidita – dluhopisy lze kdykoliv prodat na kapitálovém trhu, tudíž závisí hlavně na poptávce po daném dluhopisu.

3. Investice do akcií

Výnos – může být i velmi vysoký. Některé akcie přinášejí i dividendy. Naopak některé společnosti, zvláště ty mladé, rychle se rozvíjející, převážně z technologického a biotechnologického sektoru, veškerý zisk reinvestují – vrátí ho do společnosti.
Riziko – může být i velmi vysoké. Protože velmi těžko odhadneme, které akcie porostou, obvyklé je nakoupit akcie vybraných firem a nějakou dobu je držet (a podstoupit i dočasné poklesy kurzů). Jinak řečeno, investování do akcií vyžaduje delší časový horizont (pětiletý a více), který může vykompenzovat poklesy kurzů v některých obdobích.
Likvidita – akcie lze kdykoliv prodat na kapitálovém trhu, tudíž závisí hlavně na poptávce po akcii.

4. Investice do majetku

Sázíme na růst hodnoty dané věci. Obvykle se investuje do:
- nemovitosti (lze kombinovat s pronájmem),
- uměleckých děl, starožitností,
- drahých kovů, diamantů,
- cizí měny – spoléháme na to, že poroste kurz. Obvyklé v době nedůvěry v domácí měnu (válečné konflikty, politické hrozby, hyperinflace).

Výnos – může být i velmi vysoký.
Riziko – poměrně vysoké, protože všechny tyto způsoby (někdy s výjimkou nemovitosti) obvykle vyžadují speciální znalosti.
Likvidita – nízká, příslušnou věc je třeba prodat, což je silně ovlivněno poptávkou po ní.

5. Investice do podnikání

Do určité míry sem patří i pronájem bytu, domu či jiné nemovitosti.
Pokud nepodnikáme sami, lze vložit část prostředků do podnikatelského záměru někoho jiného a stát se jeho společníkem, i když se přímo nepodílíme na podnikání.
Výnos – může být vysoký.
Riziko – vysoké, lze ztratit veškeré vložené prostředky.
Likvidita – velmi nízká, prostředky bývají vázány v předmětu podnikání.

6.3.4 Kombinujte produkty

Investováním do různých akcí (např. do cenných papírů různých společností), pokud možno vzájemně nesouvisejících, snížíme riziko. Je to stejné, jako když vsadíme na tři různé koně. Rozložením majetku, investováním do různých oblastí vznikne portfolio, čímž rozumíme soubor několika různých investic. Portfolio také umožňuje spojovat různé výhody odlišných investic. Například nemovitosti a zlato z dlouhodobého hlediska spolehlivě uchovají hodnotu; akcie skýtají možnost vysokých zisků; vklady v bankách dávají možnost snadného přístupu k hotovým penězům.

Příklad: Výherce v televizní soutěži si koupí dům za 6 000 000 Kč, uloží 600 000 Kč na běžný účet, za 200 000 Kč koupí podílové listy Křišťálového fondu, za 800 000 Kč koupí stavební parcelu a 500 000 Kč vloží jako společník do hotelu svého přítele.

Je tedy užitečné:
- část peněz vložit do produktů s nízkým rizikem a možností rychlého výběru – na běžné výdaje a pohotovostní rezervu. Je ale třeba počítat s tím, že tyto produkty díky svému nízkému výnosu nemusí vždy pokrýt ztráty způsobené inflací;
- zbytek dát do produktů s vyšším rizikem, a tudíž nadějí na vyšší výnos.

Rozložením investice nalezneme vhodný kompromis výnosu, rizika a likvidity. Tak se zajistíme i proti tomu, že v jednom okamžiku přijdeme o všechny úspory.

6.4 Jak řešit deficit domácího rozpočtu

6.4.1 Dvě cesty řešení deficitu

Pokud má domácnost finanční **rezervu**, pak tento deficit pokryje snadno. Pokud ne, záleží na výši deficitu a na tom, zda je opakovaný či nikoliv.

Okamžitým řešením deficitu je vzít si úvěr, pokud je to možné.

V případě opakovaného deficitu se nabízí dvě základní cesty k řešení deficitu domácího rozpočtu:
- **zvýšení příjmů**,
- **snížení výdajů**.

Největšího účinku bude dosaženo, pokud se podaří změnit složení položek na straně příjmů a výdajů současně. Z praxe je známo, že pouze větší příjmy nevyřeší problém deficitního rozpočtu, pokud zároveň nezměníme způsob hospodaření s nimi.

Příklad: Čím vyšší příjmy máme, tím zároveň rostou i naše potřeby. Chceme kvalitnější potraviny, více oblečení, lepší oblečení, chceme jet k moři atd. Říkává se, že ať máme jakékoliv příjmy, vždy jsou o třetinu menší, než bychom potřebovali.

Ale toto řešení deficitu domácích financí nemusí být naším konečným cílem. Dlouhodobě by naším cílem mohlo být finančně hospodařit tak, abychom s využitím předchozích znalostí o osobních aktivech, pasivech a nakládání s penězi dosáhli maximálního uspokojení našich potřeb.
Abychom tak mohli učinit, můžeme doporučit sestavit si osobní finanční plán (viz 6.1).

6.4.2 Dobré a špatné dluhy

Je-li nutné zvýšit příjmy tím, že si budeme brát úvěr, je předem nezbytné zvážit, zda se svou povahou jedná o úvěr pro nás „dobrý“ nebo „špatný“. Tedy jestli pouze dočasně vyřeší nedostatek příjmů nebo jestli naopak může naše příjmy v budoucnu zvýšit.

Úvěr, který je vhodný, se vyznačuje tím, že:
- než jsme o něj požádali, ujistili jsme se, že jej opravdu potřebujeme a po celou dobu jeho trvání budeme schopni jej splácet (případně se zároveň pojistíme pro případ neschopnosti úvěr splácet),
- bereme si jej na pořízení majetku, který bude svému účelu dobře sloužit i poté, co úvěr splatíme (životnost na úvěr pořízeného majetku bude delší než splátkový kalendář úvěru, např. byt či dům),
- bereme si jej na pořízení majetku, který může nám jako novému majiteli přinést zvýšení nebo další příjem (fotoaparát, kterým budu pořizovat fotografie za účelem jejich prodeje; auto, které budu používat k podnikání; garáž, kterou pronajmu).

Úvěr, který je nevhodný, se vyznačuje tím, že:
- jej opravdu nezbytně nepotřebujeme (bereme si jej na zbytné věci) nebo o kterém si nejsme jisti, že jej budeme schopni splácet celou dobu,
- bereme si jej proto, abychom jím zaplatili starší úvěr (a podmínky nejsou výhodnější než u staršího úvěru),
- bereme si jej za horších podmínek (za vyšší úrok), než za jakých jej můžeme na trhu získat,
- bereme si jej na pořízení majetku, který vzhledem ke svému rychlému opotřebení, zestárnutí nemůže dobře sloužit svému účelu i poté, co úvěr splatíme (dovolená nebo dárky na splátky apod.).

Krajním případem nevhodného dluhu je takový, kdy dojde k **předlužení**. Zjednodušeně můžeme říci, že to je tehdy, kdy dlužník nemůže splácet půjčené peníze ze svého měsíčního příjmu poté, co z něj odečte běžné životní náklady.

Příklad: Bude-li dlužník mít čistý měsíční příjem 12 000 Kč a měsíční výdaje na potraviny, bydlení a dopravu budou 7 000 Kč, pak v krajním případě může měsíčně splácet 5 000 Kč. Pokud by splátky půjček byly vyšší než 5 000 Kč, byl by předlužen.

Při řešení této situace je často možné obrátit se nejprve na banku, která úvěr (či úvěry) poskytla. Řada z nich poskytuje pomoc svým klientům ve finančních nesnázích. Lze dohodnout odložení splátek, změnu výše splátek či délky úvěru atd.

Další možnou cestou je obrátit se na finanční poradnu. Kontakt lze získat na **www.financnitisen.cz.** Pomoc poskytuje i občanské sdružení SPES (**www.pomocsdluhy.cz**).

PORADNA PŘI FINANČNÍ TÍSNI

6.4.3 Snížení výdajů

Krátkodobě můžeme k tomu, abychom snížili výdaje, využít našich znalostí o výdajích pevných a kontrolovatelných. Pevné výdaje můžeme změnit jen dlouhodobě.

Tudíž můžeme snižovat především výdaje kontrolovatelné:
- omezit výdaje, které nejsou nezbytné (např. výdaje za zábavu, alkohol, cigarety, cestování, za značkové oblečení, koníčky apod.),
- uvědomit si své návyky při utrácení peněz a v případě nakupování si dopředu sestavit seznam jen těch věcí, které nezbytně potřebujeme.

Dlouhodobě je potřeba se zamyslet nad osobními aktivy a osobními pasivy a pokusit se ovlivnit pevné výdaje a výdaje, které vyplývají z existence osobních pasiv.

6.4.4 Zvýšení příjmů

Krátkodobě můžeme příjmy zvyšovat tak, že:
- najdeme další zdroj příjmů, např. v podobě dalšího zaměstnání (brigáda nebo částečný pracovní úvazek vedle stávajícího hlavního pracovního poměru),
- nepříliš žádoucí cestou bude prodej majetku.

Dlouhodobě můžeme:
- najít si lépe placené zaměstnání,
- zvážit, zda bychom podnikáním nedosáhli vyšších příjmů než v zaměstnání,
- využít svých znalostí o osobních aktivech a pokusit se získat příjmy, které z nich plynou, např. pronájmem majetku, z honorářů za poskytnutí díla, z investic.

6.5 Ochrana spotřebitele

6.5.1 Práva spotřebitele

Nejlepší ochranou spotřebitele je znalost vlastních práv. Základními právy spotřebitele jsou:

1. **Právo na bezpečnost** – nikdo nesmí prodávat ani nabízet nebezpečné výrobky. Ale nejen to, prodávající musí zajistit takové hygienické a další podmínky potřebné pro prodej zboží, aby garantoval jejich zdravotní nezávadnost (např. potraviny musejí být skladovány hygienicky, při předepsaných teplotách).
2. **Právo na informace o výrobku (službě)**
   - jaké jsou vlastnosti výrobků či charakter poskytovaných služeb;
   - jak výrobek používat a udržovat;
   - jaká nebezpečí by mohla doprovázet použití výrobku (pokud je třeba, aby při užívání výrobku byla dodržena zvláštní pravidla, je prodávající povinen spotřebitele s nimi seznámit). Jednoduše řečeno, prodávající by nám měl předvést, jak se s výrobkem zachází;
   - řádné označení vlastností zboží na obalu nebo etiketě – materiálové složení, technické parametry, hmotnost, velikost výrobku, u potravinářských výrobků též údaje o datu spotřeby či minimální trvanlivosti;
   - řádné označení cenou (vzpomeňme si na zboží v tržnicích...).

3 **Právo na informace o podmínkách reklamace zboží** – tyto informace musejí být přístupné v každé provozovně.

4. **Ochrana spotřebitele v případě smluv sjednávaných mimo provozovnu dodavatele** – podomní obchod, teleshopping, zásilkové obchody a internetové obchody. Hlavním bodem je lhůta na rozmyšlenou. V jejím rámci lze zboží vrátit zpět bez nutnosti zdůvodňovat rozhodnutí. Dodavatel musí kromě písemného upozornění na možnost tohoto odstoupení od smlouvy ještě před uskutečněním prodeje informovat zákazníka o přesném názvu podniku (firmě), adrese, ceně včetně souvisejících poplatků, zárukách a možnostech reklamace. Pokud tak učiní, je lhůta na rozmyšlenou 14 dní od okamžiku převzetí zboží; pokud něco opomene, prodlužuje se na 3 měsíce.

Na co nezapomenout při nákupu

Abychom tato práva mohli uplatnit, nezapomeneme při nákupu (zejména oblečení, spotřebních předmětů atd.) na:

- potvrzený paragon či pokladní blok s jasným datem prodeje,
- potvrzený záruční list,
- seznámení se s reklamačním řádem.

6.5.2 Reklamační řízení

Jak reklamovat

Nebude-li výrobek či služba v pořádku, nezbývá než je reklamovat.

Především si připomeňme, že záruční doba na zakoupené spotřební zboží je 24 měsíců. Reklamace uplatňujeme u prodejce, u kterého bylo zboží zakoupeno, nebo v servisní opravně, která je pro záruční opravy uvedena v záručním listě, který doprovází prodávané zboží (např. televizor, lednice).

Zejména jedná-li se o dražší zboží, lze doporučit, aby reklamace byla prováděna písemnou formou. Před započetím vlastního reklamačního řízení je rovněž vhodné opatřit si kopie všech dokladů, zejména dokladu o koupi (např. pokladní účet) a záručního listu. Písemný záznam o převzetí zboží k reklamaci je třeba vyžadovat vždy, pokud prodávající nerozhodne o reklamaci ihned (reklamační protokol). Jeho obsah je před podepsáním účelné ještě zkontrolovat.

Stejně tak po provedení opravy by měl spotřebitel požadovat písemné potvrzení o jejím provedení a délce trvání. O dobu, kdy byla věc v oprávněné reklamaci, se prodlužuje zákonná záruka.
Pokud reklamace není vyřízena (včetně opravy) do 30 dnů od jejího podání (nebylo-li dohodnuto jinak), je reklamovaná vada posuzována za objektivně neodstranitelnou. Spotřebitel pak může odstoupit od smlouvy, požadovat dodání nového zboží nebo přiměřenou slevu z ceny zboží. Dojde-li k výměně věci za novou, začíná běžet nová záruční doba.

Co dělat, nejsme-li s vyřízením reklamace spokojeni

Nejprve je vhodné pokusit se vyřídit reklamaci u prodejce. Obrátíme se na vedení firmy, protože není vyloučeno, že reklamace uvázne na konkrétním pracovníkovi v reklamačním oddělení. Pokud to nepomůže, lze se obrátit na sdružení na ochranu spotřebitele, případně na Českou obchodní inspekci. Poznamenejme ale, že Česká obchodní inspekce nemá v pravomoci posuzovat samotné důvody vedoucí k reklamaci, důvody jejího zamítnutí apod.

6.5.3 Ochrana spotřebitele na finančním trhu

Pokud nejsme spokojeni se službami finanční instituce, můžeme postupovat obdobně jako při reklamaci zboží či jiné služby. Ukažme si tedy postupné kroky takového případného sporu.

1. Reklamace na místě

a) Klient by se měl nejprve se svou stížností obrátit na finanční instituci. Ta má jednak pro případ reklamace či sporu vypracován reklamační řád, jednak nad rámec svých zákonných povinností se obvykle hlásí také k dodržování etických pravidel jednání mezi ní a klienty prostřednictvím předpisů známých pod pojmem kodex.
b) Pokud klient není spokojen, je možné využít služeb tzv. interního ombudsmana dané finanční instituce, který je připraven prošetřit stížností spotřebitele.

2. Pomoc od profesní asociace či sdružení na ochranu spotřebitele

a) V případě, že klient není spokojen s vyřešením svého případu interně v rámci své instituce, může se rovněž obrátit se svou stížností na příslušnou profesní asociaci – např. Bankovní asociace, Asociace finančních zprostředkovatelů a finančních poradců.
b) Další možností je obrátit se s žádostí o radu či pomoc na některé ze sdružení, zabývající se ochranou spotřebitele – např. Sdružení obrany spotřebitelů ČR.

3. Mimosoudní ochrana

Dalším krokem je řešit spory s pomocí institucí, které mají řešení sporů ve své náplni.
a) finanční arbitr – řeší spory, které vznikají při provádění platebního styku (zejména mezi bankami a jejich klienty). Zabývá se však pouze těmi případy, kdy částka, která je předmětem sporu, nepřesahuje 50 000 EUR. Dále řeší spory mezi vydavateli a držiteli elektronických platebních prostředků (např. platební karty).
b) mediace – při tomto způsobu řešení sporů je cílem dohoda stran, ke které dospějí za pomoci neutrální osoby (tzv. mediátora).
c) pokud se stranám sporu nepodaří během mediace dospět k dohodě, následuje rozhodčí řízení vedené před Rozhodčím soudem při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky. Jednání rozhodčího soudu je rychlejší než u běžných soudů a v zásadě zde neexistuje možnost odvolání. To může být ovšem pro klienta i nevýhodou. Se sporem se bude možné obrátit na tzv. kontaktní místa (kontaktní místa spotřebitelských organizací, existující Informační místa pro podnikatele při Hospodářské komoře ČR).

4. Soudní ochrana

V tomto případě jde o podání žaloby příslušnému okresnímu soudu. Žaloba se podává okresnímu nebo obvodnímu soud v místě sídla finanční instituce. Nedoporučujeme však toto řešení volit bez pomoci právního poradce.

7 Zdroje informací

Vzdělávací portály:

- financnivzdelavani.cz (pro laiky, základní produkty finančního trhu, řešení životních situací, slovníček...)
- penize.cz
- finance.cz
- nasepenize.cz
- mesec.cz
- investujeme.cz
- finmag.cz
- fincentrum.idnes.cz (přehledné sekce investování, banky, pojištění, spoření, úvěry...)
- ihned.cz (zejména sekce Finance – finweb.ihned.cz, kde jsou odkazy na jednotlivé segmenty finančního trhu a kalkulačky)

Profesní weby:

- akatcr.cz (stránky Asociace pro kapitálový trh ČR, která se věnuje investičním společnostem, kolektivnímu investování...)
- acss.cz (stránky Asociace českých stavebních spořitelen, zejména sekce Praktické se Slovníčkem pojmů)
- czech–ba.cz (web České bankovní asociace, zejména oddíl Slovník bankovních pojmů, Ochrana spotřebitele a Finanční vzdělávání)
- afiz.cz (Asociace finančních zprostředkovatelů a poradců ČR, zejména sekce Pro veřejnost)
- apfcr.cz (Asociace penzijních fondů ČR, zejména sekci Co je penzijní připojištění a Simulace výpočtu)
- cap.cz (Česká asociace pojišťoven, zejména sekce Pojistné produkty, která obsahuje přehledné členění pojistných produktů s vysvětlením jejich podstaty pro laiky, a sekce Pro veřejnost, která obsahuje např. slovníček)
- exekutorskakomora.cz
- finarbitr.cz/cs/spory–priklady–resenych–sporu.html

Tisk, ostatní:

- Hospodářské noviny, Lidové noviny, Právo – všechny mají více či méně časté přílohy věnované osobním financím
- časopis Osobní finance, Finanční poradce
- pse.cz (stránky Burzy cenných papírů Praha, a. s., zejména sekce Průvodce burzou, která je rozdělena na vzdělávání pro investory, emitenty a informace o IPO)
- spes.cz (dluhové poradenství zdarma, ke stažení brožura Půjčujte si s rozumem)
- obcanskeporadny.cz (sekce Dotazy a odpovědi, ke stažení brožura Spotřebitelské úvěry a neschopnost splácet dluhy)
- financnitisen.cz (Poradna při finanční tísni, o. p. s., společný projekt několika bank a spotřebitelských sdružení, zdarma, např. Jak postupovat při finanční tísni)
- cnb.cz (zejména sekce Dohled nad finančním trhem)
- finarbitr.cz (zejména sekce Co mám udělat, když... a sekce Spory, kde jsou vzory řešených případů a slovníček)
- coi.cz (Česká obchodní inspekce, sekce Spotřebitelské úvěry, časté dotazy, RPSN...)

Obsah

Úvod 3
Cíl a pojetí publikace 3
Finanční gramotnost a RVP 3
Uspořádání publikace 4
1 Hospodaření domácnosti 6
1.1 Osobní rozpočet 6
1.2 Vzácnost a obětovaná příležitost 6
1.2.1 Potřeby 6
1.2.2 Vzácnost 7
1.2.3 Obětovaná příležitost 7
1.3 Rozpočet domácnosti 8
1.3.1 Domácí výdaje 8
1.3.2 Domácí příjmy 8
1.3.3 Sestavení domácího rozpočtu 9
1.3.4 Přebytky a schodky (deficity) domácího rozpočtu 10
1.3.5 Jednorázové větší výdaje domácího rozpočtu 10
1.4 Majetek a závazky domácnosti 11
1.5 Osobní aktiva a osobní pasiva 13
1.5.1 Osobní aktiva 13
1.5.2 Osobní pasiva 13
1.5.3 Obvyklé způsoby nakládání s osobními financemi 14
1.6 Životní úroveň 16
2 Ceny 18
2.1 Trh 18
2.1.1 Nabídka 18
2.1.2 Poptávka 19
2.1.3 Vznik rovnovážné ceny 20
2.2 Způsoby stanovení ceny 20
2.2.1 Dva přístupy ke stanovení ceny 20
2.2.2 Marketingový přístup 21
2.2.3 Nákladový přístup 22
2.2.4 Marketingový a nákladový přístup se často kombinují 23
2.3 Odlišné ceny téhož zboží 23
2.4 Cenové „praktiky“ 24
2.5 Inflace 25
2.5.1 Co je to inflace, jak ji zjistíme 25
2.5.2 Důsledky inflace 26
2.5.3 Jak reagují na inflaci obyvatelé a podniky 27

3 Peníze, placení, cenné papíry 29
3.1 Peníze 29
3.1.1 Hotovostní peníze 29
3.1.2 Bezhotovostní peníze (depozita) 30
3.2 Hotovostní placení 32
3.3 Bezhotovostní placení uskutečňované bankami 34
3.3.1 Zadávání příkazu k platbě 34
3.3.2 Úhradová forma placení 35
3.3.3 Inkasní forma placení 36
3.3.4 Platební karty 37
3.4 Měna 39
3.5 Cenné papíry peněžního trhu 43
4 Finanční trh 44
4.1 Co rozumíme finančním trhem 44
4.2 Instituce působící na finančním trhu 45
4.2.1 Banky 45
4.2.2 Stavební spořitelny, penzijní fondy 46
4.2.3 Investiční společnosti (a jejich podílové fondy) 47
4.2.4 Instituce sloužící k obchodování s cennými papíry 48
4.2.5 Pojišťovny 49
4.2.6 Leasingové společnosti 49
4.2.7 Splátkové společnosti 49
4.3 Ceny produktů na finančním trhu 50
4.3.1 Stanovení úroků (úrokových sazeb) 50
4.3.2 Výpočet úroků 51
4.3.3 Úročení úvěrů 53
4.3.4 Bankovní a jiné poplatky 54
4.3.5 Porovnávání nabídek 55
5 Finanční produkty 58
5.1 Kam lze uložit peníze 58
5.1.1 Bankovní vklady 58
5.1.2 Stavební spoření 59
5.1.3 Penzijní připojištění 61
5.1.4 Cenné papíry 62
Majetkové cenné papíry 64
Úvěrové cenné papíry – dluhopisy 67
5.2 Kde je možné peníze vypůjčit 67
5.2.1 Účelové úvěry občanům 67
5.2.2 Neúčelové úvěry občanům 68
5.2.3 Úvěry podnikatelům 70
5.2.4 Proces poskytnutí úvěru 70
5.2.5 Finanční leasing 71
5.2.6 Splátkový prodej 73
5.3 Pojištění 74

6 Finanční plánování 77
6.1 Finanční plán 77
6.1.1 Vytvoření finančního plánu 77
6.1.2 Doporučení pro vlastní finanční hospodaření 80
6.2 Zajištění rizik 80
6.3 Investování aneb jak zvýšit naše příjmy v budoucnu 81
6.3.1 Co vzít v úvahu 81
6.3.2 Investování s nižším rizikem 82
6.3.3 Investování s vyšším rizikem 84
6.3.4 Kombinujte produkty 85
6.4 Jak řešit deficit domácího rozpočtu 86
6.4.1 Dvě cesty řešení deficitu 86
6.4.2 Dobré a špatné dluhy 86
6.4.3 Snížení výdajů 87
6.4.4 Zvýšení příjmů 88
6.5 Ochrana spotřebitele 88
6.5.1 Práva spotřebitele 88
6.5.2 Reklamační řízení 89
6.5.3 Ochrana spotřebitele na finančním trhu 90
7 Zdroje informací 91
Obsah 92

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

národní
ústav
odborného
vzdělávání

Výzkumný ústav
pedagogický
v Praze